

DURYS

KULTŪROS IR MENO ŽURNALAS / 2026 SAUSIS / Nr. 1 (145)

Beno Šarkos performansas ir fotoprojekcijos Klaipėdos erdvėse.

Vlodo Balsio nuotr.

Klaipėda

DURYS

Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas

2026 sausis / Nr. 1 (145)

www.durys.diena.lt

REDAKTORĖ

Rita Bočiulytė
r.bociulyte@kl.lt

LITERATŪRINĖS DALIES SUDARYTOJAS

Gintaras Grajauskas
grajauskas@gmail.com

DIZAINERĖ-MAKETUOTOJA TECHNINĖ REDAKTORĖ

Alma Pušinskaitė

KALBOS REDAKTORĖ

Jurga Dambrauskaitė

ADRESAS Naujojo Sodo g. 1A,
„K centras“, 92118 Klaipėda

REKLAMOS SKYRIUS

Tel.: (0 46) 397 715, (0 46) 397 711

PLATINIMO TARNYBA

Tel. (0 46) 397 713

LEIDĖJAS

© 2026 UAB „Ilada“

SPAUSDINO

UAB „Spaudos kontūrai“

TIRAŽAS 7 500

Platinamas su laikraščiu „Klaipėda“
kartą per mėnesį, taip pat „Duris“ galima įsigyti
„Klaipėdos“ laikraščio redakcijoje Klaipėdoje arba
užsiprenumeruoti atskirai Lietuvos pašte

ISSN 2351-5848

Rankraščiai nerecenzuojami
ir negrąžinami

VIRŠĖLYJE

1 psl. – Mindaugo Petrulio kaligrafijos kūrinys. 2026.
4 psl. – spektaklio „Airsimming“ (rež. P. Oficerovas) akimir-
ka. Manto Lūžos nuotr.

ŽURNALĄ REMIA

MRF MEDIJŲ
RĖMIMO
FONDAS

Žurnalo „DURYS“ veiklai Medijų rėmimo fondas
2026 m. skyrė 31 904 Eur.

DIENA
MEDIA
N · E · W · S

TURINYS

MUZIKA

- Danguolė VILDAITĖ. Keli šventiniai festivalio „Salve Musica“ puslapiai 4
Žaneta SKERSYTĖ. I. Bazaras – apie muziką ir laimę, atrastą gimtojoje Klaipėdoje 10

TEATRAS

- Evelina ZENKUTĖ. „Airsimming“: kaip neišeiti iš proto ten, iš kur išeiti negalima 19

KINAS

- Andrius RAMANAUSKAS. Dvi revoliucijos 24

ERDVĖS

- Ignas KAZAKEVIČIUS. Nepabaigtas barokas: kai miestas tampa įvykiu 27

PARODŲ SALĖSE

- Karolina KUPSTAITĖ. Meno magistralė 38
Rosana LUKAUSKAITĖ. Dvi gruodžio savaitės, materializavusios tylą 43

GINTARO LAŠAI

- Evelina ZENKUTĖ. A. Kenešytė-Gricė: tarp mitologijos, mistikos ir realybės 50
Sigitas BENETIS. Namas prie jūros. Ištrauka iš spaudai rengiamo romano 56
Nijolė KLIUKAITĖ. Karusytės dainynėlis. Ponia V 58
Alma RIEBŽDAITĖ. Naujas pasaulis 60

Keli švė „Salve M

Šventinės muzikos festivalis „Salve Musica“, labiau nei kiti Klaipėdos koncertų salės organizuojami festivaliai, pernai metų pabaigoje mirgėte mirgėjo stilių, žanrų ir atlikėjų įvairovę ir vėl teikė klausytojams gana didelę pasirinkimo galimybę. Programa buvo sudaryta iš 11-os skirtingų renginių, ir šiuosyk, kaip ir ankstesniais metais, tradiciškai skirtų žymiems akademinės muzikos opusams, popmuzikos, džiazo, rokenrolo stiliumi nuspalvintoms kompozicijoms.

Festivalio „Salve Musica“ koncertas „Armėniškas skambesys“.

Eglės Sabaliauskaitės / KKS archyvo nuotr.

7 entiniai festivalio „Musica“ puslapiai

Danguolė VILDAITĖ

Klaipėdos koncertų salės scenoje pasirodė ne tik svarbiausi uostamiesčio kolektyvai, bet ir svečiai iš užsienio – „The

Naghash Ensemble“ (Armėnija), „Estonian Voices“ (Estija), jaunieji smuiko (Francesca Bonaita, Italija) ir vokalo (sopraninas Bruno de Sá, Brazilija, Vokietija) virtuozei, jau dabar stebinantys savo atlikimo branda bei meistriskumu.

Ypatingas festivalio akcentas – Klaipėdos kamerinio orkestro (meno vadovas Mindaugas Bačkus) ir choro „Aukuras“ (meno vadovas Tomas Ambrozaitis) bendras projektas – programa su viena ryškiausių Lietuvos muzikos ►

Festivalio „Salve Musica“ koncertas „Nuo swingo iki rokenrolo“.

KKS archyvo nuotr.

◀ asmenybių, didžiausiose pasaulio scenose koncertuojančia pianiste Mūza Rubackyte (Lietuva, Prancūzija, Šveicarija).

Tikra tiesa, kad „Salve Musica“ gruodį pavertė Klaipėdoje kitokių, prasmingesniu, tą nepaprastą Kalėdų ir Naujųjų Metų laukimo laiką nuspalvino ne tik džiaugsmingomis, pakylėtomis, bet ir sakraliomis, ypatinga energija pulsuojančiomis nuotakomis.

Nutyla žodžiai, kai muzikai prabyla

Šįkart pavyko apsilankyti tik trijuose festivalio koncertuose – mažas lašelis jūroje, neatskleidžia viso vaizdo, bet kiekvienas iš jų, sakyčiau, buvo kažkuo išskirtinis ir įdomus. Pirmasis – vakaras „Dialogas be žodžių“.

Vos valandą trukęs koncertas netikėtai tapo vienu iš gražiausių šių metų muzikinių atradimų. Jo atlikėjai, įvairių prestižinių respublikinių ir tarptautinių konkursų laureatai Julija (smuikas) ir Paulius Anderssonai (fortepijonas), 2021-aisiais susijungę į kamerinį ansamblį, dabar pasaulyje laurus skina ir koncertuoja kaip „Duo Andersson“.

Programoje pagroti trys opusai: klasicizmo genijaus Ludwigo van Beethoveno sonata smuikui ir fortelijonui Nr. 6 A-dur, op. 30, impresionizmo ryškiausio ženklo muzikoje Claude Debussy sonata smuikui ir fortelijonui g-moll, L. 140 ir vieno iš įtakingiausių XIX a. belgų kilmės kompozitorių, vargonų virtuozo Césaro Francko sonata smuikui ir fortelijonui A-dur. Tikras kamerinės muzikos aukso fondas.

Toks kūrinų pasirinkimas nėra atsitiktinis. Anot atlikėjų, jais norėta papasakoti savo meilės istoriją ir tuos išgyvenimus,

kuriems atskleisti žodžių jau nebepakanka. Jausmų pradžia – tai L. van Beethoveno sonata, parašyta kūrybinio pakilimo metais. Tokia veržli, uginga, pozityvi, kartu ir paprasta, nors iki Heiligenštato testamento, pasirodžiusio po pusės metų, kuriame kompozitorius broliui užsimena apie niūriausius savo išgyvenimus, nerimą dėl progresuojančio kurtumo, savižudybės mintis, nedaug betruksta laiko. Sakoma, kad didis muzikas tuo metu buvo mylimas ir mylintis.

C. Debussy opusai – tarsi vienas kito pažinimo periodas, pirmieji charakterių susidūrimai, rožinių spalvų ir romantikos čia irgi netrūksta. Kupina ilgesio ir aistringumo pirmoji sonatos dalis, netipiška antroji – prasidėjusi netikėtai keista virtuoziška smuiko „replika“, pereinančia į gyvą *scherzo*, primenantį „Lėlės keikvoką“ iš fortelijoninio ciklo vaikams. Kintančios faktūros, permainingos, kaprizingos nuo-

Festivalio „Salve Musica“ koncertas „Estonian Voices“.

Eglės Sabaliauskaitės / KKS archyvo nuotr.

Festivalio „Salve Musica“ koncertas „Naujieji su Bruno de Sá“.

KKS archyvo nuotr.

taikos, nuolatinė jų kaita – tai tokia muzika, kurioje savęs daug kur turi atsisakyti, dar labiau girdėti kitą, tarsi iš anksto numatyti visus „atokvėpius“ ir „naujas pradžias“, *rubato*. Nepaprastas ryšys tarp atlikėjų, stiprus ansambliško jausmas šią muziką leido išgyventi labai giliai.

Įdomus faktas, kad C. Debussy kūryboje tai vienintelis šio žanro darbas, parašytas paskutiniais jo gyvenimo metais. Sunki liga, besibaigiantis Pirmasis pasaulinis karas tarsi skatino kompozitorių atsigręžti atgal, apmąstyti gyvenimą. Galima sakyti, kad šis kūrinys tapo baigiamuoju jo kūrybos akordu. Premjeroje fortepijono partiją atliko pats autorius ir tai buvo paskutinis šio didžio muziko viešas pasirodymas publikai.

Sudėtingiausia šiame Klaipėdos koncertų salės vakare nuskambėjusi kompozicija – C. Francko sonata – dar vienas „Duo Andersson“ pasiekimas interpretacijoje ir meistriškumo įrodymas. Subtili lyrika, gyvenimo drama ir filosofinis jo apmąstymas, galų gale viską užbaigiantis, pakylėtas finalas – tikras jausmų išsiliejimas. Tiek daug čia spalvų ir prasmų, tiek daug gelmės. Šį kūrinį kompozitorius parašė kaip dovaną žymiam belgų smuikininkui virtuozui Eugène Ysaÿe, su kuriuo glaudžiai bendradarbiavo ir draugavo, jo vestuvių proga.

(Ne)žinomi italų muzikos puslapiai

Koncerte „Italų dienos“ (Klaipėdos kamerinis orkestras, dirigentas Aramas Khachehas, Italija) atlikti penkių italų kompozitorių opusai, primenantys garsių autorių kūrybą ir reprezentuojantys mažai dar Lietuvoje žinomus vardus. Vakaro pradžioje publika išgirdo žymiųjų operos žanro meistrų Giuseppe Verdi ir Giacomo Puccinio styginių kvartetui skirtus opusus (aranžuotės styginių orkestrui) – toks netikėtas amplita jų kūryboje. Kiekvienas darbas vėlgis su unikalia istorija. Sakoma, kad elegiško charakterio „Crisantemi“ G. Puccinis, sukūrė Ispanijos karaliaus Amadėjaus I mirties, parašė per vieną naktį. Chrizantemos Italijoje – gedulo gėlė. O G. Verdi styginių kvartetą e-moll – turbūt vienintelis šio žanro kūrinys muziko kūryboje, bent jau išlikęs (kamerinės muzikos rašė labai mažai), parašytas tarsi iš neturėjimo ką veikti. Ruošiant operos „Aida“ pastatymą Neapolyje, susirgo pagrindinės partijos atlikėja, atsirado „laisvo“ laiko ir kompozitorius nusprendė išbandyti savo jėgas kitkame, tarsi įrodyti, kad italų „operistai“, gerbdami akademinės žanro taisykles, gali daugiau.

Nors šis G. Verdi opusas populiarus, gana dažnai koncertinėje praktikoje atliekamas, didelio išspūdžio nepadare. Kaip ir kita šiame vakare atlikta kompozicija – šiuolaikinio kompozitoriaus, violončelės virtuozo Giovanni Sollima „Hide in Orchestra“ styginių orkestrui (pavadinime žaidžiama keliomis prasmėmis, viena jų susijusi su Josephu Haydnu). G. Sollima – netipiškas italų muzikos pasaulio atstovas, dėmesį traukia savo neordinariomis mintimis, gebėjimu realizuoti gana originalius planus, vykstančius visame pasaulyje. ►

◀ Sakykime, jis 2012 m. pradėjo su violončelėmis susijusį projektą „100 violončelių“, kuriame įvairių kartų muzikai tris paras be sustojimo grojo šiam instrumentui skirtą įvairių stilių ir žanrų, taip pat čia pat kuriamą muziką. Kažką primena, ar ne?

Gražiausiai ir įtaigiausiai tą vakarą suskambo G. Puccinio „Crisantemi“ bei kompozicijos, skirtos smuikui solo (F. Bonaita) su orkestro pritarimu. Tai žymių XIX a. smuikininkų Niccolò Paganinio „Cantabile“ D-dur, op. 17 ir Antonio Bazzinio Fantazija G. Verdi operos „Traviata“ temomis, op. 50. Įsiminė graži F. Bonaita smuiko kantilena, ypač žemuose registruose, sodrus jo tem-

„Salve Musica“ gruodį pavertė Klaipėdoje kitokiu, prasmingesniu, tą nepaprastą Kalėdų ir Naujųjų Metų laukimo laiką nuspalvino ne tik džiaugsmingomis, pakylėtomis, bet ir sakraliomis, ypatinga energija pulsuojančiomis nuotaikomis.

bras, trapiai, subtiliai šiame kūrinyje atlikta Violetos arijos iš trečio operos veiksmo tema bei jautrus orkestro jai pritarimas.

Su Klaipėdos publika atlikėja F. Bonaita atsisveikino pagrodama XX a. smuikininkės virtuožės, lietuviškų šaknų turinčios lenkų kompozitorės Gražinos Bacewicz (kompozitoriaus Vytauto Bacevičiaus sesers) „Lenkiškąjį kaprizą“, dažnai pasirenkamą bisui. Gražus reveransas.

...ir puošnūs, fantastiškasis barokas

Kažkaip atsitiko, kad kitas itin svarbus šio festivalio akcentas vėl susijęs su Italijos muzika, tik šįkart su baroku, daugiausia su Neapolio kompozicijos mokykla. Koncerte „Naujieji su Bruno de Sá“ (Klaipėdos kamerinis orkestras, klavesinas – Vincentas

Festivalio „Salve Musica“ koncertas „Mūzos įkvėpti“.

Eglės Sabaliauskaitės / KKS archyvo nuotr.

Bernhardas, Prancūzija) publika išgirdo žymių jos atstovų Leonardo Vinci, Giuseppe Sellitto, Nicola Porpora ir Giovanni Battista Pergolesi bei vokiečių kilmės kompozitoriaus Johanno Adolfo Hasse, paskutiniojo Alessandro Scarlatti mokinio, operos *seria* arijų pavyzdžius. Kiekvienas jų anuomet buvo galbūt net žymesni nei Johannas Sebastianas Bachas ar George'as Friedrichas Händelis. Instrumentiniuose intarpuose skambėjo Antonio Vivaldi simfonija stygi-

niams, *basso continuo* C-dur, RV 112, koncertai styginiams ir *basso continuo* g-moll, RV 157, A-dur, RV 158 ir A-dur, RV 160.

Didesnį išpūdį paliko G. B. Pergolesio Sabinos arija iš operos „Adrianas Sirijoje“, B. de Sá padainuota neįmanomai pašėlusiu tempu, savo virtuoziškais pasažais ir žaismingais triliais iškart užkariavusi Klaipėdos publikos simpatijas. Taip pat A. Vivaldi, Venecijos mokyklos atstovo, Amintos arija iš operos „Olimpiada“ – vienas iš gražiausių

ir dažniausiai atliekamų jo kūrybos balsui skirtų pavyzdžių, šiame koncerte sudėtingiausių. Joje ir vėl visko daug: platus diapazonas, painiai ornamentuoti melodiniai vingiai, atskleidžiami sudėtingi jausmai. N. Porpora Arminijaus arija iš operos „Germanikas Vokietijoje“ ar Juditos arija iš operos „Karolis plikagalvis“ – dar vienas profesionalumo išbandymas. Žinoma, kad šie solo numeriai buvo skirti dainininkams kastratams (tamsusis muzikos pasaulio faktas), siekiant parodyti visas unikalias šio balso galimybes, tad šiuolaikiniams vokalistams įveikti tokią muzikinę užduotį tikrai nėra paprasta. Statant filmą apie žymųjį Farinelli (jam N. Porpora skyrė nemažai savo muzikos), įgarsinti buvo pakviesti net du dainininkai, kontratenoras ir sopranas.

Žinoma, kad L. Vinci operos „Zigmantas, Lenkijos karalius“ (koncerte skambėjo Kunigundos arija) visų pagrindinių personažų partijos, ir moteriškos, buvo atiduotos šiems unikaliems atlikėjams, nes opera buvo skirta Romos scenai, kurioje, pagal popiežiaus nutarimą, moterims išvis nebuvo galima pasirodyti.

Koncerte stebino ir žavėjo ne tik itin aukštas B. de Sá balsas, atlikėjo virtuoziškumas ir muzikalumas, bet ir sunkiai apibūdinamas, toks lengvas, atrodo, šiam jaunam žmogui natūraliai įprastas vidinis žavesys.

I. Bazaras – apie muziką ir laimę, atrastą gimtojoje Klaipėdoje

Ignas Bazaras – tikras klaipėdietis, kurio muzikinis kelias prasidėjo dar vaikystėje. Būdamas šešerių jis pirmą kartą susipažino su violončele ir, nepaisant pradinių iššūkių, neatsitraukė nuo šio instrumento. Jaunasis talentas dar moksleivis savo pirmuosius žingsnius žengė su Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro simfoniniu orkestru, vėliau studijavo užsienyje – Graco muzikos ir teatro universitete (Austrija), kur įgijo vertingos tarptautinės patirties. Tačiau gyvenimas toli nuo namų Ignui pasirodė pernelyg sudėtingas, todėl jis su džiaugsmu grįžo į Klaipėdą, kur šiandien laimingas groja Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestre, dalyvauja įvairiuose koncertuose ir toliau puoselėja savo ryšį su muzika ir miesto publika.

Žaneta SKERSYTĖ

Džiaugiasi, kad išbuvo

– Ar prisimenate pirmuosius metus Eduardo Balsio menų gimnazijoje?

– Puikiai pamenu, kaip mama mane, drovų šešiametį berniuką, vedė pas mano pirmąją violončelės mokytoją. Vesdamasi koridoriumi sakė, kad grosiu violončele, o aš sakiau, kad noriu groti būgnais. Aišku, man tokiam, ką tik iš darželio atėjusiam vaikui, net žodis „violončelė“ dar buvo svetimas ir

nepažįstamas. Pradžia buvo ilga ir nuobodi. Taip jau yra su tais styginiais instrumentais, užtrunki, kol iš „zyzimo“ garsų išeina kažkas panašaus į muziką. Motyvacija groti irgi nelabai pasižymėjau, tik po maždaug septynerių metų labiau pradėjo patikti tai, ką darau.

– Ir vis dėlto pasirinkote violončelę kaip savo gyvenimo pakeitėvę? Kada įvyko tas lemtingas persilaužimas?

– Tokio konkretaus momento nebuvo. Noras toliau žygiuoti su violončele atėjo palaipsniui. Man būnant 8-oje klasėje, (tuo metu buvau prastos muzikinės formos), mane perkėlė pas kitą mokytoją – Vidman-

tą Sadauską. Matyt, dėl to, kad atsibodau ankstesnei savo mokytojai. Pirmas gamų ir etiidų atsiskaitymas keliaujant su nauju mokytoju praėjo katastrofiškai, turėjau perlaikyti, bet po jo įvyko kažkas stebuklingo. Po poros mėnesių ne tik gerai išlaikiau kitą egzaminą (po kurio ankstesnioji mokytoja norėjo susigrąžinti mane), bet ir neprastai pasirodžiau konkurse Trakuose. Kaip gera, kad nemečiau instrumento tuo sunkesniu periodu, bet išbuvau. O dabar matyti ir darbo vaisiai (juokiasi).

– Buvote solistas jaunųjų talentų koncertuose, grojote su Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestru dar būdamas moksleivis. Koks jausmas stovėti prieš orkestrą, kuriame groji būdamas tokio jauno amžiaus?

– Jausmai dvejopi – ir džiaugsmas, ir įtampa, ir baimė. Kai dalyvavau atrankose, atrodo, suprasdavau, kad nieko per daug baisaus neatsitiks, jei pagrosiu ne taip gerai, kaip tikėjaisi. Bet kai jau tave atrenka, ta atsakomybės našta tampa tokia didelė... Supranti, kad groji su orkestru, o klausytojai tikisi išgirsti kai ką labai kokybiško... Kiek prisimenu, visi koncertai praėjo ištis gerai, ypač kai 12-oje klasėje grojau įspūdingą A. Dvořáko koncertą diriguojant Tomui Ambrozaičiui.

– Kada geriau jaučiatės scenoje – kaip solistas ar kaip orkestro dalis?

– Kadangi esu jautresnis žmogus, solinis grojimas man sukelia nemažai streso, nebent groju klausytojams, kurie nėra profesionalūs muzikantai. ►

I. Bazaras violončele groja jau daugiau nei du dešimtmečius ir nesigaili pasirinkęs šį instrumentą.

Asmeninio archyvo nuotr.

◀ Aš geriau ramiai sau sėdėsiu orkestre ar tiesiog grosiu nedidelei žmonių kompanijai. Bet jei pasitaikytų proga kartą per metus ar dvejus pakoncertuoti kaip solistui su orkestru, manau, gal ir neatsisakyčiau.

– **Puikiai pasirodėte „Gradus ad Parnasum“ ir „Music Without Limits“ konkurse. Ką labiausiai prisimenate iš jų?**

– Pamenu, prieš kelis mėnesius iki „Gradus ad Parnasum“ dalyvavau viename nacionaliniame konkurse ir nieko nelaimėjau, nors ruošiausi jam labiausiai iš visų konkursų savo gyvenime. Tai po tos nesėkmės išties labai džiaugiausi pagaliau laimėjęs pirmąją vietą. Geriausia to etapo dalis, kai su nekantrumu lauki, kol bus paskelbti rezultatai, ir sužinai, kad laimėjai.

Studijos ir nuoširdumas

– **Kuo studijos Graco muzikos ir teatro universitete skyrėsi nuo mokymosi Lietuvoje?**

– Pirmą mėnesį buvo daug visko naujo: kalba, kurios nemokėjau, gyvenimas vienam, vėliau dar ir sveikatos bėdos. Bendrauti teko angliškai, tačiau mano anglų kalba šlubavo. Pamenu, norėdavau kuo greičiau vis grįžti į Lietuvą, net ir keli mėnesiai buvimo toli nuo namų būdavo iššūkis. Buvo kartą, kad taip norėjau į Lietuvą, jog tą pačią dieną ir išvykau spontaniškai viską metęs, bet, aišku, studijas baigiau.

Kalbant apie pačias studijas, supratau, kad Lietuvoje muzikos teorijos lygis yra itin aukštas. Per 12 metų Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijoje sužinojau tiek, kad pradžia universitete buvo labai lengva. Pamenu, kad muzikos teorijos namų darbų pirmais metais beveik nedarydavau. Iš turimų žinių puikiai pavykdavo atsiskaityti. Ir tai ne mano nuopelnas, aišku. Ačiū mokytojams, kurios puikiai mane paruošė.

– **Ką davė darbas su prof. Tobiasu Stosieku – ar jis pakeitė jūsų grojimo filosofiją?**

– Darbą su profesoriumi prisimenu ypač šiltai. Tarp ryškiausių pasikeitimų – baroko ir klasicizmo epochų kūrinių atlikimas, grojimo technikos patobulinimai. T. Stosiekas buvo ir puikus mokytojas, ir nuostabi, gili asmenybė. Daug kartų patyriau neįkainojamą rūpestį, lyg jis būtų mano giminaitis ar net šeimos narys. Buvo tokia situacija, kai

Su kolegomis prieš koncertą Austrijoje.

Asmeninio archyvo nuotr.

staiga pasikeitė oras, vasara tapo žiema, o aš rūbų teturėjau kelis komplektus – vasarinius ir koncertinius, tai mokytojas man paskolino ir šiltus batus, ir palta, kad nesušalčiau. Toks mažas, bet ypatingas jo gestas įsiminė visam gyvenimui...

– **Turėjote galimybę mokytis iš žinomų Europos violončelininkų. Kuri pamoka iš meistriškumo kursų įstrigo labiausiai?**

– Kažkurią vieną sunku išskirti, kadangi beveik visos jos buvo gana seniai, daug kas

jau spėjo išgaruoti iš galvos. Bet prisimenu, kai į Klaipėdos violončelės festivalį atvyko rumunų violončelininkas Razvanas Suma. Į pamoką patekau labai netikėtai, rytą man paskambino, kad esu kviečiamas, o jau po kelių valandų grojau pas jį. Man taip patiko tas mokytojas, kad net užsimaniau studijuoti Rumunijoje. Jau buvau pradėjęs domėtis studijomis, bet greitai viskas ir nutrūko. Tiesą sakant, džiaugiuosi, kad neišvažiavau į Rumuniją, kadangi gavau užtektinai iš studijų Austrijoje.

Koncertas Vienoje.

– *Ar yra kūrinių, kuriuos šiandien grojate kitaip nei prieš kelerius metus, nes pasikeitė požiūris ar patirtis?*

– Žinoma. Vienas iš jų – J. S. Bacho preliudas iš 5-osios siuitos violončelei solo. Dar mokydamasis mokykloje, šį preliudą buvau išmokęs vienaip, o studijuojant atlikimo maniera, muzikinis suvokimas kardinaliai pasikeitė. Profesorius T. Stosiekas, galima sakyti, apvertė aukštyrą kojomis mano „turėtą“ interpretaciją. Mano manymu, taip nutiko, kadangi susidūrė sovietinė ir Vienos mokyklos. Kaskart įdomu pamatyti kūrinių autentiškesnę, nauju kampu.

– *Ar scena jus labiau ramina, ar kelia baimę? Gal prieš lipdamas į sceną turite ritualą, kuris suteikia ramybės?*

– Jei tai grojimas orkestre, dažniausiai viskas būna ramu, nebent ateinu nepailsėjęs, tuomet esu jautresnis garsams, jie mane labiau trikdo. O kalbant apie ritualus, kartais prieš pasirodymą pasimeldžiu. ►

I. Bazaras groja KVMT orkestre.

Dainiaus Kažukausko nuotr.

VIZITINĖ KORTELĖ

Violončelininkas **Ignas Bazaras** 2006–2018 m. mokėsi Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijoje.

2018–2024 m. studijavo Graco muzikos ir teatro universitete (Austrija) ir įgijo violončelės atlikimo meno bakalauro laipsnį prof. Tobiaso Stosieko klasėje.

2015, 2016 ir 2018 m. dalyvavo jaunųjų talentų koncertuose, kuriuose grojo kaip solistas su Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestru.

Meistriškumo kursuose tobulinasi pas įvairius Europos violončelininkus – M. Leskovarą, V. Sondeckį, L. Schulz-Bayrovą ir kitus.

2010–2019 m. sėkmingai dalyvavo įvairiuose šalies ir tarptautiniuose konkursuose. Ryškiausi: „Gradus ad Parnassum“

2016 m. (I vieta), „Music Without Limits“

2019 m. (I vieta).

Su orkestrais koncertavo Lietuvoje, Austrijoje, Vokietijoje, Estijoje.

◀ – *Kuo skiriasi publika Austrijoje, Vokietijoje, Estijoje ir Lietuvoje?*

– Esminio skirtumo tarp skirtingų šalių publikos nematau: ir klausytojų amžius, ir kultūringumas koncerto metu – panašūs. Tik tiek, kad Austrijoje salės būna pilnos ar apypilnės, skirtingai nei Lietuvoje. Spėju, dėl to, jog kultūra Austrijoje yra ypač vertinama. Manau, kad nemažai daliai žmonių Austrijoje yra įprasta lankytis koncertuose, net jei kainos ir kandžiojasi. Tiesa, smagu, kad ir Lietuvos didžiosios salės nuo Austrijos per daug neatsilieka lankytojų skaičiumi.

Santykis su muzika

– *Papasakokite apie darbą Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre?*

– 2024 m. lapkričio 18 d. oficialiai pradėjau dirbti KVMT, o lapkričio 19 d. (per savo gimtadienį) pirmą kartą stebėjau repeticiją.

Džiaugiuosi, kad darbas nėra labai varginantis, o ir keltis anksti nereikia. Man niekada nesisekė anksti keltis nei mokykloje, nei universitete, nei dabar, tad, kaip pelėdai, man čia labai tinka.

– *Kokie spektakliai, koncertai jūsų mėgstamiausi, kurie – sudėtingiausi?*

– Muzikai esu labai išrankus, bet mėgstamiausias muzikinio teatro repertuaro spektaklis – Jerry Bocko miuziklas „Smuikininkas ant stogo“. O ir šiaip esu mėgėjas žydiškų elementų turinčios muzikos. Jei turėčiau rinktis iš sudėtingiausių kūrinių, neabejotinai būtų R. Wagnerio opera „Skrajojantis olandas“.

– *Kokį vieną žodį pasirinktumėte, kad apibūdintumėte savo santykį su muzika?*

– Saikingas. Kalbant apie santykį su muzika, jau seniai esu sakęs, kad ji mano gyvenime ne pirmas, ne antras, o geriausiu atveju – trečias numeris. Nestatau savo gyvenimo ant muzikos, renkuosi jį statyti ant Jėzaus,

Po laimėto konkurso „Music Without Limits“ 2019 m. Druskininkuose.

Ignas neretai groja su seserimi leva.

Asmeninio archyvo nuotr.

Sofijos festivalyje.

kuris yra svarbiausias mano gyvenime. Antroje vietoje man yra šeima ir draugystė su mergina. Pamenu, paauglystėje labai daug laiko praleisdavau klausydamasis muzikos. Prisėsdavau klausytis kūrinių su partitūra ir kartais kokias dvi valandas negalėdavau atitraukti, kol nepasisotindavau. Dabar situacija žymiai pasikeitusi, muzikos klausymasis tapo retenybe, o vaikščiojimas į koncertus, kurie nesusiję su darbu, ypač retas.

– Koki iššūkį, su kuriuo susidūrėte savo gyvenimo kelyje, laikote vertingu?

– Prisimenu, kai buvau 5 ar 6 klasėje, pradėjau nebemėgti violončelės, paprasčiausiai neturėjau motyvacijos groti ir rintai svarsčiau tai mesti ir groti tik fortepijonu. Tuo metu labai žavėjo fortepijoninė muzika, daug jos klausydavausi. Ir kaip gera, kad nepaskubėjau ir nemečiau. Dabar jokiais būdais nestatyčiau aukščiau kitų instrumentų už violončelę.

– Ko ieškote po koncertų: gal visiškos ramybės? Ar dar ilgai „skamba“ muzika galvoje?

– Labai teisingai – visiškos ramybės. Labai mėgstu po koncerto pabūti vienas

Su Ingaja.

Eglės Sabaliauskaitės nuotr.

savo kambaryje ir kaip atlygiu mėgstu pasilepinti skaniu maistu. O dėl muzikos „skambėjimo“ galvoje, įprastai tai netrunka daugiau nei kelias minutes po koncerto. Labai nenorėčiau, kad įkyrėtų dar visą vakarą. Kadangi muzikavimas yra ir darbas, norisi po darbų pailsėti nuo visų garsų ir pabūti ramybėje, o ramybę aš labai mėgstu.

Norėtų studijuoti vėl

– Koks ryškiausias įvykis buvo jūsų gyvenime?

– Ryškesnių įvykių nestinga: nuo sveikatos problemų iki džiaugsmo gavus naują violončelę. ►

Pirmas prisilietimas prie violončelės.

10-oje klasėje.

Asmeninio archyvo nuotr.

Jei būčiau paskubėjęs ir metęs violončelę, dabar arba gailėčiausi, arba būčiau vis tiek sugrįžęs, bet jau atitinkamai praradęs laiko.

◀ Bet vienas įvykis, kurio neužmiršiu, yra studijų baigimas. Artėjant po truputį prie pabaigos, sušlubavo sveikata, net svarsčiau mesti studijas (nors viduje jaučiau, kad neturėtų taip atsitikti). Kaip ir daugelis studentų, neturėjau motyvacijos rašyti baigiamojo darbo, tiek atidėliočiau, kol vos ne vos suspėjau. Bet kokia laisvė viską pabaigus! Baigus nebuvo jokio noro toliau siekti magistro laipsnio, bet dabar, praėjus daugiau nei metams, šioks toks poreikis studijuoti atsiranda. Tik jau ne su muzika susijusį dalyką, o kažką teologiško. ▶

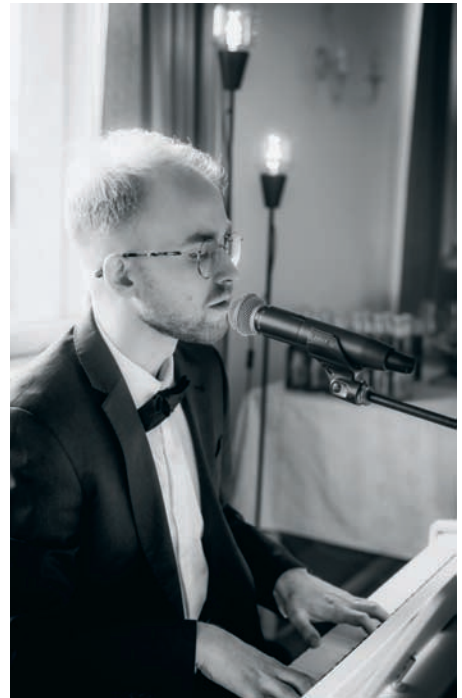

I. Bazaras su tėvais ir broliu bei seserimi po E. Balsio menų gimnazijos atestatų įteikimo ceremonijos 2018 m.

Asmeninio archyvo nuotr.

Po Graco muzikos ir teatro universiteto baigiamojo egzamino su mama ir seserimi.

I. Bazaras laimingas ir savo giesmėmis šlovindamas Dievą.

Tarptautinėje evangelizacinėje mokykloje.

Asmeninio archyvo nuotr.

Su Klaipėdos Šv. Juozapo Darbininko bažnyčios bendruomene.

Asmeninio archyvo nuotr.

◀ – **Prisiminkite linksmą istoriją, nutikusią jūsų muzikinėje veikloje.**

– Buvo toks atvejis, kai turėjau repeticiją netoli Vienos ir reikėjo iki ten nusigauti traukiniu. Laukiu savo traukinio, atvažiuoja – įlipu. Matau, kad ir kiti muzikantai lipa. Reiškia, tikrai tinkamas traukinys. Ir bevažiuojant galvoju, kad kažkaip ilgai mes čia važiuojam, kažkas čia ne taip. Pasižiūriu į žemėlapių telefone ir susivokiu, kad sumaišiau traukinius ir įsėdau į visai kitą traukinį, kuris važiuoja ilgomis distancijomis.

Galite įsivaizduoti, kaip jaučiausi... Atrodė, tiek gėdos gyvenime nesu turėjęs. O juk Austrijoje ypač vertinamas punktualumas. Taigi iššokau pirmoje pasitaikiusioje stotyje ir pasigavau kitą traukinį. O anie muzikantai, kurie kartu su manimi buvo įlipę, pasirodo, ne į tą pačią repeticiją važiuvo. Gerai, kad dirigentas buvo supratingas ir nepyko. Vėliau papasakojau kolegai, su kuriuo repetavome, kas nutiko, pasirodo, jis matė mane įlipantį į ne tą traukinį, bet nieko nepasakė...

– **Papasakokite apie savo šeimą, papildomas veiklas, pomėgius.**

– Turiu jaunesnius seserį ir brolių. Labai džiaugiuosi, kad šeimoje augome trise. Buvo daug įdomiau nei pirmus aštuonerius metus augti vienam. Sesuo Ieva irgi groja violončele, kartais grojame su ja įvairius duetus – tai vestuvėse, tai kartu šloviname gyvenimą giesmėmis ar muzikuojame kokiuose nors renginiuose. Brolis Jokūbas groja trimitu, mokosi Stasio Šimkaus konservatorijoje. Žodžiu, mes šeimoje esame trys muzikantai, o tėvai Jolanta ir Antanas ir galimai visa giminė nieko bendro su muzika neturi. Manęs žmonės yra klausę: „Tai tavo tėvai turbūt yra muzikantai?“ Pasirodo, mūsų atveju tai ne paveldėjimas, o tikras stebuklas.

Be muzikinio teatro, veiklų man tikrai netrūksta, vos visur spėju, o ir sau laiko kartais per mažai pasilieku. Vadovauju Klaipėdos Šv. Juozapo Darbininko sumos chorui, sekmadieniais giedame šv. Mišiose. Taip pat esu bažnyčios zakristijonas. Kiekvieną dieną maldaiki skiriu bent vieną valandą, tai ne hobsis, ne veikla, labiau gyvenimo būdas. Man labai svarbus santykis su Dievu. Priklausau tikinčiųjų bendruomenei, kartu padedame jauniui, organizuojame stovyklas. Bažnyčioje ypač gera aplinka man augti.

– **Kokia jūsų didžiausia svajonė?**

– Viena iš svajonių – sukurti šeimą su savo drauge, susilaukti vaikų. Norėčiau gyventi visai šalia Klaipėdos nuosavame name, kuriame būtų jaukus židyns. Labai mėgstu jaukumą, tad patinka sėdėti prieš židinį, žiūrėti į liepsnas, šildytis ir nieko negalvoti. Turiu tą sugebėjimą, kaip ir kiekvienas vyras, – nieko negalvoti. O kodėl šalia Klaipėdos? Kaip ir sakiau, mėgstu ramybę, kuo mažiau miesto šurmulio – tuo geriau. Bet kartu norisi, kad Klaipėda būtų ranka pasiekiamą.

Aplinkiniams linkiu neskubėti. Visur, kur tik reikia priimti esminius sprendimus. Jei būčiau paskubėjęs ir metęs violončelę, dabar arba gailėčiausi, arba būčiau vis tiek sugrįžęs, bet jau atitinkamai praradęs laiko. Turiu vieną draugą, kuris gailėjosi metęs muziką.

Taip pat linkiu gyventi nuolankume. Kai pasaulis pripildytas puikybės ligos, norisi daugiau atsvaros – nuolankumo.

„Airswimming“: kaip neišeiti iš proto ten, iš kur išeiti negalima

Lapkričio pabaigoje ir gruodį į tris premjerinius rodymus Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Klaipėdos fakulteto Mokomojo teatro salėje pakvietęs jaunosios kartos uostamiesčio režisieriaus Pauliaus Oficerovo debiutas levituoja – kažkur tarp teatro ir kino, tarp realybės ir vaizduotės, tarp beprotybės ir beprotybės kabutėse. Spektaklis „Airswimming“ liudija izoliaciją – fizinę, socialinę, kultūrinę, – bet kartu ten, kur, regis, nepaliekama jokių šansų, leidžia prabilti užgimusioms keistoms, trapioms laisvės formoms, o labiausiai – autonomiją praradusiems kūnams ir vaizduotei, kuri tampa paskutine neinstitucionalizuota teritorija.

Evelina ZENKUTĖ

Išeitis – eskapizmas

Tikra dviejų visuomenei nepatogių moterų – peržengusių socialinio padorumo ir seksualinės elgsenos rėmus – istorija besiremianti britų dramaturgės Charlotte Jones pjesė „Airswimming“ žiūrovus nukelia į XX a. trečio dešimtmečio pirmosios pusės Šventosios Dimfnos ligoninę, nusikalstamus veiksmus įvykdžiusiems bepročiams skirtą instituciją. ►

Scena iš spektaklio „Airswimming“ (rež. P. Oficerovas).

Manto Lūžos nuotr.

◀ 1922 m. čia paguldoma Dora (akt. Simona Paulauskaitė), o 1924-aisiais, kai prasideda spektaklio veiksmas, atkeliauja Persefonė (akt. Kamilė Pilibaitytė).

Dvi vonios, dvi kėdės ir dvi lempos. Mikrofono stovas. Kybantį ekraną (vaizdo menininkas Dinas Marcinkevičius) – kalėjimui prilygstančios įstaigos minimalistiniams minorui, kad suskambėtų, daug nereikia (scenografe ir kostiumų dailininkė Vaiva Barzdenytė).

Tylos ylos beda skaudžiausiai. Visuomenės, institucijos, artimųjų užčiaupta Simona Dora ir Kamilė Persefonė, balansuodamos tarp nežinios, ironijos, egzistencinio trapumo, šiai tylai išgyventi susikuria *alter ego* – Dorpę ir Porpę. Per šiuos antrinius vardus, žaidimus, fantazijas jos perrašo savo kasdienybę, inscenizuoja alternatyvius gyvenimus, kuriuos bent taip gali kontroliuoti.

Šis vaizduotės aktas nėra romantizuotas eskapizmas – tai veikiau išlikimo strategija,

leidžianti bent trumpam atsikratyti institucijos primesto identiteto. Sykiu paradoksas: psichikos ligas teoriškai gydyti turinčioje įstaigoje visomis įmanomomis priemonėmis bandoma neišeiti iš proto.

Laikas spektaklyje išsikraipo: istorijos gijos pinasi tiek su praeities gyvenimo prisiminimais, tiek su ligoninės rutina, svajonėmis, žaidžiamais žaidimais. Tik spektaklio pabaigoje supranti, kad dvi moterys uždarytos praleido apie penkiasdešimt metų.

Penkiasdešimt metų, kurie iš jų buvo pavogti.

P. Oficerovo režisūrai itin svarbus pasakojimo būdas. Spektaklis sąmoningai renkasi lėtą, fragmentuotą ritmą, kuriame scenos keičiasi tarsi kadrai, o personažių balsai nuolat pertraukiami, sluoksniuojami, išskaidomi. Gyvas aktorių buvimas scenoje nuolat susiduria su kinematografiniu vaizdu ekranuose ar kitais vizualiniais elementais, dainomis, poppasaulio apraiškomis – su tuo, kas priklauso ne tik teatro, bet ir kino, masinės kultūros teritorijai.

Kontrastuojanti ikona

Būtent šioje sandūroje pradeda ryškėti dar vienas spektaklio sluoksnis – į dviejų uždarytų moterų pasaulį įsiterpia kultūrinė ikona, žinoma Holivudo aktorė, atlikėja Doris Day. Pastatyme skamba baltų plaukų peruką užsidėjusios Kamilės Persefonės balsu atliekama jos daina „Que

sera, sera“, atkartojamos scenos iš klasikinių Holivudo filmų.

Toks pasirinkimas nėra nei dekoratyvus, nei atstovaujantis tik pramoginei funkcijai. Doris Day – XX a. vidurio Amerikos numylėtinė: graži, paklusni, optimistiška, „girl next door“, kartojanti „bus, kaip bus“. Šis švelnus saldžios melodijos persmelktas fatalizmas kontrastuoja su Persefonės ir Doros patirtimi, kur „kas bus“ jau seniai nuspręsta institucijos, realybės neatitinkančių diagnozių, visuomenės pasmerkimo išsigandusių jų artimųjų.

Kinematografiškai perteiktas iliuzinis, fantazijų lygmeniu konstruojamas Doris Day portretas veikia tarsi kultūrinė priešprieša – normatyvinis moteriškumas projektuojamas greta tų, kurios „netinkamos“, „nevaldomos“, „keistos“, „laisvamaniškos“.

Šis ambivalentiškai sapniškas, realybę su fantazija sutrinantis ryšys, kai realų

psichiatrinės ligoninės pasaulį, už jo sienų skaudinančią tikrovę sluoksniuoja filmų fragmentai, dainos, įsikūnijimai, į orą kilsteli kelis klausimus: kas laikoma sveika, kas – pavojinga, kuri moteris verta būti ekrane, kuri – uždaryta tarp keturių sienų; pagaliau, kas turi teisę visa tai nuspręsti?

O tada jau galutinai pakimba mintis: didžiausia beprotybė gimsta ten, kur ją – dažniausiai tariamą – įnirtingai bandoma sutaisyti.

Vaizdas (ne)išlaisvina?

Režisūrinis pasirinkimas spektaklyje nedemonstruoti agresyvos feministinės retorikos veikiausiai leidžia išlošti. „Airswimming“ nieko nekaltina, neieško teisybės, nebando smerkti tuomet egzis-

tavusių visuomenės normų – tik pačioje pabaigoje ekrane pateikiami faktai apie ano laiko moterų padėtį, į psichiatrijos ligonines uždarytųjų skaičius, pamažu atėjusius pokyčius.

Feministinė kritika – jei jau bandome ją užčiuopti – išnyra ne iš personažų, jų gyvenimiškų tragedijų, o, ko gero, iš pačios spektaklio formos: Doros ir Persefonės balsus nutraukia besikeičiantys skyreliai, į kuriuos, remiantis pačia pjese, suskirstytas siužetas, jos praranda vientisumą, jų kūnai – ypač veidai – vis persikelia į scenoje esantį ekraną, keldami klausimą, ar pats kinematografiškumas netampa dar viena kontrolės forma? Kitaip tariant: ar vaizdas spektaklyje išlaisvina, papildoma, ar tik estetiškai maskuoja institucionalizuotą kūną? Gal net antrąsyk jį įkalina? O gal tai vienintelis būdas pagaliau jau tikrai jį pamatyti?

P. Oficerovo režisūriniai sprendimai į šį klausimą neatsako, bet ir nesistengia jo užglaistyti – tiesiog leidžia jam likti atviram, neišspręstam, kiekvienam pasirinkti savo tiesą ar matymo kampą.

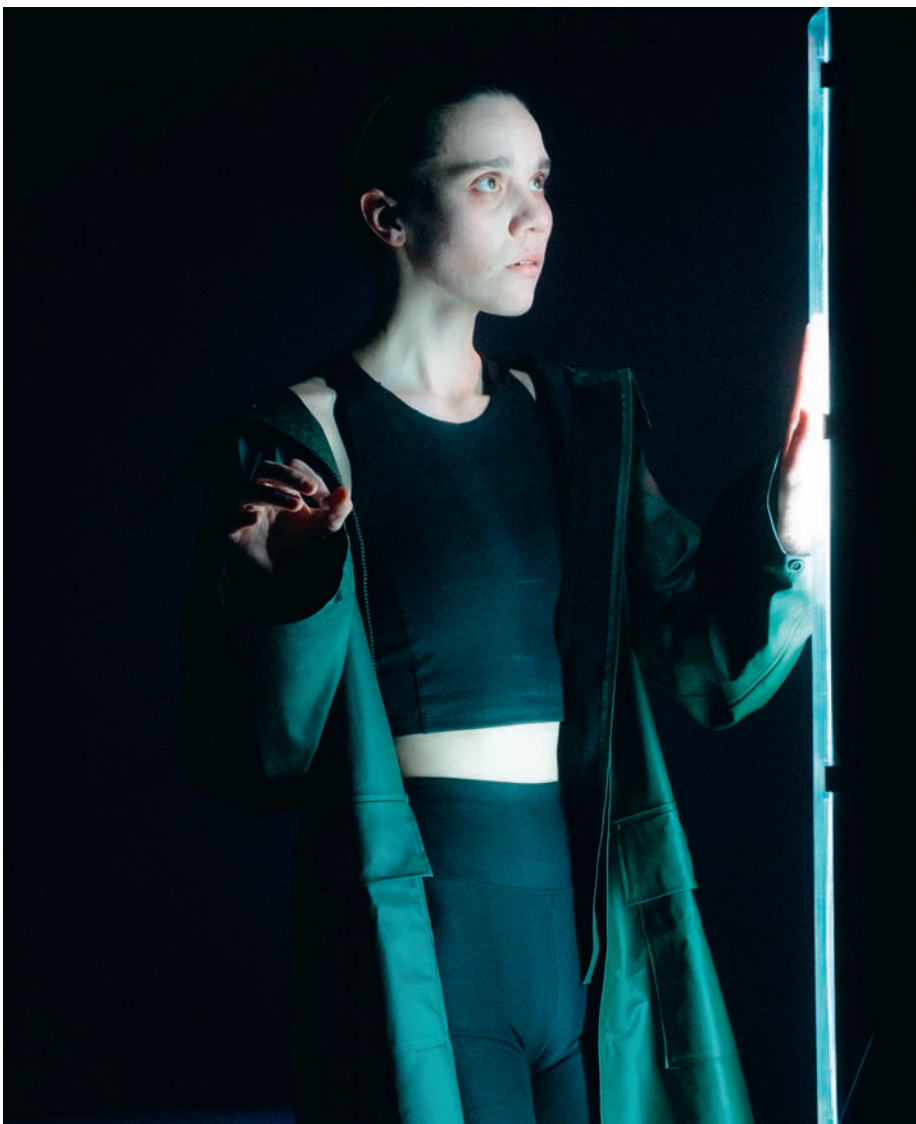
Ar žiūrintieji „Airswimming“ patirs katarsį? Veikiausiai, ne. Ar tai nuostolis? Irgi ne. Didesnė tikimybė, kad, palikęs Mokomojo teatro salę, kažkurią akimirką pasivys ekranuose matyti veidai, vonių siluetai, šviesų blyksniai, baltų plaukų perukas, plaktuvai, dainos „Que sera, sera“ priedainis, kėdės koja bandoma atlikti lobotomija. Detalės. Būsenos. Įspūdis.

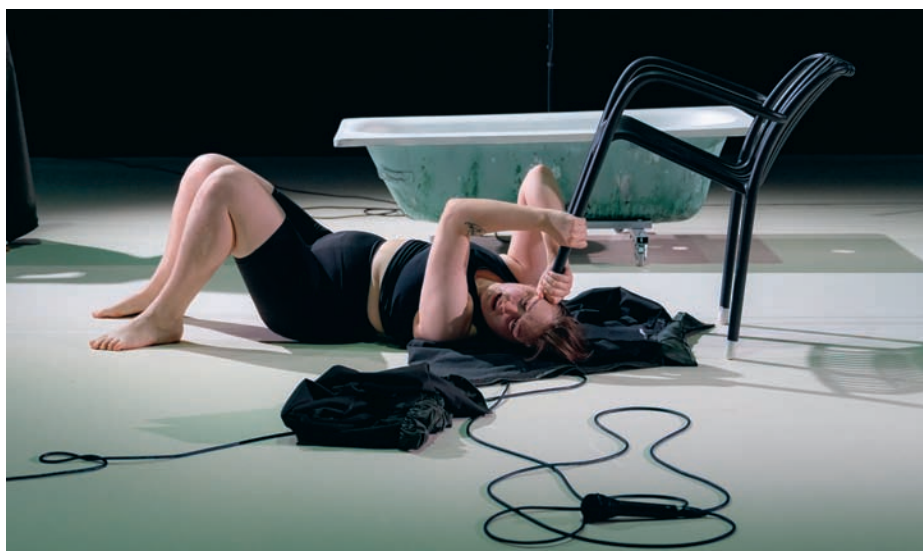
Spektaklis levituoja. Kaip tas į kadra visas sutilpti atsisakantis kūnas, kaip į normų dėžutę toli gražu ne visada sugrūdamas žmogus. Galbūt būtent neužbaigtumas, trapumas, svyravimai, klausimai ir yra „Airswimming“ esmė.

Feministinis diskursas

Nors apie tendencijas kalbėti baisu – per mažai suvokiant vietas, nacionalinį ir tarptautinį kontekstus, lengva paslysti, – P. Oficerovo pastatymo kontekste vieną „gal“ vis dėlto norėtųsi eksplikuoti iki „nė jau uostamiesčio teatro scenoje pamažu formuojasi šioks toks feministinis diskursas“?

Gerai, diskursėlis. Poslinkis dar nėra įgavęs tokių aiškių kontūrų, kad ramia širdimi atsisakyčiau deminutyvo, kuris, beje, pasirinktas ne menkinti, o veikiau išreikšti tendencijos trapumą ir glėžnumą. ►

P. Oficerovo pastatymo kontekste vieną „gal“ vis dėlto norėtųsi eksplikuoti iki „nejau uostamiesčio teatro scenoje pamažu formuojasi šioks toks feministinis diskursas“?

◀ Skambių manifestų, gigantiškų apibendrinimų nesinori, tik jautriai, kone taktiliškai, keliauti vietinio teatro scenose pastaraisiais metais paliktu feministiniu pėdsaku. Ar jo kontūru. Kontūru, kuris – nesuklyskime – susijęs ne su moteriškais vaidmenimis, jų trūkumu ar svoriu apskritai, o su žvilgsnio transformacija: kas ir kaip gauna teisę kalbėti, būti matomas, kam pagaliau galima būti ne tik objektu, priedu, bet jau ir kontrolę rankose turinčiu unikalios istorijos pasakotoju.

Šis poslinkis uostamiestyje ryškėja skirtingomis formomis. Kone prieš dešimtmetį jo užuomazgomis tapo iš penkių Klaipėdos jaunimo teatro aktorių susikūrusi grupė „Graži ir ta galinga“, teatralizuotuose muzikiniuose pasirodymuose akcentuojanti į istoriją įsirašiusių moterų paveikslus, moterų bendrystę, ironizuojanti feministinius stereotipus.

Gyvenimą pro moterišką filtrą perteikia keli monospektakliai: Klaipėdos jaunimo

teatro „Švyturys“, kuriame vaidina Marija Žemaitytė, ir Klaipėdos lėlių bei Šeiko šokio teatro bendras projektas „Kontūrai“ su šokėja Dovile Binkaускаite. Sakytumei, ir ką? Scenoje moteris – ašis? Ogi, be šių, beje, visai nesenų pastatymų, taip ir nepavyko prisiminti nė vieno būtent uostamiestyje sukurto moters vaidinamo monospektaklio. Net jei vieną ar kitą kūrinį pamiršau, vyriškų monospektaklių skaičius svarstyklės nusveria į aiškią pusę.

Objektiškumo atsikratančios, matomos, kuriančios moters pozicionavimą į kitą lygį kilsteli Klaipėdos dramos teatre užgimęs režisierės Lauros Kutkaitės spektaklis „Milenai“ ir Šeiko šokio teatre Agnijos Šeiko su Lina Puodžiukaite-Lanauskiene režisuotos „Onos“.

Moterų, su moterimis, apie moteris. Pirmu kūriniumi Milenai Jesenski gražinti balsą, žvilgsnį ir fizinį pavidalą, antru – į šokėjų kūnus įrašyti nutylėtas Lietuvos dvarų moterų istorijas.

Šiuose feministiniuose kontekstuose P. Oficerovo „Airswimming“ užima specifinę vietą. Drįsčiau teigti, labiau „Milenos“ ir „Onų“ pusėje. Svarbu pabrėžti, kad minėtos feministinio diskurso

užuomazgos Klaipėdos teatruose nekuria vieningo estetinio modelio. Skirtingas uostamiesčio scenas jos veikiau apgaubia kone permatoma jautrumo membrana, po kuria šiek tiek drąsiau iš moteriškos perspektyvos permąstyti istoriją, atmintį,

institucijas, galų gale, pačią teatro hierarchiją, jo kalbą.

Šių po plėvele besiformuojančių oro masių nesinori judinti bereikalingais žodžių vėjais – tegul ramiai formuojasi. Giliau įkvėpsime ateityje.

Dvi revoliucijos

Du autorinio kino režisieriai ir du jų pasakojimai apie skirtingas revoliucijas. Vienas pasakoja apie pavojingą politinį radikalizmą, kitas – apie meno perversmą, visam laikui pakeitusį ekrano taisykles.

Andrius RAMANAUSKAS

Mūšis po mūšio

„Kai turi laisvę, jos nevertini, kai jos netenki, suvoki, kad jos jau seniai nebėra“ (citata iš filmo).

Kartais kino pramonėje tam tikri režisieriai pasiekia tokį kūrėjo statusą, kuris leidžia jiems diktuoti sąlygas didžiosioms studijoms. Paulis Thomas Andersonas, dažnai vadinamas vienu talentingiausių savo kartos režisierių, su 2025 m. pasirodžiusiu filmu „Mūšis po mūšio“ („One Battle After Another“) žengė į dar neištirtas savo filmografinės teritorijas. Šis filmas ne tik brangiausias jo karjeros projektas, kurio biudžetas siekia nuo 130 iki 175 milijonų JAV dolerių, bet ir kūrinys, kuriame režisierius pirmą kartą po ilgos pertraukos sugrįžo į šiuolaikinį laikotarpį, pasitelkdamas veiksmo trilerio žanrą su juodojo humoro elementais. Režisieriaus galvoje istorijos idėja buvo brandinta maždaug du dešimtmečius ir pagaliau tapo realybe, kaip ir seniai lauktas P. Th. Andersono ir Leonardo DiCaprio bendradarbiavimas.

Filmo istorija pasakoja, kaip fanatizmas ir melas suėda šeimą. Porelė kairiųjų revoliu-

cionierių, sprogenų ekspertas Bobas ir pasipriešinimo lyderė Perfilija, įsivaizdavo esą pasaulio taisytojai ir pasirinko smurto kelią prieš valdžią. Jie tikėjo, kad revoliucija atleis jiems už viską. Vykdydami ginkluotus išpuolius prieš JAV pasienio pareigūnus, jie išlaisvina sieną kirtusius ir įkalintus emigrantus. Tačiau po kelių sėkmingų išpuolių jų kova baigėsi išdavyste. Ką tik pagimdžiusi dukrą revoliucionierė Perfilija sulaukoma ir, norėdama išvengti bausmės, išduoda visus savo gaujos narius. Nuo policijos pabėgti spėja tik jos vyras Bobas su Perfilijos kūdikiu, o laisvę gavusi Perfilija visiems laikams pabėga į Meksiką.

Intensyvus filmas

Po 16-os metų, pakeitęs tapatybę, Bobas gyvena vienas su dukra nuošaliame miške. Dabar jau senas ir tapęs paranojiku, nuo priklausomybių kenčiančiu atsiskyrėliu. O dukra užaugo maištinga paauglė, tikinti tėvo melu, kad jos motina buvo didvyrė. Tačiau net ir po daugybės metų revoliucionieriaus praeitis pasiveja Bobą ir jis vėl priverstas prisiminti visus konspiratoriaus triukus, kad išgyventų nuo jį persekiojančių radikalių dešiniųjų pasienio kariškių. Prasidea nesibaigiančios dvi su puse valandos trunkančios gaudynės.

Nuo pat pirmos scenos iki pat pabaiagos „Mūšis po mūšio“ išlieka nepaprastai intensyvus filmas, nuolat palaikantis įtampą ir neleidžiantis žiūrovams atsipalaiduoti. Nors filmas yra ilgas, jo tempas ir emocinis krūvis tokie stiprūs, kad laikas prabėga beveik nepastebimai. Žiūrovai visą laiką laikomi ant įtampos ribos, o L. DiCaprio sukurtas Bobo personažas tampa vienu ryškiausių filmo elementų – jis vienu metu yra ir juokingas, ir tragiškas, atviras ir pažeidžiamas. Šis kontrastas suteikia veikėjui žmogiško gilumo ir leidžia lengvai su juo susitapatinti. Filmas yra aiškiai politiškas ir taikliai atspindi šiandienos Amerikos realybę, jos visuomenės susiskaldymą, nerimą ir

nuolatinį kovos jausmą. Todėl pasakojimas veikia ne tik emociškai, bet ir kaip aktualus socialinis komentaras.

Režisierius P. Th. Andersonas naudoja satyrą, kad parodytų, jog galingos sistemos dažnai yra valdomos žmonių, kurie neretai patys yra apgailėtini ir radikalių pažiūrų. Nekompetentingų žmonių neribota valdžia sukelia realias kančias. Filmas tiesiogiai reflektuoja įtampą tarp valstybinio aparato ir individo laisvės, keldamas klausimą, ar tikra revoliucija šiandiniame pasaulyje yra įmanoma, ar tai yra tik begalinis nesibaigiantis vienas mūšis po kito.

Naujoji banga

„Atėjau čia ne tam, kad daryčiau, ką jau kiti padarė. Atėjau čia daryti klaidų, kurių jie nedrįso padaryti“ (citata iš filmo).

Kiekvienas rimtesnis režisierius anksčiau ar vėliau užsimano sukurti filmą apie filmo kūrimą, gamybą ir kino meną apskritai. Tai tarsi savotiška neišvengiama menininko savirefleksija – bandymas pažvelgti į meną iš vidaus ir apmąstyti procesą, kuriame pats gyvena ir kuri. Būtent taip nutiko ir amerikiečių autorinio kino meistrui Richardui Linklateriui ir jo 2025 m. biografiam vaidybiniam filmui „Naujoji banga“ („Nouvelle Vague“), kuris siekia atskleisti vieno svarbiausių kino judėjimų istorijoje paslaptis.

Filmas pasakoja apie jauną ir taisyklių nepaisantį prancūzų režisierių Jeaną-Lučą Godardą ir jo debiutinio filmo „Iki paskutinio atodūso“ („À bout de souffle“, 1960 m.) gimimą. Legendinis filmas tapo prancūzo režisieriaus vizitine kortele ir vienu ryškiausių Prancūzijos kino judėjimo „Naujoji banga“ simbolių. R. Linklateris savo nostalgiška kelione į kino praeitį rekonstruoja svarbų kino istorijos momentą – užfiksuoti Paryžiaus kino kūrybinį chaosą, maištą prieš nusistovėjusias normas ir jaunatvišką tikėjimą, kad kiną galima kurti kitaip. „Naujosios bangos“ veiksmas nukelia į vėlyvąjį 6-ojo dešimtmečio Paryžių – miestą,

Kadrai iš filmo „Mūšis po mūšio“ (rež. P. Th. Andersonas, 2025 m.).

kuriame bręsta nauja kino karta, nepasitenkinusi tradicinėmis pasakojimo formomis ir studijose kuriamu kinu.

Siužetas seka filmų kritiku dirbantį dar visai jauną J.-L. Godardą. Po jo draugo, kito garsaus režisieriaus François Truffaut sėkmės Kanų kino festivalyje J.-L. Godardas taip pat svajoja išbandyti save kino režisieriaus pozicijoje. Gavęs galimybę ir mažą biudžetą, jis visa galva pasineria į filmo kūrybos procesą. Toliau veiksmas seka nuo filmo idėjos gimimo iki chaotiško, beveik improvizuoto filmavimo proceso, finansinių sunkumų, kūrybinių abejonių, konfliktų su prodiuseriais, aktoriais ir nuolatinį eksperimentų su kamera, montażu bei pasakojimo struktūra. Filmą atskleidžia, kaip aplink J. L. Godardą formuojasi bendramin-

čiai, vėliau tapsiantys Prancūzijos „Naujosios bangos“ branduoliu.

Kūrybinis originalumas

J.-L. Godardas čia vaizduojamas kaip prieštaringa, sudėtinga asmenybė – itin intelektualus, provokuojantis ir bekompromisis, tačiau kartu ir nesaugus, emociškai užduras. Kartais atrodo, kad jis savo vidines traumas ir neišmanymą slepia po savo intelektualo kauke. Jis erzina aplinkinius staigiais minties šuoliais, ironija ar dvi-prasmiais sąmojais, tačiau, kaip vėliau paaiškėja, būtent tai ir gimdo jo kūrybinį originalumą.

Kalbėdami apie praeityje įtakingus menininkus, dažnai griebiamės bendrinių, beveik automatinių formuluočių – sakome, kad jie „laužė nusistovėjusias normas“, „laužė taisykles“ ar „revoliucionavo meną“. Tokie teiginiai neretai skamba abstrakčiai ir yra įkyriai banalūs. Tačiau filmas „Naujoji banga“ ypač taikliai ir konkrečiai, su humoru parodo, kaip tas taisyklių laužymas atrodė realybėje.

J.-L. Godardas nerašė tradicinio scenarijaus – aktoriams pateikdavo tik miglotas, abstrakčias užuominas apie scenų prasmę, o patys aktoriai dažnai nežinojo, apie ką tiksliai yra kuriamas filmas ir ar apskritai iš to chaotiško proceso išsivystys bent šiek tiek vientisa istorija. Režisierius beveik nedarydavo antrų ar trečių dublių, scenas nufilmuodavo itin greitai. ►

◀ Filmavimas vykdavo slapčia Paryžiaus gatvėse, kavinėse, tarp praeivių ir restoranų lankytojų, kurie patys to nesuprasdami tapdavo filmo dalimi. Čia tam, kad nereikėtų prašyti miesto valdžios oficialių leidimų filmuoti viešose miesto erdvėse. Tokie rekvizitai kaip automobiliai būdavo pasiskolinami iš draugų, o pažįstamųjų butai būdavo trumpam „užleidžiami“ vienai scenai nufilmuoti.

Iš šiandienos perspektyvos toks darbo metodas primintų mėgėjišką namų kiną, tačiau tuo metu tai buvo radikali naujovė. Iš esmės „Iki paskutinio atodūso“ buvo sukurta itin kukliomis priemonėmis, su minimaliu biudžetu, keliomis profesionaliomis žvaigždėmis ir operatoriumi, kuris patirties filmuoti įgijo tik kariniuose konfliktuose. Kartais žiūrėdamas filmą imi galvoti, ar tos revoliucinės naujovės atsirado iš ideologinio prieštaravimo seniesiems kino meistrams, ar tiesiog dėl tragiškai mažo biudžeto.

Ši juosta bus skanus desertas tikriems sinefilams, kino istorijos smaguriams ir kitų sričių menininkams, tačiau paprastiems žiūrovams ji gali tapti neįveikiamu barjeru. Filmą pasižymi beveik enciklopediniu tankumu. Be gilaus konteksto suvokimo, čia rizikuojama praleisti pusę turinio, nes ekranas mirga nuo prancūzų ir italų kino ikonų, kurių pavardės plačiajai visuomenei mažai ką sako.

Iš šiandienos perspektyvos toks darbo metodas primintų mėgėjišką namų kiną, tačiau tuo metu tai buvo radikali naujovė.

Daugeliui kliūtimi gali tapti ir sudėtingas J.-L. Godardo charakteris. Jo asmenybė niekada nebuvo patogi, o arogantiškas tonas dažnai vertė abejoti jo statusu. Tačiau filmas sėkmingai griaua „atsitiktinio genijaus“ mitą. Jis nebuvo tiesiog sėkmės kūdikis. J.-L. Godardo revoliucija gimė iš akademinio kino supratimo, kritiko įžvalgumo ir nuolatinio buvimo tarp to meto kultūros titanų. Labiausiai rekomenduočiau pirmiausia pažiūrėti senąjį originalą „Iki paskutinio atodūso“, o paskui „Naują bangą“. Tuomet viskas kur kas geriau susidėlios į vietas.

Kadrai iš filmo „Naujoji banga“ (rež. R. Linklateris, 2025 m.).

Nepabaigtas barokas: kai miestas tampa įvykiu

2025-aisiais įvyko Meno kūrėjų sąjungos organizuotas tarpdisciplininio meno renginys, skirtas Simono Dacho kūrybos temoms ir miesto istoriniam kontekstui. Renginio programa buvo lakoniška, nepretenzinga, kryptingai segmentuota – ją galėjo įvertinti ir tendencingas kritikas, šios meno sferos gerbėjas, ir atsitiktinis praeivis, ir tiesiog smalsus interesantas, netingintis palandžioti ir po rekonstruojamas, ir po naujai statomas, ir po seniai pažįstamas uostamiesčio erdves. Renginio kuratorius Vladas Balsys pasirinko turbūt vienintelę teisingą strategiją – itin skirtingo stiliaus menininkų kūrybos pristatymus realizuoti per pusmetį, skirtingu laiku ir skirtingose vietose, o bendrą supažindinimą padaryti kondensuotą, visus kūrėjus pristatant Architektų sąjungos galerijoje ir aplink ją (Beno Šarkos performansas). Čia, pasak V. Balsio, „kelionė nuo performanso lauke į projekcijų erdvę viduje kvietė patirti skirtingus S. Dacho kūrybos sluoksnius: nuo dramaturginės įtampos iki tylos, nuo blyksnių iki lėtų architektūrinių šešėlių“. Kalbamės su projekto kuratoriumi.

Ignas KAZAKEVIČIUS

Ignas Kazakevičius: Kaip gimė projekto idėja? Ar pradžia buvo S. Dacho tekstai, Klaipėdos miesto erdvė ar konkretus vizualinis impulsas?

Vladas Balsys: Šio projekto idėja gimė ne vienoje vietoje ir ne iš vieno šaltinio. B. Šarka vieno telefoninio pokalbio metu užsiminė apie barokinius sapnus. Nuo tos akimirkos idėja ėmė formuotis ne kaip aiški koncepcija, o veikiau kaip lėtas sapnas – iš tekstų, miesto ir tam tikro vidinio nerimo dėl atminties būsenos Klaipėdoje. S. Dachas čia nebuvo pradžios taškas klasikiniu požiūriu – ne kaip literatūrinė citata ar iliustruotinas autorius. Jo tekstai veikė kaip rezonatorius, kaip balsas, kuris ima skambėti

ti labai tiksliai tada, kai pradėdi galvoti apie miestą, kuriame gyveni. Ne apie jo istoriją kaip faktų seką, o apie jo būseną. Klaipėda man visada atrodė miestas, turintis per daug praeities ir per mažai kalbėjimo apie tai, kaip ši praeitis veikia dabartyje. Ne kaip pasakojimas, o kaip atmosfera – kaip sunkio centrai, kaip tuštumos. S. Dacho barokinė pasaulėjauta – laikinumo, mirties, šviesos ir šešėlio įtampa – labai organiškai susijungė su miesto sienomis, kurios pačios yra laiko archyvai. Todėl ši idėja ne „apie Dachą“, o apie tai, kaip jo mąstymas gali būti išgirstas per miestą, o pats miestas – per jį. Vizualinis impulsas atsirado vėliau, kai tapo aišku, kad šis santykis neturėtų virsti iliustracija ar scenografija. Reikėjo formos, kuri galėtų pasirodyti ir išnykti, kuri ne įtvirtintų, o tik trumpam atvertų – kaip sapnas, paliekantis ne vaizdą, o būseną.

I. K.: Kodėl pasirinkote projekcijas kaip pagrindinę raiškos formą? Ką projekcija leidžia pasakyti apie laiką, atmintį ir barokinį mąstymą, ko negalėtų padaryti statiška ekspozicija?

V. B.: Projekcija man pirmiausia yra laikina būseną, o ne vaizdas. Ji neturi kūno, neturi garantuoto buvimo, neturi pretenzijos į ilgaamžiškumą. Ji egzistuoja tik tol, kol yra šviesa, elektra, tamsa ir į ją žiūrintys žmonės. Tai labai artima barokiniam pasaulio suvokimui, kuriame viskas yra trupučiu, laikina ir nuolat nyksta. Statiška ekspozicija dažnai siekia stabilumo, aiškumo, archyvavimo. Projekcija veikia priešingai – ji ne saugo, o išsisklaido. Ji ne įrašo, o palieka atšvaitą. Ši forma leidžia kalbėti apie atmintį ne kaip apie faktų saugyklą, bet kaip apie procesą, kuris nuolat keičiasi, blunka, sugrįžta kitomis formomis. Man buvo svarbu, kad žiūrovai niekada nebūtų tikri, ar tai, ką jie ►

„Neužkariaujame miesto menu. Tai bandymas akimirksniui kasdienybėje atverti plyšį, kuriame miestas gali pats save pamatyti kitaip“, – teigė klaipėdietis architektas V. Balsys, pernai kuravęs didžiulį tarpdisciplininio meno renginį, skirtą S. Dacho kūrybos temoms ir miesto istoriniam kontekstui.
Asmeninio archyvo nuotr.

B. Šarkos performansas „Barokinė Simono Dacho migla“. Klaipėda, 2025 m.

◀ mato, dar yra, ar jau nyksta. Barokinis mąstymas nėra statiškas – tai nuolatinė įtampa tarp šviesos ir šešėlio, tarp pasirodymo ir išnykimo. Projektija šią įtampą įkūnija ne metaforiškai, o fiziškai. Ji yra šviesa ant sienos, bet kurią akimirką gali užgesti.

Lyg atviras geštaltas

Klaipėda nėra miestas, kuris turi aiškų centrą, jis neįtvirtina vienos dominantės, neprimeta vienos istorijos ar identiteto.

Savo esme – tiek kultūrine, tiek socialine – tai tranzitinis miestas. Klaipėda veikia kaip atviras geštaltas – nebaigta visuma, kuri nuolat formuojasi žiūrovų, praeivių, gyventojų sąmonėje. Geštalto psichologija teigia, kad žmogus, stebėdamas aplinką, suvokia ne atskiras detales, o identifikuoja erdvinę objektų formą, reiškinių tarpusavio ryšius, jų visuminę struktūrą ir prasminius santykius, kurie sąmonėje susiformuoja kaip vientisas patyrimas, o ne fragmentų suma. Ši teorija pabrėžia, kad visko visuma yra didesnė už jos dalis, žmogus geriau įsimena nebaigtus veiksmus nei užbaigtus. Regėda-

mi punktyrais pažymėtą kvadratą, mes jį atpažįstame kaip kvadratą, nors forma nėra vientisa (tai sužadina smalsumą, intriguoja), o patirtis sufleruoja, kad reikėtų formą užbaigti, tai mintyse ir padarome. Klaipėdos istorija ryškiausiai atsiskleidžia architektūroje. Miestas neatsiveria kaip vientisas paveikslas – mes regime tik fragmentus, kuriuos sąmonė nuolat bando sujungti. Fachverko liekanos, vokiško urbanistinio racionalumo pėdsakai, sovietinės masės, postindustriniai uosto tūriai ir nauji stiklo intarpai nesusilieja į harmoniją, drauge formuoja keistą neužbaigto miesto pasakojimą. ▶

B. Šarkos fotografijų projekcijos senamiestyje. Klaipėda, 2025 m.

◀ Į jį įsiliejo stebėtinai darni, nepaisant kartų ir stilistinių skirtumų, kūrėjų komanda: vaizdo projekcijas pristatė Remigijus Treigys, Jevgenija Škaliova ir Simona Agota Martinkus, gyvus performansus kūrė Benas Šarka, o fotografijų srautą pateikė Artūras Šeštokas, Audronius Žemgulis, Gintaras Varnagys ir Paulius Sadauskas. Renginio metu buvo demonstruota 12 projekcijų ciklų, kuriuose žiūrovai išvydo daugiau nei 500 fotografijų. Visi autoriai savo darbuose akcentavo laiką ir laikinumą, tačiau ne asmeniškai – ne taip, kaip būtų galima tikėtis. Juk, kalbant apie šiuos du parametrus, dažnai kyla noras fotografuojamą ar filmuojamą objektą „iščiupinėti“ per konkrečią vietą ar įvykį, turėjusį aiškiaią reikšmę suvokimui: kad štai šis laikas tikrai buvo arba yra „mūsų“. Tokia strategija suteikia saugumo – ji leidžia įtvirtinti patirtį per atpažįstamą ženklą, per faktą, kuris neva garantuoja tikrumą. Šiuo atveju laikas nėra personalizuojamas ir

jis nepirišamas prie biografinės patirties. Laikas veikia kaip platesnė ontologinė kategorija – kaip tai, kas ne dokumentuojama, o interpretuojama. Būtis čia atrodo tarsi savaime suprantama, nes ji „slegia“, turi svorį, ypač tada, kai bandome artikuliuoti išreikšti savo pažiūras. Būtent šioje pastangoje ima ryškėti, kiek daug mūsų suvokimas priklauso nuo socialinių ir politinių sąlygotumų, kurie, nors ir atrodo natūralūs, iš tiesų yra konstruktai. Dažnai jiems pasiduodame ar net pasiduodame – dėl jų viliojančio paprastumo, lozungiško aiškumo ir tariamo stabilumo. Tai kartos laikas – laikas, per kurį išmokstama atpažinti save savo buvime, lydime pažįstamų ženklų, vaizdų, objektų. Šie „artefaktai“

tampa patikros taškais: juos galima patirti, atpažinti, o kartais užtenka vien žinojimo, kad jie yra tikri. Šį sluoksnį būtų galima pavadinti „genties kodu“ – tylią, neišsakoma sistema, per kurią suvokiame, kas mums artima, kas patikima, kas priklauso „mūsų laikui“. Šiame kontekste menininkų pasirinkimas vengti tiesioginės asmeniškumo strategijos tampa esminis. Jie nekuria liudijimo ir nesiekia įrodyti buvimo fakto. Vietoj to jie palieka erdvę patirčiai, kurioje laikas ne užfiksuojamas, o išgyvenamas – ne kaip nuosavybė, bet kaip būseną, kurioje kiekvienas žiūrovas trumpam atpažįsta savo paties santykį su tuo, kas buvo, kas yra ir kas jau slysta iš atminties. Kiekvienas autorius tai sprendžia savaip.

Jaunoji karta – S. A. Martinkus, P. Sadauskas, J. Škaliova – įnešė kitą ritmą. Jų darbuose vaizdas tampa procesu: judančiu, kintančiu, kartais net trikdančiu architektūros ramybe. Šis procesas ir yra baroko sluoksniuotų, kartais suveltų asociacijų, kartais tiesmukesnių nuorodų, o kartais ir tylių gamtos motyvų vualis – ažūrinė struktūra, per kurią persišviečia skirtingi prasmės lygmenys, prasidedantys vos peržengus miesto ribą, nusidriekusi tarp laukų ir marių, ir tęsiantys dialogą tarp dirbtinio ir natūralaus, istorinio ir juslinio, aiškaus ir vos pastebimo. S. A. Martinkus barokiškais rūbais rengiasi per asmeninį įvaizdį, autorė šmėkšteli jūros fone, panyra ir išnyra vonioje, degasi cigarete, kurios žybsnis paausuoja ant kūno likusius vandens lašus. Labai simboliška – tik tiek mes galime pasiimti, pasemti iš stichijos. J. Škaliova koncentruojasi į medžių šakų grafiką. Aukščiau tik dangus. O P. Sadauskas įamžina pakrantės šlaitų eroziją ir išverstus, kritusius medžius, tarsi teigdamas, kad jūra yra bene tobuliausias baroko meistras. Ji nenusipėjamai keičia kraštovaizdį, nuolat perrašydama jo formas, išgrauždama krantą tarsi barokinio paveikslo rėmą – nelygų, pulsuojanti. Krantas tampa scena, kurioje nuolat vyksta lėtas, bet neišvengiamas veiksmas: paviršiai lūžta, linijos traukiasi, tūriai praranda stabilumą. Kaip ir baroke, forma niekada nėra galutinė – ji tik akimirka tarp buvusio ir dar tik ateinančio.

Projekte atsiranda laiko pertekliaus iliuzija, technologijos eina pirma mūsų ir pasiūlo ne ieškoti išėjimo, o patogiai įsikurti labirinto atkarpoje, tiesiog čia apsigyventi, susikurti stilingą interjerą ir stebėti praeivius – dalyti jiems praktinius patarimus, organizuoti kūrybinius seminarus, labirinto gido kursus ar pan. Ką pasiūlytume galintiems ir norintiems būti kelyje, tiems, kurie dar galėtų įsiklausyti ir išgirsti, pastebėti ir numatyti, atrasti ir atsirinkti?

Ramina R. Treigys – jo videodarbas „Keliass“ – tikrų tikriausia nuobodulio estetika, kuri visada buvo ir visada bus. Laikas R. Treigiui – kaip sudedamų atkarpų seka, kur kiekvieną jų galima jungti su kita ir taip konstruoti labiausiai priimtina visumos struktūrą. Panašiai jis traktuoja ir vaizdą – kaip tam tikrą laiko atkarpą, kuri nebūtinai susijusi su konkrečiu istoriniu momentu. Tokia samprata leidžia laisvai judėti tarp skirtingų laiko sluoksnių – nuo asmeninio iki visuomeninio. ►

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Įsruis, 2008 m.

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Melnragė, 2023 m.

◀ A. Šeštoka pateikia itin plačią savo kūrybos skalę – nuo šlapio kolodijaus technika sukurtų atvaizdų iki *pinhole* kamera fiksuotų vaizdų. Ši technika įvairovė jo daugiau nei trijų šimtų fotografijų sraute kuria savitą barokiškumo pojūtį: nepaisant aiškių, „įkandamų“ šviesotamsos kontrastų, žiūrovai nuolat laikomi įtampoje, tarsi būtų kviečiami klausiti – kas bus toliau, kur link veda šis vaizdinis perteklius? Miesto vaizdas čia išnarstomas lyg rentgeno aparatu – jis suskaidomas į daugybę atskirų miestų, fragmentų ir būsenų, kurios vėliau vėl surenkamos į naują, nestabilią visumą. Dažnai atrodo, kad pats fotoaparatas perima kūrėjo vaidmenį: technika ne tik fiksuoja, bet ir formuoja vaizdą, siūlydama netikėtas perspektyvas ir laiko poslinkius. Autoriaus intencija čia slypi ne galutiniame kadre, o pačiame proceso atvirume. Ypač intriguoja „išerksnį“ peizažai, kuriuose pilkuma įgauna gyvybingą svorį. Šiuose vaizduose vaizdas praranda konkrečią geografiją ir virsta būseną – lėta, prisodrinta, beveik taktiline tiršta tyla.

G. Varnagys jungia Klaipėdos ir Airijos miestovaizdžius bei landšaftus, kurdamas hibridinį miestą – savitą vizualinę teritoriją, turinčią savus simbolius ir specifinę architektūrinę sandarą. Ši erdvė prisodrinta šiandienos ir praeities grimasų, fragmentiškų

nuorodų ir prasminių poslinkių. G. Varnagio kūriniai tarsi patys sau užduoda klausimą ir kartu į jį atsako: „Tik laiko klausimas, kada vėl būsiu čia.“ Pirmasis sluoksnis žiūrovams atpažįstamas – tai bendrinis miesto ar kraštovaizdžio motyvas, kuriame lengva orientuotis. Antrasis sluoksnis atsiveria kaip potekstė, subtiliai perstumianti vaizdo prasmę ir nukreipianti į asmeninę ar kultūrinę atmintį. Trečiasis – pauzė, tuštuma, kabantis klausukas, paliekantis erdvės interpretacijai

S. Dach barokinė pasaulėjauta – laikinumo, mirties, šviesos ir šešėlio įtampa – labai organiškai susijungė su miesto sienomis, kurios pačios yra laiko archyvai.

ir lėtam žvilgsnio sustojimui. Padūmavę architektūriniai elementai natūraliai įsikomponuoja daugiapakopėje erdvėje, kur vaizdas kuriamas ne horizontaliai, o sluoksniais. Dėmesys detalėms leidžia išlaikyti pusiausvyrą tarp abstrakčių spalvinių ir faktūrinių žaidimų, kompozicinių poslinkių ir sąmoningai kintančių žiūros taškų.

A. Žemgulis peizažo, gatvių, aikščių, šaligatvių, takelių fragmentus, linijas, punktyrus ir tonus dėlioja lyg potėpius tapybos paveiksle, ne kaip orientyrus, o kaip optinę miesto atmosferos tekstūrą. Šis miestas skirtas keistiems personažams – tokiems kaip B. Šarka, kurio performansus autorius fiksuoja. Šitai atsiveria beveik chtoniška Klaipėdos prigimtis – glūdinti po statybų aikštelėmis, po jūroje žemsiurbių kasamu smėliu, po nuolat gilinamu farvateriu. Materija nuolat perstumdoma. Miestas čia tampa portretu ne kaip reprezentacija, bet kaip vyksmas, kurio meninė vertė gimsta barokiškose materijos ir dvasios, tamsos ir šviesos nuopliūšose.

Vienas svarbiausių geštalo (psichologijoje šis žodis reiškia vientisą, prasmingą visumą) principų – figūros ir fono kaita. Klaipėdoje architektūra neturi „žaidimo“ figūrų – ji pasmerkta būti fonu gyventojų srautams, vėjui, garsui, šviesai. Pastatai ne tiek reprezentuoja save, kiek leidžia pasirodyti kitam – šešėliui, atspindžiui, projekcijai, žmogaus siluetai. Geštalo dėsnis apie užbaigtumą teigia, kad žmogus linkęs „užpildyti spragas“. Klaipėdoje spragos – aki-vaizdžios: nutrūkusios gatvių perspektyvos, nenuoseklūs masteliai, tylūs tuštumos plotai tarp pastatų. Tačiau būtent jie aktyvina vaizduotę. Miestas reikalauja dalyvavimo.

Žiūrovai tampa bendraautoriais. Dizaino teorijoje geštaltas dažnai taikomas siekiant aiškumo, bauhausiško funkcionalumo, vizualinės tvarkos. Uostamiestis primena visatos teoriją apie nesibaigiančią plėtrą ir skriejamą į kažkur. Tai miestas, kur pojūčiai nuolat perjungiami: nuo atviros uosto erdvės – prie ankštos senamiesčio gatvės, nuo industrinio triukšmo – prie staigios tylos, nuo ryškios šviesos – prie drungnos grindinio akmenų pilkumos. Manau, nesu-meluosiu teigdamas, kad Klaipėda – ideali platforma tarpdisciplininiam menams, nes pats miestas veikia kaip atvira sistema, kurioje nuolat susikerta skirtingi sluoks-

niai: istorija ir dabartis, industrija ir gamta, triukšmas ir tyla, stabilios struktūros ir laikini reiškiniai. Čia nėra vienos dominuojančios kalbos – architektūra, urbanistika, klimatas ir socialiniai ritmai nuolat vienas kitą pertraukia, todėl menas natūraliai ima veikti ne kaip atskira disciplina, o kaip taki jungtis. Uostamiestis erdvės tarsi pačios reikalauja dialogo tarp medijų. Atviros prielaukos, industriniai fasadai, siauri senamiesčio praėjimai ir tušti vidiniai kaimai kuria skirtingus mastelius ir akustikas, kuriose vien vizualaus gesto nepakanka. Čia vaizdas prašosi garso, architektūra – judesio, istorija – šviesos. Tarpdisciplininis

menas tampa ne pasirinkimu, o būtinybe, leidžiančia reaguoti į erdvės daugiasluoksniškumą. Tokia terpė tinka performansui, instaliacijai, projekcijoms, garsinėms intervencijoms. Meniui čia geriau įsiterpti ne kaip objektui, o kaip laikinam veiksmui, kuris aktyvuoja vietą ir keičia jos suvokimą. Todėl Klaipėda gali būti suvokiama kaip atviras geštaltas – miestas, kuris niekada iki galo nesusiformuoja. Ji nėra objektas, kurį galima apžiūrėti, veikiau santykis, kuriame susitinka architektūra, žmogus ir patyrimas, nuolat kintantis judesyje, laike ir mūsų sukauptuose savęs bei aplinkos pažinimo archyvuose. ►

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Klaipėda, 2024 m.

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Giruliai, 2023 m.

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Melnragė, 2023 m.

A. Žemgulis. Fotografija. Be pavadinimo. Klaipėda, 2023 m.

A. Šeštukas. Fotografija. Iš serijos „Šviesos kaligrafija“. 2003–2008 m.

A. Šeštukas. Fotografija. Iš serijos „Šviesos kaligrafija“. 2003–2008 m.

◀ **I. K.:** Kokį pasakojimą jūsų komanda siekė sukurti, išskaidydama fotografiją po skirtingas miesto vietas? Tai vientisa istorija ar fragmentų seka?

V. B.: Nesiekėme vientisos, linijinės istorijos. Veikiau tai buvo fragmentų seka, kurią žiūrovai susirenka patys, judėdami miestu – kaip atmintį, ne chronologiškai, o per atsiktinius susidūrimus. Vieni vaizdai pamatomi sąmoningai, kiti – visiškai netyčia. Abu atvejai yra vienodai svarbūs.

I. K.: Kaip šios projekcijos keičia kasdienį miesto patyrimą? Kas svarbiau – netikėtumo momentas ar tylus dialogas su praeinančiais žiūrovais?

V. B.: Miestas čia neperstatomas ir neperprogramuojamas – jis tik trumpam sutrikdomas. Kartais svarbus netikėtumo momentas, kai įprastoje vietoje pamatai tai, ko ten neturėtų būti. Tačiau dar svarbesnis man atrodo tylus dialogas su praeinančiais žiūrovais – be raginimo sustoti, be paaiškinimo, be pretenzijos būti suprastam.

Neužkariaujame miesto menu. Tai bandymas akimirksniui kasdienybėje atverti plyšį, kuriame miestas gali pats save pamatyti kitaip. Jei sienos nustoja būti tik fonu, jei tampa patyrimo dalimi – reiškia projektas įvyko.

Laikinumo mazgai

Į šiuolaikinio meno procesus mieste galima žvelgti topologiškai (mokslas apie tolydžius paviršius, apie erdvės savybes, kurios nepakinta, atliekant tolydžias deformacijas, pavyzdžiui, transformuojant paviršius). Topologija leidžia analizuoti ne objektus, o jų tarpusavio ryšius, ne stabilias formas, o pokyčius, tęstinumus ir lūžius. Filosofijoje topologija tampa metafora santykiams, architektūroje – urbanistiniu procesu, o mene – įrankiu kalbėti apie laiką, atmintį ir patirtį. Topologinis

mąstymas leidžia suprasti, kodėl dialogas tarp praeities ir dabarties Klaipėdoje nėra tiesiog istorinė rekonstrukcija. Tai ryšių perjungimas: sena architektūra, naujas vaizdas, laikinas šviesos blyksnis sukuria naują reikšmės mazgą. Praeitis čia ne atkartojama, o aktyvuojama.

Klaipėda gali būti suvokiama kaip miestas, kuris egzistuoja ne tiek formose, kiek santykiuose. Vietinis ir atvykėlis čia juda skirtingais topologiniais keliais, bet abu tampa šio tinklo dalimi. O kurgi galima susitikti, kur šio įvykio centras? Filosofškai teigiant – niekur, nes, nustatydami kažko centrą, mes tuoj pat jį prarandame savo minties paslankumo atžvilgiu. Miestas tampa ne objektu, o santykiu su tuo, ko negalima visiškai pasiekti: su jūra, su praeitimi, su bet kuo kitu, išnyrančiu atsiminimuose. Projekcijos ant pastatų nekuria naujų koncentracijų „taškų“ ar susitikimo vietų – jos aktyvuoja esamus, bet nematomus ryšius. Siena tampa ne

riba, o paviršiumi, kuriame susitinka laikas ir vaizdas. Žiūrovai, įstrigę tarp vizualinės informacijos, šviesos ir architektūros, patys tampa įvykio dalimi. Viešojoje erdvėje laikinai demonstruojamas menas nelegitimuoja kultūriškai ar kaip kitaip neįteisina (bent jau ilgam) konkrečios vietos, jis ją „perjungia“ laike. Įprasta miesto erdvė akimirksniu praranda neutralumą. Žmonės sustoja, keičiasi judėjimo kryptys, atsiranda ramybės ar įtampos laukai, kuriame ta pati reikšmė, tik suprantama kita forma, šiuo atveju – kultūriniu formatu. Palyginimui – architektūra. Topologiškai vertinant, pastatas nebėra galutinis tikslas – jis tampa platforma santykiams. Svarbu ne tai, kaip jis atrodo, o tai, ką leidžia: susitikti, pereiti, sustoti, pamatyti kitaip. Paraleliniame suvokime objektas ar reiškinys nėra suprojektuojamas – jam leidžiama atsirasti.

Meno kūrėjų sąjungos organizuotas renginys ryškina kontrastus: laikinas veiksmas sukuria situaciją, kurioje laikas nustoja būti linijinis – praeitis čia ne atsikartoja, o trumpam įsiterpia į dabartį, kad vėliau sėkmingai (laimingai?) pasitrauktų. O kaipgi meno formos?

I. K.: Kaip fotografija keičiasi, tapusi projekcija miesto erdvėje? Ar prarandamas jos intymumas, ar, priešingai, jis išsiplečia ir įtraukia architektūrą kaip naują vaizdo sluoksnį? Ar architektūra čia koreguoja vaizdą, ar pats vaizdas perrašo architektūrą?

V. B.: Fotografija, tapusi projekcija miesto erdvėje, keičia savo ontologinį statusą. Ji nustoja būti objektu, kurį galima suvaldyti žvilgsniu, apžiūrėti iš arti ar kontroliuoti masteliu. Tai ypač ryšku R. Treigio, A. Šeštoko, G. Varnagio, A. Žemgilio fotografijose – jų vaizdai mieste praranda mastelio kontrolę, bet įgyja erdvinę įtampą ir barokinio sapno laikinumą. Intymumas čia neišnyksta – jis išsiplečia. Fotografija įtraukia architektūrą kaip naują vaizdo sluoksnį. Siena tampa aktyviu filtru – su savo faktūra, randais, langais, nišomis. Vaizdas ne uždedamas ant miesto – jis su miestu susikerta. Šis santykis nėra vienpusis. Kartais architektūra koreguoja vaizdą – jį laužo, fragmentuoja, pertraukia. Kartais pats vaizdas perrašo architektūrą, pabrėždamas tai, kas kasdienybėje tampa nematoma. Čia nėra hierarchijos: nei vaizdas, nei siena netampa dominuojančiu elementu – jie veikia kaip lygiaverčiai partneriai, nuolat keičiantys vienas kito reikšmę. ▶

G. Varnagys. Fotografija. Be pavadinimo. Airija, 2024 m.

G. Varnagys. Fotografija. Be pavadinimo. Ispanija, 2015 m.

G. Varnagys. Fotografija. Be pavadinimo. Airija, 2024 m.

P. Sadauskas. Fotografija. Be pavadinimo. Smiltnė, 2025 m.

◀ **I. K.:** Kuo šioje sankirtoje išsiskiria performatyvus mąstymas? Be abejo, kalbame apie vienintelį „gyvajį“ atlikėją šiame projekte ir, be abejo, vienintelį Klaipėdoje, išsiskiriantį radikaliai simbolistine, šamaniška daugiakalbyste, – B. Šarką.

V. B.: B. Šarkos projekcijos tampa ne reprezentacija, o įvykiu – tokiu, kuris nutinka, bet neprivalo kartotis. Tai būseną, o ne objektą. B. Šarka šiame projekte yra ne papildantis elementas, o vienas jo ašinių taškų. Jo buvimas sutirština tas temas, kurios projekte ir taip tvyro ore – laikinumą, mirtį, trapumą, barokinę būseną tarp pasirodymo ir išnykimo. Jei projekcijos veikia kaip šviesos atminties pėdsakai, tai B. Šarkos performansai yra gyvas, kūniškas šios atminties įvykis. B. Šarkos performansas niekada nėra vaidmuo ar reprezentacija. Jis nutinka konkrečioje vietoje ir konkrečiu laiku, o paskui neišvengiamai išnyksta. Jo praktika yra radikaliai barokinė – ne dekoratyvi, o egzistencinė. Barokas čia pasireiškia ne per formą, o per buvimą šalia ribos, kur kūnas, miestas ir laikas

trumpam sutampa. Šiame kontekste svarbus ir gyvūnų–dievų, ypač kiškio, motyvas, kuris B. Šarkos performansuose pasirodo ne kaip folklorinė citata, o kaip archajiškas, beveik pamirštas simbolis. Kiškis čia nėra mielas personažas – tai trapumo, baimės, pabėgimo ir instinkto figūra. Tarsi dievas, kuris ne valdo, o sprunka – ne galingas, o pažeidžiamas. Tokie dievai baroke visada

Barokas nėra praeities stilius – tai būdas išbūti su tuo, kas nyksta, su tuo, kas nepatogu, su tuo, kas netelpa į „konkretumo talpyklas“.

priartėja prie mirties. Šis motyvas netikėtai susišaukia ir su S. Dachos gyvenimo paiba. Paskutiniaisiais metais S. Dachas sirgo, silpo, pasaulis jam regėjosi vis fragmentiškesnis. Literato tekstuose stiprėjo laikinu-

mo, nykimo, kūniško trapumo nuojautos. Tai ne herojiška baroko pusė, o tylioji – kai mąstymas apie Dievą, mirtį ir laiką persikelia iš metaforos į kūną. B. Šarkos performansai mieste veikė panašiai. Jie neskelbė žinios ir nesiūlė išganymo. Jie priminė, kad ir pats miestas, ir jo sienos, ir ant jų projektuojami vaizdai yra laikini. Kūnas čia tapo ženklu, kuris išnyksta greičiau nei architektūra, bet būtent todėl yra toks svarbus. Kai performansas baigiasi, kad ir išjungus projektorių, lieka tik atmintis – vienkartinė, netikra, tačiau gyva. B. Šarkos dalyvavimas projekte sujungė baroką su dabartimi ir priminė, kad barokas nėra praeities stilius – tai būdas išbūti su tuo, kas nyksta, su tuo, kas nepatogu, su tuo, kas netelpa į „konkretumo talpyklas“. Todėl jo veiksmams projekte tampa tarsi gyvu barokiniu sapnu: jie įvyksta, sutrikdo ir dingsta, palikdami ne vaizdą, o būseną. Galbūt todėl B. Šarka čia toks svarbus – jis leidžia projektui išvengti estetinės distancijos. Jo buvimas grąžina meną į rizikos zoną, kurioje neįmanoma saugiai stebėti

iš šalies. O barokas, mano supratimu, prasideda būtent ten – kur dievai bėga, kūnas silpsta, o laikinumas tampa ne tema, o patirtimi.

Abu su Vladu sutariame neturėję lūkesčio, kad žiūrovai projektą „supras“ racionalia to žodžio prasme. Kur kas svarbesnė buvo pati patirtis – trumpas sustojimas, lengvas neįtikėjimas ar akimirka, kai miestas netikėtai pasirodo kitoks. Ši patirtis galėjo skleistis įvairiai: kaip jutiminis išgyvenimas, intelektualus atpažinimas ar tylus sąmonės sujudinimas. Projektas sąmoningai nesiūlė vieno aiškaus maršruto – jis kvietė klaidžioti, kartais net nesuvokiant, ar tai, kas matoma, yra menas, ar pats miestas, staiga pradėjęs kalbėti kitu tonu. Ir jeigu po šios patirties žiūrovai keliavo toliau pagauti nuojautos, kad miestas turi daugiau sluoksnių, nei buvo linkę manyti anksčiau, tuomet šis dialogas su miestu gali būti laikomas pavykusiu.

S. A. Martinkus, E. Girininkaitė. Videoprojekcija „Sapnų stalčius“. Klaipėda, 2025 m.

Meno magistralė

Sostinės AP galerijoje nuo gruodžio 9 d. iki vasario 1 d. vyko jungtinė 13-os klaipėdiečių menininkų paroda „Magistralė A1“. Per šalį besidriekianti magistralė A1 tapo kūrybiniu tiltu: ja klaipėdiečių darbai atkeliavo į sostinės meno širdį – bohemišką Užupio respubliką. Parodos kuratorės Vilma Jankienė (Vilnius) ir Birutė Skaisgirienė (Klaipėda) sumanė, kad ši paroda turės ir būtinąjį tęsinį. Jungtinės klaipėdiečių menininkų parodos sostinėje numatytos ir 2026 bei 2027 metais.

Karolina KUPSTAITĖ

„Lietuva Klaipėdą savo glėbyje laiko tik 100 metų. Tai tik maža atkarpėlė seniausio Lietuvos miesto Mėmelio, amžiumi pranonokstančio net Vilnių, gyvavimo istorijoje. Šimtmečio nepakanka Klaipėdos krašto kūrybinei integracijai į socialinį ir kultūrinį Lietuvos audinį. Manau, kad menas ir kultūra yra geriausi ambasadoriai, atliekantys šią misiją. Jungtinė klaipėdiečių menininkų paroda tebūnie dar viena svarbi arterija, jungianti du reikšmingus Lietuvos miestus. Kultūroje nėra ir neturi būti periferijos. Parodos, vykstančios sostinėje, gali tapti reiškiniumi, padedančiu tai suvokti“, – sakė parodos kuratorė, Lietuvos dailininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus pirmininkė B. Skaisgirienė.

Tai pirmoji klaipėdiečių jungtinė paroda AP galerijoje. Parodoje savo kūrybą pristatė grafikai Anatolijus Klemencovas, Žaneta Jasaitytė-Bessonova, Inga Šmitienė, Toma Šli-

maitė, tapytojai Eglė Degutis, Rytas Jurgelis, Tomas Kiauka, Romas Klimavičius, Rytis Martinionis, Liudvikas Natalevičius, skulptoriai Aurimas Anusas, Alfonsas Lekavičius, Artūras Tamašauskas. Jų kūrybos rinktinė iš įvairiais laikotarpiais sukurtų darbų susitiko judrioje mentalinėje ir fizinėje magistralėje ir byloja žiūrovams apie tai, kas kiekvienam žmogui artima: apie santykius ir jausmus, gamtą ir miestą, istoriją ir identitetą.

Vidinio pasaulio papėdėmis

A. Klemencovo kūriniai iš ciklo „Jausmų kaligrafija“ – tarsi aktyvios seisminės zonos; žmogiškasis ego liejasi ant popieriaus jausmų dėmėmis ir gyslomis, kartais nuoširdžiomis, kartais apgaulingomis formomis. Grafikos elementais menininkas konstruoja savitą marionėčių spektaklį, kuriame chimeriniai personažai improvizuoja žaidimą „žmonėmis“. A. Klemencovo kaligrafiniai pasauliai kupini paradoksu, ironijos ir mažųjų tragizmų. Santūriui, pritemdytu koloritu menininkas sąmoningai atsisako materialaus pasaulio ekstravagancijos, tikslingai perteikdamas gėrio ir blogio, šviesos ir tamsos santykį, kartu ir jų poliariškumą.

Ž. Jasaitytės-Bessonovos monotipijos – tai spalvingos jausmų dėlionės. Žmogaus emocijos, mintys ir charakterio bruožai įgauna ryškių spalvinių dėmių pavidalą – jos viena kitą dengia, lyg žaistų ir konkuruotų dėl dėmesio. Iš šių spalvų susidūrimų išnyra dariniai, kuriuose telpa ir pereina mos būsenos – klaidingi impulsai ir keblūs pasirinkimai. Taip atskleidžiamas žmogus, kuris gal ir klysta, bet vis tiek juda pirmyn. Menininkė kviečia žvelgti į kasdienybę kaip į jausmų kaleidoskopą ir leistis į gyvenimo žaidimą, nusimetant santūrumo kailinius.

I. Šmitienės grafikos darbai stebina pailiomis figūratyvo abstrakcijomis. Anatomiciniai ir konstruktyvūs motyvai susipina į nuolatinį veiksmą, kuriame kryptinga energija susiduria su pasipriešinimu. Žvilgsnio periferijoje šmėžuoja Klaipėdos elementų

T. Kiauka. Auštant.

A. Klemencovas. Iš ciklo „De la Marionnette“. Tušas, tempera.

iliuzijos – žuvėdros galva, jūrinės virvės, vandenį dengiantis rūkas – iš kurių formuojasi veržlus, žmogaus kūną primenantis darinys. „Klaipėdos feromonai“ nurodo į nesuvaldomą tarpusavio priklausomybę tarp žmogaus ir jo aplinkos: miesto sūrus ekstraktas įsigeria į žmogaus odą ir valdo jo identitetą, o žmogus savo ruožtu toliau puoselėja mylimą miestą. Šis santykis tampa neišvengiama žmogiškos patirties dalimi. I. Šmitienė meistriškai kadruoja vidinių pokyčių procesus, kuriuos paverčia emocijų ir judesio koliažais, taip atskleidama, kaip išorinė aplinka nuolat perkuria žmogaus vidinį pasaulį.

Abstrakcijos stotelė

R. Jurgelio potėpių geometrijoje slypi abstraktūs spalvos, nuotaikų ir būsenų labirintai. Gyvendamas gamtos apsuptyje, jis semiasi įkvėpimo iš šios organinės mūzos, modernistiškai interpretuodamas jos formas ir motyvus savo kūryboje. Mentele lipdomi potėpia formuoja tarsi geologinius žemėlapius, kurių paviršiuje įrašomi žmonijos pėdsakai. Eseistas Rolandas Rastauskas yra teigęs, kad R. Jurgelis savo drobėse kuria „dvasios sodybėles“, tarsi mažus vidinių kraštovaizdžių prieglobsčius. Paveiksluose

atsiveria neribotos kontempliacijos plotmės, kurios užpildomos meditatyviais raštais – tradicinius audinius primenančiomis abstrakcijomis.

E. Degutis šviesa ir šešėliais modeliuoja dangaus architektūrą. Filosofas ir menininkas, vienas iš parodos dalyvių T. Kiauka yra taikliai pavadinęs jos kūrinių „Švytėjimas“ sėkmingai suabstrahuotu baroku. E. Degutis paveikslų faktūrose slypi banguojančios linijos, primenančios bažnyčių fasadus, o švelnūs potėpia ir dulksnos

efektai perteikia efemerišką šviesą, krintančią iš aukštybių. Bekeliaujant magistrale svarbu sustoti, pakelti galvą ir pažvelgti į dangų – būtent šį poreikį menininkės kūryba čia ir įkūnija.

R. Klimavičiaus diptikas – ne tik abstrakcija, bet ir dramaturginis žaidimas. Po ekspresyvia, plačia ir sodriai ištapyta, sujungiančia abu paveikslus linija slypi stalčiųukų avilys. Jų rankenėlės viliojančiai prašosi patraukiamos, tačiau stalčiųukai neatsidaro, o tai tik dar labiau budina smalsumą. ►

R. Klimavičius. Iš triptiko „Kelyje“.

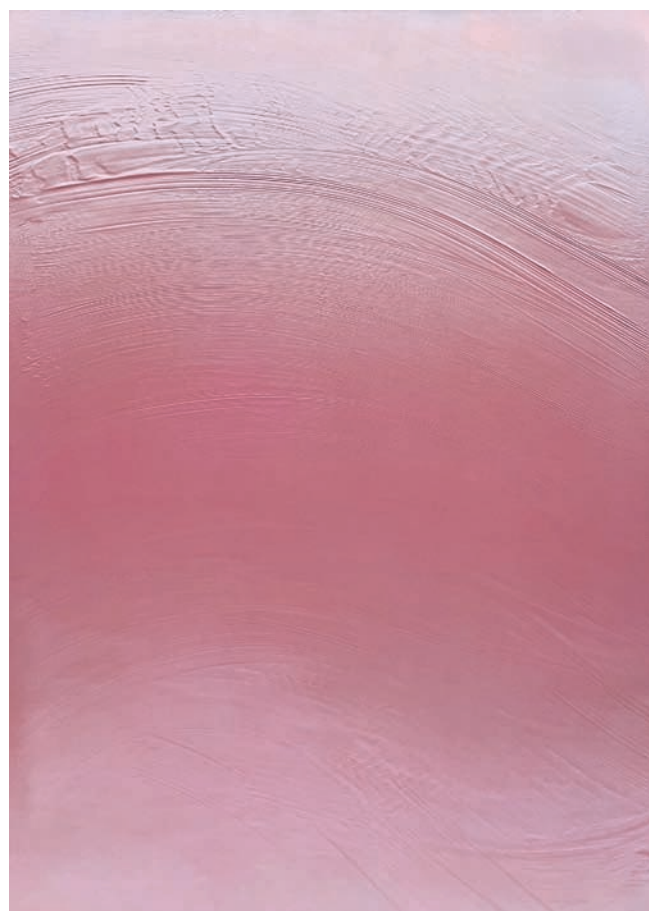
Ž. Jasaitytė-Bessonova. Be pavadinimo. 2025 m. Monotipija ant popieriaus.

R. Martinionis. Ėjimas arkliu Nr. 2. 2023 m. Drobė, akrilas.

L. Natalevičius. Be pavadinimo. Mišri technika, drobė.

E. Degutis. Švytėjimas Nr. 1. 2024 m. Akrilas, drobė.

◀ R. Klimavičiaus kūryba – tarsi šešėlių teatro scena, kurioje atsiskleidžia žemiški siužetai ir dionisiškas žmogaus pradas, linkęs į apgaules, niekšybes ir paradoksalumą. Menininkas yra įvaldęs tapybos, grafikos, skulptūros ir scenovaizdžio dizaino technikas, domisi pasaulietine kultūra, jo darbuose juntama Rytų estetikos įtaka, kūryba pasižymi tarpdiscipliniškumu, o kūriniai remiasi intelektualiais apmąstymais.

Horizontalai ir gelmės

T. Kiaukos tapyba sukelia pojūčius, lyg pėdos būtų panardinamos į smėlį vėsų vasaros rytą. Šaltais tonais abstrahuotas jūros horizontas paradoksaliai sukelia šiltus jausmus – skleidžia ramybę, pilnatvę ir patogią vienvė. Filosofinės mintys apsigyvena tarp stambių potėpių ir skatina žiūrovus nerti į kontempliacijos bangas. Iš stimuliuojančios, vartotojiškos kasdienybės peržengiant į peizažus, žiūrovus pasitinka šaltas, kraują stingdantis frontas, kuris netrukus suminkštėja, ištirpsta, galiausiai atpalaiduoja kiekvieną kūno ląstelę. Peizažuose horizontaliomis, tarsi ištirpstančiomis linijomis brėžiama neapčiuopiama riba tarp materialios žemės ir sakralaus dangaus, atmetant visą žmogišką pompastiką.

Ne tik pajūrio kraštovaizdžio neįsivaizduojame be miško. T. Šlimaitės grafika žiūrovus geografiškai transportuoja dar toliau ir giliau, į sengirių gelmes. Sengirė – nuolat atsinaujinanti įvairaus amžiaus augalų ekosistema. Nors menininkės sukurta giria dvimačiame formate užbaigta, virpančios ir tikroviškai atkurtos detalės kuria įspūdį,

T. Šlimaitė. Sengirė II. 2025 m. Sausa adata.

Jų kūrybos rinktinė iš įvairiais laikotarpiais sukurtų darbų susitiko judrioje mentalinėje ir fizinėje magistralėje ir byloja žiūrovams apie tai, kas kiekvienam žmogui artima.

kad čia viskas gimsta ir regeneruojasi stebėtojų akyse. Tomos darbai pasižymi subtiliu linijos pajautimu ir beveik fotografišku šviesos ir šešėlio valdymu. Iš tūkstančių ne-

organiniame stikle įrėztų linijų raizgalynės atspaudė ant popieriaus išskyla iliuminuotas miško peizažas, tarsi medžių ir krūmų tankmę vertų antgamtiška šviesa. Sausos adatos technika atliktuose darbuose pasireiškia autorės gebėjimas išvelgti menkiausias detales ir gamtos – pirmaprados kūrėjos – galią, iš kurios kyla nesibaigiantis meninis impulsas.

Kelionės suvenyrai

R. Martinionio tapyba dirgina ryškiu koloritu, aštriais šešėliais ir daiktinės realybės teatrališkumu. ▶

R. Jurgelis. Keliauninkai. 2025 m. Drobė, akrilas, lakas.

I. Šmitienė. Klaipėdos feromonai. 2025 m.

A. Tamašauskas. Širdis. 2023 m. Automobilijų ir kitos detalės

A. Lekavičius. Black Dance. 2024 m. 3D plastikas, autorinė technika.

◀ Dailėtyrininkas Vidas Poškus menininko darbus yra pavadinęs „sapnų ir būsenų paminklais“. Tai klaidžiojimai po pasąmonės palėpės, kur šimtmečiais kaupiti ir užmiršti daiktai netikėtai ima kibti už kojų ir keistis prieš akis. R. Martinionis intuityviai žaidžia spalvomis ir linijomis, lipdydamas naują realybę su savitomis taisyklėmis ir nelogiška logika.

A. Tamašausko stimpanko stiliaus skulptūros kviečia į kelionę laiku – tiek atgal į Viktorijos epochą, tiek į futuristinį, postapokaliptinį pasaulį. Metalo apdirbimo technicomis vintažines detales menininkas perkuria į fantastinius objektus: pučiamasis instrumentas gali virsti povandeniniu gyviu, o peiliai ir motorolerio dalys – zomorfiniu sraigtašparniui. A. Tamašausko skulptūros – tai gyvų alchemijos eksperimentų padariniai – ugnimi ir cheminiais procesais menininkas užburia vintažą ir prikelia jį antram gyvenimui, kaip realus Dr. Frankenšteinas.

Istorija ir šiuolaikybė

A. Lekavičiaus skulptūros byloja apie šiuolaikybės ir istorijos disonansą. Tarsi dar virsmo būsenoje sustingdytos skulptūrinės formos stebina mefistofelišku žavesiu. Skulptūros lydosi ar šakojasi kaip karšta smala, kunkuliuojanti po visuome-

A. Anusas. Batai. 2023 m. Juodasis laivų ažuolas, nerūdijantis plienas.

nės kauke. Per taktilinę formą menininkas komentuoja šiuolaikybės ligas, neteisdamas p(aciento)asaulio. A. Lekavičiaus kūryba – apie perteklinę informacijos ir paslaugų prieinamumą, žmogaus asocialumą ir išlepintą egoizmą. Menininko posthumanistinės skulptūros skatina atpažinti nužmogėjimo procesus ir kviečia į juos reaguoti sąmoningu pasipriešinimu.

A. Anuso skulptūros – ironiškai nefunkcionalūs daiktų mirażai, primenantys kelio ženklus, perspėjančius keliautojus apie pavojus istorijos maršrutuose. Komentuodamas socialines, politines ir istorines problemas, menininkas naudoja medieną, metalą, plytas ir kitas statybines medžiagas. Skulptūra „Gelbėjimo ratas“ byloja apie Rusijos propagandą – svarbią tiek pratyje, tiek dabartyje; daiktas, simbolizuojantis pagalbą ir taiką, čia tampa politinės apgaulės įrankiu. Menininkas subtiliai tiria vienas kitą perdengiančius Klaipėdos istorijos kodus ir Prūsijos kultūros paveldą, o materialius laiko tėkmės pėdsakus įterpia į kūrybinę praktiką. Kai kurie jo darbai, kaip „Batai“, yra sukurti iš juodojo laivų ažuolo liekanų, kurios buvo rastos ant kranto. A. Anuso darbai skatina apmąstyti, kaip apčiuopiamas paveldas ir istoriniai įvykiai toliau formuoja mūsų kolektyvinį suvokimą.

Tapytojas L. Natalevičius savo paslaptinomis ir misteriškomis figūromis ant laisvai pakabintų drobių grąžina mus vėl prie žmonių, kad ir kokie jie išstipstantys laike ir erdvėje būtų. Tas laikinumo pojūtis tiesiog tvyro... Taip susijungia A. Klemencovo marionetės su L. Natalevičiaus užsimaskavusiomis būtybėmis, labai panašiomis į žmones. Gyvenimo teatras visada gyvas!

„Šioje meno magistralėje, kuria pradame intensyviai judėti Klaipėda–Vilnius–Klaipėda kryptimis, norėjosi pranešti apie naujas galimybes: pirma, apie klaipėdiečių menininkų kūrybos pristatymus sostinėje ir, antra, apie AP galerijos filialo Klaipėdoje atidarymą jau netrukus. Norime pagyventi pajūrio ir sostinės kultūros dialogą, sukurti netikėtų naujadarų (gal tradicijų), suldyti šiandienos gyvenimo dirgiklius, atkreipti į juos dėmesį, aktualizuoti magistralės įvairialypes reikšmes. Šį kartą pajudiname tik dalį pajūrio menininkų kūrybos. Meno magistralė judės abiem kryptimis“, – teigė parodos iniciatorė ir kuratorė V. Jankienė.

Dvi gruodžio savaitės, materializavusios tylą

Istorija yra ciniška archyvininkė. Ji nuolat mums primena, kad žmonija visada siekė nemirtingumo, nesvarbu, kokia valiuta už tai reikėtų sumokėti. Štai arsenistas Herostratas, sudeginęs Artemidės šventyklą, siekė, kad jo vardas būtų įrašytas į amžinybės registrą. Ir ką mes ką tik padarėme? Prisiminėme jį. Paskatinome blogiuką iš praeities. Įteikėme jam dar vieną dėmesio žetoną. Tačiau egzistuoja ir kitokia nemirtingumo forma. Ne destruktivi, o materializuojanti tylą. Patys nemirtingiausi mūsų laikais yra menininkai, gebantys materiją paversti minties pratęsimu. Būtent tokia yra estų šiuolaikinės juvelyrikos legenda Kadri Mälk (1958–2023). Gruodžio pradžioje, kai Lietuva dar tik pradėjo advento laikotarpį, teko dalyvauti savotiškoje ekspedicijoje į anapus, užmaskuotoje kaip tarptautinės kūrybinės dirbtuvės ir paroda „UNCERTAINTY. A Tribute to Kadri Mälk“ (projektą organizavo Vilniaus dailės akademijos Telšių fakultetas, kuratorės Neringa Poškutė-Jukumienė ir Cristina Filipe).

Rosana LUKAUSKAITĖ

Į Taliną

Su Neringa ir studentėmis išvykome į Estijos sostinę Taliną, kur norėjome pamatyti Kadri retrospektyvinę parodą. Vos atvykusios, po užtarnautos štrudelių pertraukėlės suskubome į Estijos dailės akademiją, kur docentė Pirét Hirv pristatė Juvelyrikos ir kalvystės katedrą bei kitas taikomosios dailės dirbtuves ir studijas. Mūsų studentės tiesiog alpo nuo technikos gausos ir dirbtuvių patogumo. Kiekvienas studentas čia turėjo savo vietą – ne tik darbo stalą, bet ir galimybę jį paversti asmenine teritorija, individualiu mąstymo tašku. Iš dirbtuvių

mūsų studentės buvo sunku išprašyti: toks stiprus buvo susižavėjimas infrastruktūra, kuri ne tik leidžia dirbti, bet ir kviečia kurti. Stebino suvokimas, kad šios geografiškai mažesnės valstybės nei Lietuva juvelyrikos studentai gauna tokį nuoseklų, kokybišką ir ambicingą pasirengimą – tarsi pati sistema būtų sukurta tam, kad palaikytų ne tik amatą, bet ir ilgą, sudėtingą kūrybinį mąstymą.

Vakare susitikome su kviestine lektore C. Filipe iš Portugalijos. Ji Kadri pažinojo artimai, o jos pasakojimuose ši draugystė įgavo beveik mitinį atspalvį. Tą vakarą užsidegėme žvakę. Skačiau Kadri tekstą. Buvau tik balsas, retransliuojantis mirusios menininkės mintis. Rytą turėjo įvykti piligrimystė – Cristina, nors ir atvykusi vėliau, nemiegojusi naktį prieš tai, o pastarąją irgi gavusi tik kelias valandas poilsio, su keliomis studentėmis, kurios pasiryžo keltis

anksčiau, pažadėjo susitikti aštuntą rytą, tačiau čia prasidėjo tai, ką vadinu „buitiniu poltergeistu“. Atsikėlusi nesupratau, ar ji jau išvyko. Bute buvo tyla ir tamsu. Tik man sujudus, įjungus šviesą, Cristina staiga atsibudo, pakilo iš antrame aukšte esančio miegamąjo ir per kokias penkiolika minučių bėgiodama ir kartodama „o Dieve, o Dieve, vėluoju“, susiruošė. Net neišgėrusi arbatos, bet su tobula šukuosena (prioritetai!), išlėkė su studentėmis važiuoti į kapines.

Mistiški pokštai

Tą pačią akimirką nutiko kažkoks mistinis momentas. Jautėme, kad Kadri tarsi krečia mums išdaigas iš pomirtinio pasaulio. Man pradėjo skambinti studentės, sakydamos, kad Cristina nebegali įeiti į laiptinę ir pasiimti ten paliktos rankinės. Turiu ateiti ir atidaryti duris. Nesupratusi, ar ji bus jau išėjusi į kiemą už vartų, ar man reikės rakto, bandžiau jį išimti iš lauko durų, bet man niekaip nepavyko, jis buvo tarsi užstrigęs. Nuėjau paprašyti pagalbos į Neringos miegamąjį, bet atidariusi duris tarsi tapau jos išgelbėtoja. Neringa stovėjo nustėrusi, negalėdama atidaryti durų, nes rytą pabudusi rado rankeną nukritusią ir tiesiog ją laikė rankose, prisimindama savo videodarbą, kuriame ji liečia skirtingas rankenas, taip savo kūriniumi kalbėdama apie juvelyrikos ir kūno santykį.

Galų gale visos buvome „išgelbėtos“. Raktas išimtas, rankinė perduota, rankena įtaisyta. Bet šis keistas momentas mums trims tapo metafora apie perėjimo būsenas, keistą mirktelejimą akimi iš kito pasaulio: „Girdėjau jūsų vakarykštį spiritizmo seansą, merginos. Telefono linija veikia, bet signalas trūkinėja.“ Cristina paminėjo, kad Kadri buvusi raganiška, domėjosi viduramžių mistike Hildegarda Bingenietė ir didžiavosi, kad ją pačią kartą išvarė iš stačiatikių cerkvės. ►

Parodos „UNCERTAINTY. A Tribute to Kadri Mälik” atidarymo akimirks VDA Telšių fakulteto meno ir projektų erdvėje „Kaktusai”. Iešvos Vaičiaitės nuotr.

◀ Mirus Kadri, jos darbai liko kitų žmonių kolekcijose, ant kitų kūnų, muziejuose. Taip pat ir retrospektyvinėje parodoje „Dark Sky of Imagination. Jewellery by Kadri Mälik“, kurią aplankėme Taline – Estijos taikomosios dailės ir dizaino muziejuje. Čia kuratorės Krista Kodres ir Kai Lobjakas pasakojo ne tik apie konkrečią ekspoziciją, bet ir apie visą Kadri kūrybinį palikimą – kaip apie mąstymo sistemą, kuri po mirties nesubyra, veikia toliau. Vėliau susitikome su menininku ir kuratoriumi Taneliu Veenre, kuris, kaip pats sakė, jaučiasi esantis tarsi Kadri kūrybinis ir dvasinis „sūnus“. Jis pristatė savo santykį su Kadri kūryba ir pakvietė mus į ekspoziciją „Castle in the Air“, kurioje eksponuojami buvusių Kadri studentų – šiandien jau profesionalių kūrėjų – darbai. Tai buvo gyvas liudijimas apie pedagoginį tęstinumą, apie tai, kaip vieno žmogaus metodas gali išsiskaidyti į daugybę skirtingų, savarankiškų balsų.

Nidos link

Apsilankymas T. Veenre studijoje (pastate, kuriame veikia tik juvelyrų dirbtuvės) tapo dar vienu stipriu akcentu. Tai koncentracijos, bendruomenės ir profesionalios praktikos modelis, kurio labai norėtusi ir Lietuvos kontekste. Dieną užbaigėme kitoje Tanelio kuruotoje parodoje „Radical Softness“ Estijos dailės muziejaus Nigulistės bokšto viršuje. Tai buvo pirmoji ekspozicija, surengta aukščiausiame muziejaus taške, simboliškai ir fiziškai iškelianti juvelyrą į kitą lygmenį.

Po trumpos, bet intensyvios viešnagės Estijoje trečioji projekto diena prasidėjo labai anksti. Laukė skrydis iš Talino į Vilnių. Jis, tiesa, šiek tiek vėlavo, tačiau vos nusileidus kelionė nesustojo: leidomės Nidos link, ten laukė nauji kūrybiniai sustojimai. Pakeliui aplankėme VDA Telšių fakulteto alumnų Albino Jukumo studiją, o vėliau – ir pačios Neringos studiją Klaipėdoje, kur turėjome galimybę iš arčiau susipažinti su jos kūriniais ir mąstymo trajektorijomis, kurios taip pat tapo svarbia šio projekto vidine ašimi.

Vakare pasiekus Nidos meno koloniją, susitikome seminare. Tą vakarą Cristina vėl paprašė manęs perskaityti Kadri autorinį tekstą. Skaitant tapo aišku, kad šis tekstas nėra tik dokumentas ar prisiminimas – jis veikia kaip susitikimo vieta. Nusprendžiau

įsirašyti savo balsą ir vėliau, remdamasi šiuo skaitymu, sukurti garso takelį parodai. Šią idėją paskatino faktas, kad retrospektyvinę Kadri parodą taip pat lydėjo specialiai sukurtas garsinis sluoksnius – tarsi dar viena nematoma, bet būtina ekspozicijos dalis. Pats tekstas pasakoja apie Kadri susitikimą su Cristina ir apie tai, kaip menininkai apskritai užmezga ryšius – ne geografinius, o egzistencinius. Kaip kuriami tinklai, kurie nepriklauso nuo vietos, ir kaip menininkai, kad ir kur gyventų, nuolat egzistuoja ribinėse būsenose, savotiškuose pasienio miestuose. Riba visada yra jų namai.

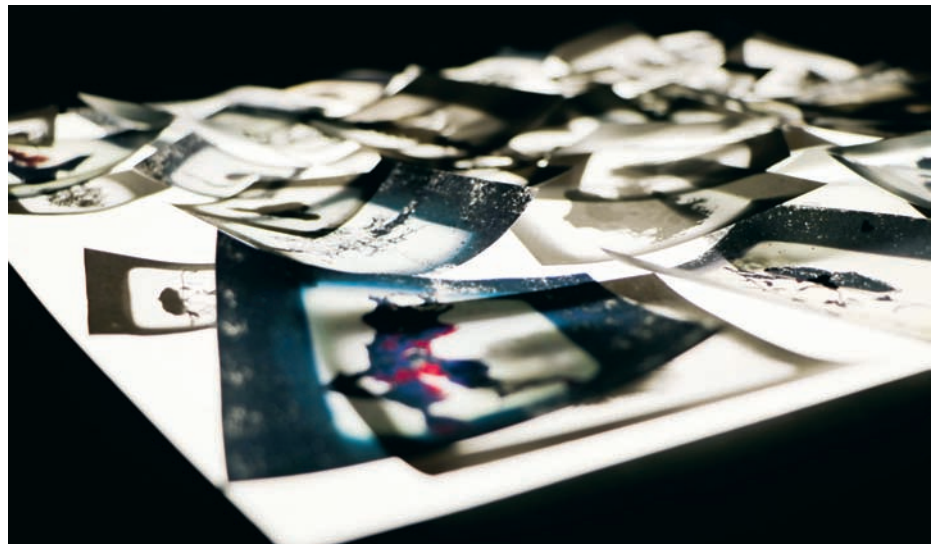
Vietos fenomenas

Ketvirtą dieną pradėjome ekskursiją po senąsias Nidos kapines, kur edukatorė Edita Anglickaitė itin jautriai ir įtaigiai pasakojo apie Neringos istoriją, tradicijas ir kultūrą. Tai buvo tanki, emociškai sodri patirtis, leidusi pažvelgti į šio krašto paveldą ne kaip į foną, o kaip į gyvą, veikiančią struktūrą. Mūsų viešniai iš Lisabonos tai tapo pirmuoju gilesniu susitikimu su vietos fenomenu – tuo, ką mes, lietuviai, dažnai jaučiame intuityviai ir todėl ne visada įvardijame.

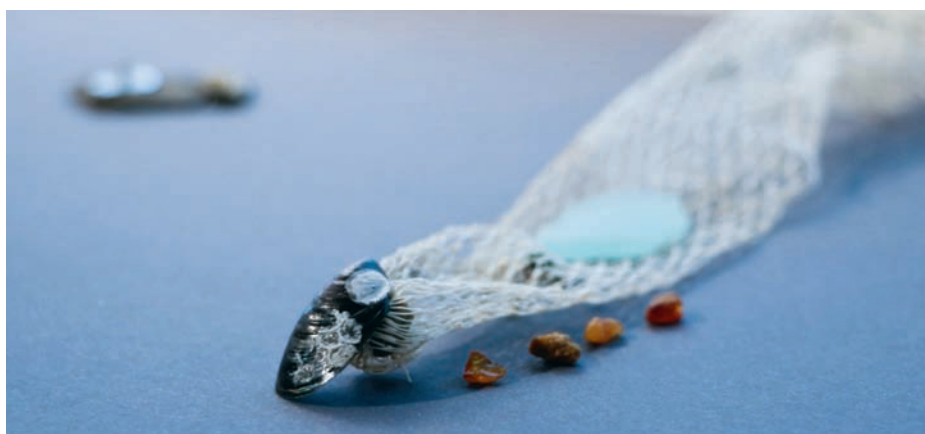
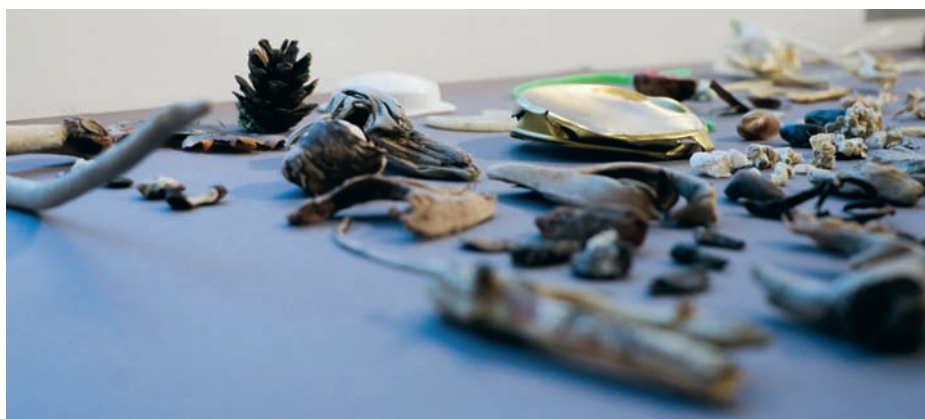
Po ekskursijos vis ieškojau momento paklausti Editą apie kitą man itin rūpėjusį dalyką. Iš šių metų pradžioje galerijoje „Drifts“ Vilniuje įvykusios Saskios Fischer parodos „Sutemos“, kuriai Edita kartu su kitais autoriais buvo parašiusi tekstą, buvau įsidėmėjusi jos refleksiją apie sapnų unikalumą Neringoje. Norėjau apie tai iš

jos išgirsti daugiau. Edita papasakojo net istoriškai fiksuotą faktą – šiame krašte žmonės itin rimtai žiūrėjo į sapnus ir jais tikėjo. Rytais susitikę žvejai aptardavo nakties regėjimus ir iš jų spręsdavo, ar verta tą dieną plaukti į jūrą, ar geriau likti krante – išsaugoti gyvybę, sveikatą, ramybę. Ji net pateikė visiškai racionalų paaiškinimą, paremtą fizikiniais dėsniais: siaura žemės juosta tarp dviejų vandens masių sukuria kitokį slėgį, kuris veikia kūną ir galbūt sapnus – daro juos ryškesnius, intensyvesnius, sunkiau paaiškinamus.

Ši tema netrukus sugrįžo dar keistesniu pavidalu. Prieš pat išvykimą, paskutinį vakarą, pati Cristina pasidalijo neraminančiu sapnu. ▶

M. Karaliūtė. Confession. 2025 m. Fotografijos studija, kalčio popieriaus atspaudai, šviesdėžė.

H. Bilotė. Interpretation of Kadri Mäik works. 2025 m. Akmuo, medis, gintaras, rasti plastiko ir metalo likučiai, kriauklės, kaulai.

◀ Ji sapnavo savo mylimąjį, muzikantą, kuris sapne virto žudiku. Bandžiau ją raminti sakydama, kad čia tiesiog sapnų kraštas, kad nereikėtų per daug to su-reikšminti. Tačiau kartu keistai suvedžiau paralelę su tuo, kas tuo metu vyko Lietuvoje, – merginų žudiko paieškomis Kaune. Ar įmanoma atvykus į kitą šalį nesekti jos naujienų, bet sapnuoti jos aktualijas? Ar tai tik atsitiktinis psichikos triukas, ar vis dėlto Kadri buvimas kažkokių būdu jungė mus su visomis įmanomomis jautrumo skalėmis – tarp vietos, kūno, baimės ir kolektyvinės sąmonės?

Pasivaikščiojimai gamtoje

Penktoji diena buvo skirta temai „Laikinieji pasauliai“. Apsilankėme viename naujausių Nidos muziejų – Mizgirių gintaro muziejuje, kur iš arti patyrėme ne tik tai, kaip atsiranda gintaras, bet ir kiek pasakojimų, mitų ir projekcijų jis savyje sukaupia. Antrojo aukšto ekspozicijoje matėme, kaip šią medžiagą interpretuoja šiuolaikiniai menininkai – kaip laiko kapsulę, lyg kūno pakaitalą, lyg sustingusią šviesą. Viena iš mūsų net nusipirko žiedą. Siužeto atomazga: taip, tai buvau aš. Penkiasdešimties milijonų metų sakų glėbyje įstrigęs vabaliukas žiūrėjo į mane kaip į laikiną šio pasaulio viešnią. Vakare laukė jauki vakarienė ir pasivaikščiojimas gamtoje, tačiau studentėms diena tuo nesibaigė. Kaip kasdien, jos su Cristina dirbo po šešias valandas – gilinosi, formavo idėjas, tęsė tyrimus.

Šeštoji diena, skirta temai „Sapnai“, vyko paplūdimyje. Merginos kūrė Nidos landsaifte, vedamos ne instrukcijų, o kūno, vėjo, smėlio ir intuícijos. Jos tyrė ryšį su gamta ir savimi – kaip mąstymas keičiasi patalpoje ir atviraime, nuolat kintančiame lauke. Tai buvo viena laisviausių ir kūrybiškai drąsiausių dienų.

Septintoji diena, pažymėta „Melancholijos“ tema, buvo ramesnė, labiau nukreipta į kontempliaciją. Vyko asmeninės konsultacijos, studentės pristatė, ką jau spėjo nuveikti, ir tęsė darbus. Nors diena buvo intensyvi, ji atnešė aiškumo – medžiagoms, kryptims, vadiniam sprendimams. Tą dieną aš ir Neringa pagaliau radome laiko sau: kelias valandas vaikščiojome paplūdimiu ir miške, ji filmavo scenas savo kūriniui, o aš skaičiau jūrai poeziją apie savo protėvius, kilusius iš šio krašto.

E. Giedraitė. Where Is My Mind? 2025 m. Sraigių kriauklės, cirkonis, lako dažai ir atspausdinti viniliniai Talino ir Nidos minčių žemėlapiai.

Atramos taškai

Aštuntoji diena prasidėjo kiek komiška. Planavome aplankyti Thomo Manno memorialinį muziejų, tačiau kartais gyvenimas pasisuka kitaip – radome jį uždarytą. Dėdė Tomas tą dieną, regis, buvo išėjęs savais reikalais. Maža nesėkmė, bet pasižvalgėme pro langus ir vis tiek pasidarėme gražią nuotrauką. Per visą kelionę Cristina skaitė portugaliskai išverstą „Mirtį Venecijoje“, todėl norėjo prisėsti šalia muziejaus, žiūrėti į tą patį kraštovaizdį, kurį kadaise matė pats rašytojas (nors čia jis praleido tik tris vasaras), ir taip simboliškai įprasminti skaitymo procesą. Vėliau aplankėme Eduardo Jonušo namus, kurie projektui suteikė dar vieną svarbų vizualinį ir kultūrinį atramos tašką. Galiausiai išvykome į VDA Telšių fakultetą, kur pradėjome pirmuosius darbus prie parodos instaliacijos, besiruošdamos projekto pristatymui „Kaktusų“ erdvėje.

Vieną vakarą su Neringa ir Cristina kalbėjomės apie darbus, juokavome, leidomės į smulkius nukrypimus, atsipalaidavome. Paaikškėjo, kad Cristina turi nepriekaištingą muzikinį skonį – man paminėjus Françoise Hardy, net paniūniavo jos dainą. Ji pasakojo buvusi beveik visų didžiųjų atlikėjų koncertuose – nuo „The Cure“ iki Davido Bowie. Vėliau pokalbyje atsirado Johannes Bobrowskio angliškas poezijos

rinkinys „Shadow Lands“. Pasakojau, kad autorius buvo vokiečių, gyvenęs etnografinėje Mažojoje Lietuvoje, itin gerbęs šį kraštą ir didelę poezijos dalį skyręs jo apmąstymui – kaip ribinei, daugiabalsei, istoriškai pažeistai erdvei. Atrodė, kad ši tema savaime įsilieja į mūsų projekto audinį. Cristina pasakė, kad norėtų, jog parodos atidarymo metu perskaityčiau vieną eilėraščių. Pasiėmusi knygą į rankas, mintyse pusiau juokais, pusiau rimtai pagalvojau: „Na, Kadri, nenuvilk manęs – padėk išsirinkti.“ Atsiverčiau knygą visiškai atsitiktinai, pirmą pasitaikiusį puslapį. Eilėraščių lietuviškai vadinosi „Putpelės giesmė“. Pradėjau jį skaityti, net mokytis deklamuoti, kol staiga sustojau – tekste atsirado žodžiai „sėdi deivė Laima“. Menininkė Laima Kėrienė, irgi dalyvaujanti parodoje, – Kadri bendrakursė ir artima draugė. Tą akimirką pajutau, kad Kadri dar kartą mums tyliai mirktelejo.

Dviprasmiška figūra

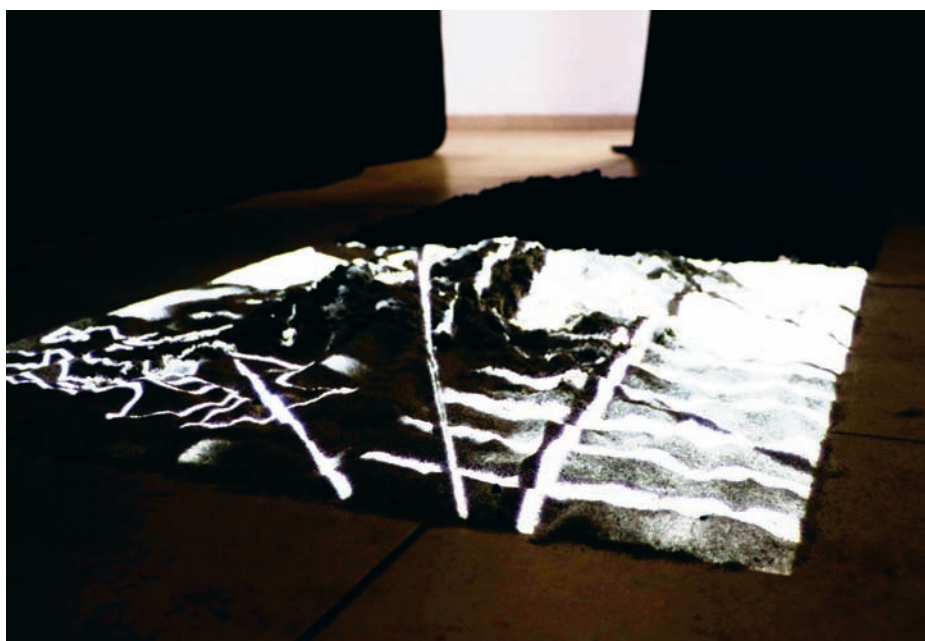
Parodos eksponavimas nebuvo iš lengvųjų. Cristina studentėms davė labai daug, bet lygiai tiek pat ir reikalavo. Čia nebuvo nieko „apytikslio“: net kūrinių pavadinimai turėjo būti apgalvoti iki paskutinės detalės, iki semantinio kaulo. ►

E. Dapkutė. Need to Rest. 2025 m. Rastas dažytas medis, medvilnės virvė.

K. Kalinauskaitė. Vision of Khōra. Hunting for Love. 2025 m. Rastas medis, jūrų dumbliai, džiovintos žolės. Vision of Khōra. Shades of Dark. 2025 m. Rastas medis ir kriauklės. Softness. 2025 m. Rastas medis. Temporary Collarbone. 2025 m. Transformuotas rastas medis. Hunting for Love. 2025 m. Rastas medis, jūrų dumbliai, džiovintos žolės. Wrapped in Melancholy. 2025 m. Rastas akmuo. Weight of Melancholy. 2025 m. Rastas akmuo.

M. Šimkevičiūtė. Preparing for Birth. 2025 m. Videoprojeksija, smėlis, žemė.

◀ Ekspozicija formavosi kaip tankus, preciziškas organizmas – kiekvienas objektas privalėjo turėti vietą, svorį ir vidinę logiką. Viskas turėjo būti atlikta iki maksimumo, beveik iki perfekcionizmo ribos.

Didžiulę patirtį, dirbant su šiuolaikine juvelyrika, turinti Jurgita Ludavičienė Taline parodą aplankė dar prieš mus. Parodos atidarymo Telšiuose metu pokalbis su ja apie retrospektyvos ekspoziciją buvo ypač įdomus – dėl jos santūraus, atsargaus požiūrio į menininkų asmenybių „skaitymą“. Ji pati sakė nemėgstanti gilintis į biografines detales ar psichologinius naratyvus, tačiau parodoje pasigedo tam tikro rakto – galimybės iš tikrųjų pajusti pačios menininkės buvimą. Paradoksalu, bet kartu ji pabrėžė, kad kūrinių asmeniškumas buvo itin ryškus, net intensyvus.

Vėliau, per neformalius pokalbius ir susitikimus Jurgitai tapo aiškiau, kad menininkė

Ta nežinomybė (Uncertainty), kuriai dedikuota paroda, staiga tapo visai nebebaisi. Ji tapo jauki. Kaip žinojimas, kad net jei užsitrenks durys, kažkas kitoje pusėje vis tiek turi raktą.

Kadri buvo dviprasmiška figūra – reikalaujanti, aštri, nepaliekanti saugių zonų savo studentams. Tai klasikinis, bet rizikingas pedagoginis principas: „Laužysiu tave tol, kol perkursiu iš naujo.“ Iš tokio metodo gimė itin stipri kūrėjų grupė. O tie, kurie spaudimo neatlaikė, pasirinko kitokias trajektorijas, kitokią aplinką. Niekas čia nėra vienalytis. Galų gale mes visi kažkiek esame Herostratai – padegantys savo mažas ar dideles šventyklas, kad galėtume pradėti iš naujo.

Ryšiai nenutrūksta

Parodoje Telšiuose dalyvaujančių jaunųjų kūrėjų – Emilijos Giedraitės, Emilijos Dapkutės, Karolinos Kalinauskaitės, Mildos

E. Dapkutė. #FinalPost (detail). 2025 m. Varis, emalis.
E. Giedraitė. Votai. 2024 m. Silko kokonai, sidabras, paruošta lėlės figūrėlė.
L. Kėrienė. Dievo gailestingumo medaliukas. 2006 m. Sidabras, auksavimas.

Karaliūtės, Mildos Šimkevičiūtės, Halės Bilotės – darbai nekalba vienu balsu. Jie nėra „studentiški“. Jie rodo būtent tai, kas lieka po intensyvios patirties, – trapumą, laikinumą, drąsą neapsibrėžti. Šalia jų – N. Poškutės-Jukumienės videodarbas „A tear Embraces the Fingers“ ir L. Kėrienės Dievo gailestingumo medalionas – kaip tylūs, bet labai konkretūs liudijimai apie kartų dialogą, kuris vyksta ne per stilistiką, o per atsakomybę. Mano pačios indėlis į šią parodą – garso kūrinys „Craving for Extreme Measures“.

Ši paroda nėra apie mirtį. Ji apie tai, kas lieka aktyvuota. Apie ryšius, kurie nenutrūksta. Apie menininkus, kurie gyvena pasienyje – tarp disciplinų, tarp šalių, tarp būsenų. Riba visada yra menininko namai.

Per tas dvi savaites iš tiesų patikėjau, kad galbūt egzistuoja ir kitas pasaulis. Kad mes gyvename milžiniškame paralelinių visatų daugiabutyje. Mes esame trečiame aukšte, o Kadri ir visi kiti išėję menininkai – ketvirtame. Kartais jie garsiau pavaikšto. Kartais numeta durų rankeną. Kartais atsiunčia sapną ar teisingą eilėrašį. Ir ta nežinomybė (Uncertainty), kuriai dedikuota paroda, staiga tapo visai nebebaisi. Ji tapo jauki. Kaip žinojimas, kad net jei užsitrenks durys, kažkas kitoje pusėje vis tiek turi raktą.

Paroda „UNCERTAINTY. A Tribute to Kadri Mālk“ iki sausio pabaigos veikė VDA Telšių fakulteto meno ir projektų erdvėje „Kaktusai“.

Parengta pagal Artnews.lt

Projekto dalyvės. Viršuje – E. Dapkutė, K. Kalinauskaitė, E. Giedraitė, C. Filipe, N. Poškutė-Jukumienė, M. Šimkevičiūtė, L. Kėrienė, apačioje – H. Bilotė, R. Lukauskaitė, M. Karaliūtė. leivos Vaičiaitytės nuotr.

A. Kenešytė-Gricė: tarp mitologijos, mistikos ir realybės

Kiekviena Palangoje gyvenančios, suaugusiesiems ir jaunesnei auditorijai rašančios Agnesos Kenešytės-Gricės knyga – nauja kelionė: kartais į mitologijos ar mistikos kupiną pasaulį, kartais į aštrių problemų kamuojamą pauglių kasdienybę. Neretai šios kelios dimensijos susipina, papildo viena kitą, į jas įsiterpia socialinė tematika. Pasi-rinkusi ne visada lengvą, bet nemažai laisvės suteikiantį savilaidos kelią, autorė neslepia: „Jei ištinka nesėkmė – tavo kaltė, jei pasiseka – laurai irgi tau.“

Evelina ZENKUTĖ

Ieškoti ir progresuoti

– *Metus pradėti nauja knyga – romanu „Medeina“ – neabejotinai smagu. Sykiu gal net kontrastinga, jei omeny turime šiuolaikinio pasaulio tendencijas sausį paskirti priimtoms rezoliucijoms ir kitokioms pradžioms įgyvendinti. Pirmi 2026-ųjų žingsniai, o didelis darbas jau atliktas. Atokvėpis? Nebent savo gyvenimą į etapus skirstote rinkdamasi visai kitus nei pasirodančios knygos matus?*

– Tokią strategiją taikiau iš pradžių. Nors, aišku, kiekviena realizuota literatūrinė idėja man labai svarbi. Smagu matyti gausėjančią knygų kolekciją, drauge norisi, kad ji skaitytojams būtų kaip galima labiau prieinama, o jie, savo ruožtu, suteiktų man

grįžtamąjį – nebūtinai teigiamą – ryšį. Vis dėlto dabar kūrybinio kelio atkarpas skaičiuoju vertindama, kiek patobulėjau: bandau pajusti, ką padariau geriau nei anksčiau, kaip dar galėčiau pasistengti. Vienas pavyzdžių: nors esu savikritiška, pastaruojau metu atrodo, kad vis geriau pavyksta sukurti ne tik pagrindinių, bet ir šalutinių veikėjų paveikslus.

O „Medeiną“ palikti sausiui paskatino ir labai pragmatiška priežastis. Metų pabaigoje pasirodžiusios knygos dažnai lieka šiek tiek nuskriaustos – jų nepastebi. Taip jau nutiko su pačioje 2021-ųjų pabaigoje išleista pirma mano knyga „Sulaukti aušros“. Net patiems skaitytojams, sausį rankose laikantiems kokį nors 2025 m. gruodį į bibliotekas atkeliavusį romaną, atrodo, kad jis jau nebėra naujas. Kartais tiesiog tenka pasitelkti strateginį mąstymą.

– *Emocionalumo, panašu, irgi netrūksta. Kai 2025-aisiais dienos šviesą išvydo jūsų knyga vaikams „Tarp pasaulių“, socia-*

liniuose tinkluose brūkštelėjote: sveika atvykusi į šeimą. „Medeina“ irgi darniai į ją įsilieja. Jaučiate, kad jūsų kūryba, net jei orientuota į įvairias amžiaus kategorijas, žanrus, kasyk suskamba labai atpažįstamai?

– Iš penkių vaikams, paaugliams ir suaugusiesiems parašytų knygų trys susijusios su mano interpretuota lietuvių mitologija, viena priskirtina realizmui, dar viena – mistikos kategorijai. Rodos, žanrai išties skirtingi, bet štai kolegos, draugai man sako: skaitau ir tave matau. Atpažįstamumą – tą įvardytą knygų priklausymą vienai šeimai – ir lemia vadinamasis autoriaus balsas, stilius. Ko gero, reikia sutikti – savąjį esu radusi. Man svarbi ne tik mitologija ar mistika. Štai rašydama niekaip negaliu pabėgti nuo gamtos, kuri yra labai svarbi dalis manęs.

– *Kalbant apie balsą, kelių nemažai: vieni metų metus jo ieško, kiti sąmoningai renkasi literatūrinę polifoniją, kažkas – kakofoniją. Turbūt ramu, kai nebereikia blaškytis?*

– Ir vis dėlto ieškau. Savo žanro, savo auditorijos. Kartais sudvejoju, ar gera mintis autoriui mėtytis, bet galiausiai nusiraminu: juk vieną literatūrinį užmojų galima pritaikyti vieniems skaitytojams, kitą – kitiems. Nors nesibodžiu ir žanrinio grynumo. Tad jei vieną dieną jis ateis, irgi šaunu. Štai įkvepiantis Akvilinos Cicėnaitės pavyzdys. Akivaizdu: autorė laviruoja; rašo vaikams, paaugliams, suaugusiesiems. Ir daro tai gerai – visos jos knygos puikiai vertinamos. Kartais, matyt, tiesiog užtenka pajauti, kam ir apie ką norisi kurti. ►

Jau trečią savo knygą leisdama pati, A. Kenešytė-Gricė išvelgia daug tokios praktikos pliusų. Anot jos, vis didesnį pagreitį savilaida turėtų įgauti ir Lietuvoje. Asmeninio archyvo nuotr.

Nepamiršti paauglystės

◀ – *Anuomet, kai dar nežinojote, kad leidyklos „Alma littera“ paauglių literatūros konkurse tapsite nugalėtoja ir jūsų debiutinę knygą „Sulaukti aušros“ tikrai išleis, taip pat buvote vedina aiškaus suvokimo kurti būtent besiformuojančiam žmogui ir apie jį?*

– Rašyti šią knygą pradėjau dar pati būdama paauglė, gal dešimtoje klasėje. Taigi nuo idėjos gimimo iki jos realizavimo praėjo turbūt dešimt metų. Iš pradžių istorija buvo gerokai tamsesnė, depresyvesnė, vėliau, bėgant metams, ji patyrė nemažai metamorfozių. Nieko keista – ilgainiui subrendau, pasikeičiau, tik tas paaugliškas balsas išliko. „Purslus“, kitą paaugliams skirtą knygą, rašiau jau dirbdama Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės Vaikų ir jaunimo bibliotekoje. Kolegės labiau darbuosiu su

pačia jauniausia auditorija, o man patikdavo pabendrauti su paaugliais. Stebėdama juos, siūlydama jiems knygas, supratau, kad bręstančio žmogaus pasaulis man tinka ir patinka.

– *Dažnai madinga sakyti, kad rašyti vaikams ir paaugliams gerokai sunkiau nei suaugusiesiems. Bet ar tikrai?*

– Kurti patiems mažiausiems išties nelengva. Pasiūla be proto didelė. Net nežinau, koks kūrybiškas ir *crazy* turi būti, kad sugalvotum kažką naujo. Na, nebent bandytum taikyti į labai nišinę kategoriją – būna, kai bibliotekose tėvai savo vaikams ieško itin specifinės literatūros, pavyzdžiui, apie darželį, drakonus ar bites. O kurti paaugliams nėra sunku. Vienintelė sąlyga – žmogus negali būti pamiršęs savo ankstyvos jaunystės. Jei vis dėlto pamiršo ir pamiršęs dar pradėjo moralizuoti, pamokslauti, rašyti perdėtai giliamintiškai, nieko nebus. Kad išlaikytum paauglių dėmesį, privalai su jais jausti ryšį,

suprasti, kuo jie gyvena, prisiminti, kas tau pačiam anuomet kėlė problemų.

– *Kurios, ko gero, nesikeičia?*

– Absoliučiai. Mokykla, santykiai su draugais ir šeima, išskirtinimai, kurie paauglystėje, norint pritapti, atrodo baisūs trūkumai – viskas kartojasi. Rašydama apie visa tai, ir sau neleidžiu be laiko pasen-ti. Net kurdamą suaugusiesiems, kartais pagaunu save galvojančią, ar knyga nebus pernelyg vaikiška.

– *Ir tegul. Net rekomendučiau paskaityti vaikams ar paaugliams skirtos literatūros. Kitas pasaulis. Kokių suaugusiųjų atsiliepimų apie savo kūrybą jaunimui jau teko sulaukti?*

– Knygoje „Tarp pasaulių“ pasakojamą Majaus, globos namuose gyvenančio berniuko, istoriją skaičiusi kolegė prisipažino pabaigoje verkusi. O po susitikimo su mažaisiais skaitytojais Imanuelio Kanto bibliotekos Vaikų padalinėje dar šnektelėjau su bibliotekininke, iš kurios ir sulaukiau kvietimo vaikams pristatyti knygą. Ji paklausė, ar kada nors gyvenime man teko susidurti su be tėvų likusiais vaikais. Prisi-pažinau, kad ne, – rašydama rėmiausi tuo, ką buvau perskaičiusi, ir vienu vaikystės prisiminimu. Prie buvusios „Medeinės“ pradinės mokyklos, kurioje lankiau pirmą klasę, veikė internatas – pašamonėje, matyt, jis ir padėjo užfiksuoti tam tikrus beglobių vaikų paveikslus. Kalbėdamasi dar sužino-jau, kad ši bibliotekininkė yra dirbusi su tėvų paliktais vaikais, net buvusi globėja. Tą akimirką sunerimau: galbūt mano tekstas netikroviškas, gal neužčiuopiau esmės. Vis dėlto moteris patikino, kad istorija ją labai palietė. Tada man tiesiog palengvėjo.

Panašiai buvo ir su „Purslais“. Nesu plaukikė, o rašiau – kartais net bijodama nepataikyti – apie šiuo sportu aktyviai užsiimančią paauglę. Žinoma, prieš kurdamą istoriją vis dėlto privalau padaryti namų darbus – skaityti, domėtis, galiausiai pajausti. Skaitytojai turi likti nesupratę, kad aprašomi dalykai tikrai ne visada yra atėję iš autoriaus patirties.

– *Esate prisipažinusi, kad realizmas literatūroje jums ne toks mielas, kaip nuo tikrovės kiek labiau nutolę siužetai. Gal preferencijos keičiasi?*

– Mistika man be galo patinka. Tik jos ne-reikėtų maišyti su fantastika. Mano mistika

Paaugliams skirta knyga „Purslai“ sulaukė ne tik skaitytojų dėmesio, bet ir buvo nominuota 2023-ųjų Metų knygos konkurso paauglių kategorijoje. Asmeninio archyvo nuotr.

įsipina į šiuolaikinį, tikrą gyvenimą. Būtent todėl knyga „Įstrigę laike“ man arčiausiai širdies. Visiškos fantastikos privengiu, nes nežinau, ar pakankamai įtikinamai sugebėčiau sugalvoti ištisą naują pasaulį, jo taisykles, veikėjus. Be proto daug reikalų. Šį žanrą dievinantys žmonės labai gerai pagauna alternatyvioje realybėje išskylančią falšą. Žinoma, sukurti kažką tokio kaip J. K. Rowling būtų svajonė. Vis dėlto šiuo keliu eiti labai baisu. Kad ir kaip to norėtų mano tėtis – prisiekęs fantastas. O prie mistikos dar tikrai grįšiu.

Prikelti mitologiją

– Prašyčiau ir jūsų knygose tokios ryškios mitologijos nepamiršti. Beje, jaučiate, kad literatūroje ji pastaruoju metu atgimsta?

– Tarp suaugusiųjų „Mylimus kaulus“ labai išpopuliarino jų rašytoja Kotryna Zylė. Manyciau, ta banga tik augs. Ir labai gerai. Lietuvių, skirtingai nei graikų, egiptiečių ar skandinavų, mitologija yra šiek tiek vargšytė, nedaug žmonių ją gerai išmano. Nors tai nestebina. Šaltinių apie ją mažai, o ir tie patys tarpusavyje kertasi, kontrastuoja. Vienoje knygoje kažkuri dievybė nusakoma vienaip, kitoje – jau kitaip. Vienos tiesos nėra. Jų aprašymai keitėsi ir pagal laikotarpį.

Tiesa, turiu prisipažinti, kad K. Zylės kuriamas pasaulis man nėra labai artimas. Mano domėjimosi lauke – dar gilesnė praeitis, dar didesnis dievybių archajiškumas. Bet kokių atveju, būtų smagu, kad į literatūrą įterpiančiųjų mitologiją atsirastų daugiau. Gal bent taip padėtume žmonėms susipažinti su savo šaknimis. Apie vaikus jau nė nekalbu. Susitikdama su jais savo knygų pristatymuose supratau, kad apie senąsias dievybes, tautosaką, etnografiją jie apskritai beveik nieko nėra girdėję.

– Toli geografiškai žvalgytis nereikia. Yra, kas išmano, vertina.

– Taip, pavyzdžiui, Skandinavija. Arba Islandija, kurioje kone visi savo kūryboje atspindi mitologiją. Nereikia stebėtis, kad nuo mažų dienų ten kiekvienas žino apie savo trolius. Skandinavijoje apskritai visur, kur beapsisuksi, net masinėje prekyboje, susidursi su vienais ar kitais mitologiniais ženklais.

– Kur mūsų velniai, laumės, žalčiai ir panašiai?

– Štai pamini Aitvarą ir supranti, kad žinių apie jį maža. Nieko neišmano ne tik vaikai, bet ir, pavyzdžiui, senjorai. Su šiuo fenomenu susidūriau vyresniems žmonėms vesdama edukacijas apie mitologiją. Gavau paprastą paaiškinimą – sovietiniais laikais mitologija, kaip ir daugelis įvairių gyvenimo, istorijos sričių, buvo užgniaužta, negalėjo būti puoselėjama.

– Bet, va, kažkas – turiu omeny jus – iki jos prisikasa.

– Jau minėjau tėtį fantastą. Apskritai abu tėvai yra aktyviai skaitantys žmonės. Dėka jų dar labai anksti vaikystėje prarijau visus harius poterių ir žiedų valdovus. Galiausiai sykį lietuvių kalbos mokytojos kabinete aptikau Pranės Dundulienės knygelę apie pagonybę Lietuvoje. Pradėjau vartyti tuos apšiurusius puslapius ir supratau, kad būtų įdomu mitologiją įterpti į rašymą. O dabar jaučiuosi lyg tame savo sukurtame mitologijos pasaulyje jau galiu gyventi – skirtingose mano knygose pasirodančios dievybės, pavyzdžiui, Upinis, Giltinė, yra nuoseklios, jų paveikslai – tiek išvaizdos, tiek charakterio – persikelia iš kūrinio į kūrinį.

– Tarp kitko, jūsų giltinė visai ne juoda. Priešingai. Švyti baltumu. Ir dalgio ant peties neturi.

– Čia ir yra mūsų mitologijos grožis – tu gali interpretuoti, kaip nori. Dar daugiau. Niekas neturės teisės pasakyti, kad klusti. O jūs parodykit, kur parašyta, kad yra vienaip ir ne kitaip? Aš jums ant stalo padėsiu kelis šaltinius, kur Giltinė pavaizduota dar kita. Toks neapibrėžtumas suteikia literatūrinę laisvę žaisti.

Socialumo sukuryje

– Sykiu greta mitologijos, jau paminėtos gamtos ne vienoje jūsų knygoje labai arti miestas. Būtent Klaipėda.

– Taip, man svarbu tai, kas pažįstama. Dėl šios priežasties niekada negalėčiau rašyti apie Vilnių, kuriame visai nesigaudau. Kai skaitytojai identifikuoja tam tikras geografines vietas ar kitas nuorodas, man atrodo, gimsta papildomas artumo jausmas. Su auditorija tai padeda užmegzti ryšį. ►

VIZITINĖ KORTELĖ

Agnesa Kenešytė-Gricė gimė 1993 m. birželio 13 d. Klaipėdoje. 2012 m. baigė Palangos senąją gimnaziją. 2015 m. įgijo tarptautinio turizmo ir svetingumo vadybos bakalauro laipsnį Sunderland universitete (Jungtinė Karalystė). Palangos miesto viešojoje bibliotekoje dirba kultūros projektų vadove. A. Kenešytė-Gricė – rašytoja, kūrybinio rašymo edukatorė ir skaitymo skatintoja, dirbanti su vaikais, paaugliais, bibliotekų bendruomenėmis. Ji inicijuoja ir organizuoja paauglių literatūros bei kultūros festivalius, kuria tęstines skaitymo skatinimo programas, veda edukacinius užsiėmimus ir dalijasi patirtimi kvalifikacijos kelimo renginiuose. Savo veikloje ypatingą dėmesį skiria paauglių skaitymo motyvacijai, kūrybiškumo ugdymui ir prasmingam jaunimo įtraukimui į kultūrinį gyvenimą. 2021 m., tapusi leidyklos „Alma littera“ paauglių literatūros konkurso nugalėtoja, išleido jaunimui skirtą knygą „Sulaukti aušros“. Nuo 2022 m. – Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus narė. 2022 m. rugsėjį su kolegėmis atstovavo Lietuvai 38-ajame tarptautiniame IBBY kongrese Malaizijoje. 2023 m. išleido jaunimui skirtą knygą „Purslai“, kuri Lietuvos metų knygos rinkimuose tapo paauglių kategorijos nominante. 2024 m. pasirodė jos romanas „Įstrigę laike“. 2025 m. išleido knygą „Tarp pasaulių“. 2026 m. pasirodė jos romanas „Medeina“.

◀ Veikiausiai todėl fantastiniai pasauliai kai kuriems žmonėms ne visada iki galo prilimpa – juose tiesiog nerandi savęs, negali jų perprasti.

– „Medeinoje“ dar paliečiamos ir itin socialios temos: vartotojiškumas, ekologija, susvetimėjimas.

– Dabar tai ypač aktualu ir svarbu. Tik visada iškyla grėsmė tapti ta, kuri moralizuoja: nekirkite medžių, neterškite jūros. kažkas ir „Medeina“ skaitydamas surauks nosį, pasakys „vėl apie tą patį“. Vis dėlto realybė tokia – gyvename labai vartotojiškame pasaulyje ir, ko gero, reikėtų pasakyti „gana“, paskatinti sustoti.

– Nuo problemų nenutolstate ir rašydama paaugliams. Bręstantiems žmonėms skirtos literatūros ašis vis dėlto yra patiriami sunkumai, iššūkiai? Be jų, na, niekaip? Nes tada jau minėtas pamokslas arba pasaka?

– Tikrai taip. Problemos ir daugybė pirmų kartų, kuriuos jaunas žmogus patiria ar dar tik patirs. Žiūrint iš suaugusiojo perspektyvos, tiek iššūkiai, tiek naujos patirtys jau neatrodo tokie svarbūs, sakytum, kiek galima kalbėti apie tuos pačius dalykus. Štai paaugliai yra dideli dramų karaliai ir karalienės – toks gyvenimo būdas yra jų kasdienybė. Prisiminkime save: visiems mums tuo metu atrodė, kad mūsų niekas nesupranta, tik mūsų rūpesčiai patys didžiausi. Teksuose šios jausenos turi atsispindėti. Be to, paauglystė – jautriausias ir be galo svarbus asmenybės formuojantis tarpsnis, turintis didelę įtaką tolesniam gyvenimui. Į kitą jo etapą gali pereiti sustiprėjęs, bet gali ir nusinešti patirtas psichologines problemas, traumas.

– O jų – ypač neišspręstų, maskuojamų – daugiau nei reikia.

– Važiudama pristatyti „Purslus“ paaugliams, į susitikimą įterpiu ir edukaciją – paprašau susirinkusiųjų ant lapelių anoniškai užrašyti juos kamuojančias problemas. Net ir labai nereikšmingas, smulkias. Vis dėlto didžioji dalis įvardija itin rimtus sunkumus: depresiją, spaudimą dėl mokslų, nemigą, valgymo sutrikimus, priklausomybę nuo ekrano, elektroninių cigarečių ir t. t. Parsinešusi namo, dar sykį varčiau tuos lapelius ir negalėjau patikėti – šie jauni žmonės neturi kam pasipasakoti, netiki, kad kažkas gali jiems padėti. Kartais po tų pristatymų dalis paauglių pasilieka. Esu em-

„Norisi jaunus žmones supažindinti su knygų pasauliu, į jį įtraukti“, – sakė A. Kenešytė-Gricė, rengianti literatūros festivalius paaugliams.

patišką žmogus – pasibaigus asmeniškoms pokalbiams, išeinu virpėdama.

Skatinti ir formuoti

– 2024 m. duomenimis, per metus Lietuvoje pasirodė arti puspenkto šimto knygų vaikams ir paaugliams. Taip, į šį sąrašą patenka ir verstinė literatūra, bet skaičius vis dėlto didelis. Bet štai Metų knygų rinkimų paauglių kategorijoje, skirtingai nei vaikų, kartais net nerandama penkių nominantų. Kokia tai mistika?

– Vaikų skaitymu dar rūpinamasi: tėvai perka jiems knygeles, veda į bibliotekas, kuriose net vizualiai gali matyti, kokie nuskaityti mažiesiems skirti leidiniai. O knygų paaugliams nelabai norima leisti, nes neapsimoka. Leidyklos skaičiuoja, kiek jų nupirks, o paaugliai juk skaito vangiausiai.

– Liūdna.

– Taip. Nors situacija šiek tiek gerėja. Tiesa, kalbant ne apie lietuvių autorių kūrybą, o apie verstines knygas – jų pastaruoju metu pasirodo daugiau. Veikiausiai įtakos

Kurti paaugliams nėra sunku. Vienintelė sąlyga – žmogus negali būti pamiršęs savo ankstyvos jaunystės. Jei vis dėlto pamiršo ir pamiršęs dar pradėjo moralizuoti, pamokslauti, rašyti perdėtai giliamintiškai, nieko nebus.

tam turi dabar labai populiarius fantaziją ir romantiką jungiantis žanras *romantasy*, skirtas ne tik paaugliams nuo 14 metų, bet ir suaugusiesiems. Bet tada susiduriame su kita problema – tokią literatūrą iš esmės skaito tik mergaitės. Paaugliai berniukai apskritai nustumti į literatūros paraštes. Norėtūsi jiems sukurti kažką iš vaikino perspektyvos, bet nežinau, ar sugebėčiau įtikinamai įlipti į berniuko batus.

– Jaučiu, jums rūpi skatinti skaitymą. Todėl ir atsirado jūsų sumanyti paauglių literatūros festivaliai?

– Norisi jaunos žmones supažindinti su knygų pasauliu, į jį įtraukti. Dažnai paaugliai taip įsisukę į savo problemas, kad nepastebi egzistuojant šį tą daugiau. Iniciatyvų vaikams, ko gero, daugiau nei pakanka, o štai paaugliams – trūksta, bet sykiu juos ir sunkiau pritraukti. O kokybės, vertės norisi.

– **Ir kaip sekasi?**

– Jei į kurį nors festivalio renginį atvyksta visa klasė, dar nereiškia, kad akys atsivers visiems. Man jau ir keli kažką atradę dalyviai atneša didelį dėžiaugsmą. Kiekvienas laiko savo kampus: kažkas rūpinasi paauglių edukavimu kitose srityse, mano misija – supažindinti su skaitymu ir jį skatinti. Jau sakiau apie brendimo laikotarpiu besiformuojančias asmenybes. Jei tuo metu jas teisingai nukreipsime, ateityje įdėtos pastangos atsipirks su kaupu. Vis dėlto reikia nepamiršti, kad paauglystėje skaitymas pasimeta. Gerai, jei prie jo grįžtama suaugus. Deja, ne visada. Todėl ir būtina formuoti skaitymo įprotį.

Kurdama savą mitologinį pasaulį, A. Kenešytė-Grice archajiškus vaizdinius jungia su šiuolaikinio žmogaus patirtimis.

Laisvė ir atsakomybė

– **O knygų leidybos įpročiai, jei taip galima pasakyti? Literatūrinį kelią pradėjote su didele leidykla, vėliau bendradarbiaavote ir su mažesne. Pastarosios kelios knygos – sa-**

vilaida. Kontroliuoti visus procesus pačiai – išlaisvinanti patirtis? Sykiu greta turbūt tenka susidurti su visuomenės skepsiu?

– Taip, savilaida kartais tikrai laikoma nerimta. Bet taip yra todėl, kad Lietuvoje, skirtingai nei užsienyje, kur patiems leisti knygas – jau gana įprasta, tai gana naujas

dalykas. Tiesa, sparčiai populiarėjantis. Veikiausiai autoriai pamatė, kad tokia praktika, nors reikalauja daugiau asmeninės atsakomybės, turi ir viliojančių pranašumų.

– **O pardavimai, rinkodara? Galime daug kalbėti apie idėjas, vertybes, bet knygos turi pasiekti skaitytojus. Jos tam ir egzistuoja. Kad jas skaitytų.**

– Nelengva. Nebent tam atiduodi daug laiko, o jo juk amžinai trūksta. Leidyklos turi savo tiekėjus, ryšius su knygynais, į kuriuos – ypač didžiuosius – prasimušti vargu ar įmanoma.

– **Nepaisant to...**

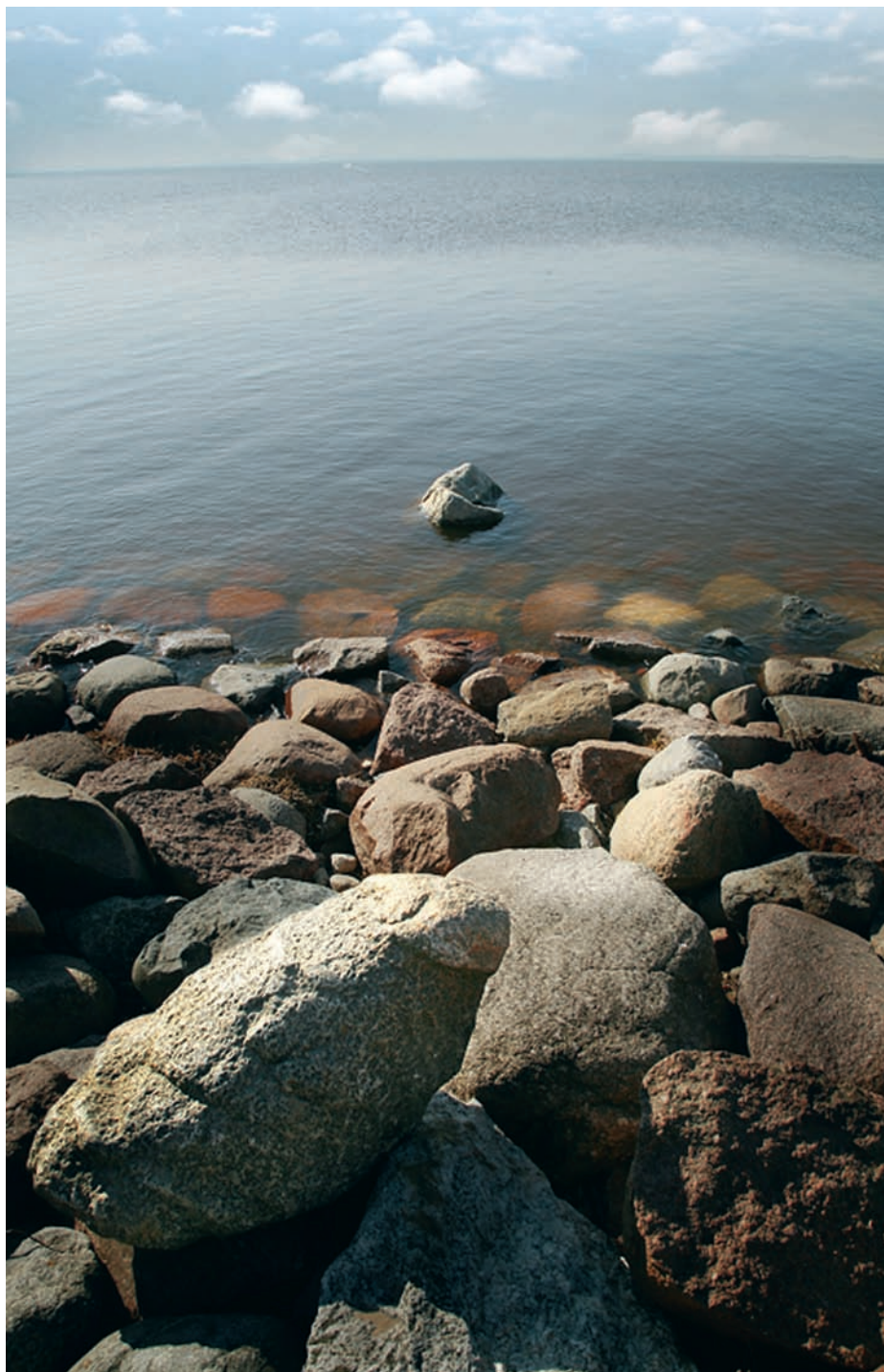
– Laisvė. Jei nepasiseka, tavo kaltė, jei pasiseka, laurai irgi tau. Gali pasirinkti maketuotoją, redaktorių, to leidyklose padaryti dažnai neįmanoma. Karčios patirties dėl nutaisyto teksto – ne pačios kalbos, o siužeto – jau turėjau ruošdama spaudai pirmą knygą „Sulaukti aušros“. Tikiu, laikui bėgant, žmonės gal apskritai nebežiūrės, kas ir kaip išleido, knygas jie rinksis dėl pačių knygų. Manau, jei knygos pasaulį išvysta atsakingai, būdai nesvarbūs. Leidyklos irgi išleidžia nemažai trūkumų turinčių leidinių. Svarbiausia, kad savilaida netaptų terpe neprofesionalumui.

Literatūra paaugliams, A. Kenešytės-Gricės teigimu, kalba apie jautriausią bręstančio žmogaus gyvenimo tarpinį, neretai turintį nemenką įtaką ateičiai. Asmeninio archyvo nuotr.

Namas prie jūros

Ištrauka iš spaudai rengiamo romano

Sigitas BENETIS

Trečią dieną po Dariaus samprotavimų apie prisipažinimą Valentinas pats paskambino. Nors... Gal tai buvo ketvirtadienis. Jis grįžo namo įprastu laiku, vaikai, atrodo, buvo savo kambariuose, Milda virtuvėje gamino vakarienę. Pasisveikino, persimetė nereikšmingais žodžiais ir užlipo į miegamąjį persirengti. Tikriausiai buvo taip, o gal šiek tiek kitaip: gal nusiplovė rankas, tikriausiai pažiūrėjo į veidrodį, pamatė jame susenusį vyrą, gal dirbtinai nusišypsojo, norėdamas pamatyti save gražesnę, bet greičiausiai suirzo, suirzęs pasisuko profiliu, patapšnojo per pilvą, be abejonės, tam, kad dar labiau suirztų, ir galbūt prisiminė, kaip garbaus amžiaus moteris pasidžiaugė metais ir pasakė, kad su meile glosto kiekvieną savo raukšlę. Darius tąkart nustebo ir stengėsi nustebimą nuslėpti, bet buvo tikras, kad nepavyko ir, nors knietėjo moterį išklausinėti ir sužinoti jos džiaugsmo receptą, pasakė, kad jaučiasi panašiai.

Vaikystėje tėvas atrodė piktas ir neprieinamas, ir Darius klausinėjo tik mamos, todėl patys paprasčiausi klausimai apie pačius banaliausius reiškinius, apie elementariausius dalykus, apie kurias kiti vaikai be jokio gailėsčio išklausinėja abu tėvus, liko nepakankamai išklausinėti. Dabar paklausti, kodėl jūs jaučiatės laiminga ir mylite savo raukšles, būtų gėda. Matydamas paniurusius tėvų veidus, Darius turėjo dvi galimybes – slampinėti po miestą arba eiti į taip nemėgstamą muzikos mokyklą.

Vaikų paklaustas, ar jo vaikystė buvo laiminga, atsakytų teigiamai vien iš nenoro pasakoti apie mokytojų sukamas ausis, apie vaikščiojimą ratu per pertraukas mokyklos koridoriumi, lyg kalėjime, apie pionierių stovyklas, kuriose pliaupiant lietui buvo privaloma vienmarškiniams stovėti idiotiškose

Vyto Karaciejaus nuotr.

rikiuotėse, kad klausytų stovinių po stogu stovyklos vadovų kalbų apie pasiaukojimą ir užsigrūdinimą. Paklaustas pasakytų „taip“ ir galvotų apie patyčias. Menkiausiai progai esant, mokyklos direktorius tyčiojosi iš mokytojų, mokytojai tyčiojosi iš mokinių, mokiniai tyčiojosi iš silpnėsių už save, silpniausiai nutraukdavo musėms kojas arba šerdavo balandžius žiurkių nuodais. Patyčios buvo gyvenimo prasmė, svarbiausias egzistencinis dalykas. Pasityčiojęs iš kito, nukreipdavai patyčias nuo savęs. Patyčios buvo mūsų apsauga – visą mokykloje praleistą laiką turėjai įsitempęs galvoti, kaip pasityčioti iš bendraklasio, kad nebūtum nustumtas nuo hierarchijos laiptelio. Vaikystė buvo nepaprastai laiminga, paklaustas pasakytų Darius.

Žiūrėdamas į veidrodį, Darius galvoja, kad ten, vaikystėje, yra lemtingos dienos pradžia. Jis būtinai turi sugrįžti – prisiminti visas smulkmenas, smulkmenėles, prisiminti kiekvieną savo poelgį, kiekvieną sprendimą, nulėmusį kitą sprendimą, turi atsekti visą kelią iki pagrindinio sprendimo, iki lemtingos dienos. Jam gal pasirodė, nors yra beveik tikras, kad labiausiai suirzo ne dėl pilvo, o dėl to, jog veidrodyje pamatė tėvo žvilgsnį ir mamos manieras, suirzo, nes darosi panašus į tėvus, o jo vaikai darosi panašūs į jį, vaikų vaikai pasidarys panašūs į savo vaikus ir tėvus, tėvai – į vaikus ir senelius ir taip ratu toliau.

Nusileidęs išgirdo Mildą kalbančią telefonu. Ji pridengė ranka mikrofoną ir pašnibždomis pasakė, kad paskambino Valentinas. Gal jis kamantinėja Mildą ir nori daugiau sužinoti, kur tuo metu buvo Darius? O gal jis pasakoja, kad matė Dariusį lange ar išėjusį į terasą? Ne, jis negalėjo matyti. Milda retkarčiais pasako po žodį – daugiau kalba Valentinas. Taip, panašu į prisipažinimą, panašu į išpažintį. Gal jis pajuto, kad gali jai išsikalbėti ir dabar pasakoja, kad nesupranta, kodėl leido vaikams bristi į jūrą ir brido pirmas. Jie buvo visai arti kranto, norėjo tik sušlapti ir atsigaivinti. Valentinas tai kartoją šimtus kartų, nejaugi galėtų kartoti vėl. Gal jis sako, jog negalvojo, kad su jais taip gali atsitikti, ir dabar nežino, kaip toliau gyventi. Jie turėtų vienas kitą suprasti, pagalvojo Darius.

– Pagaliau, – baigusi pokalbį pasakė Milda. – Norėjo pranešti, kad savaitgalį jie atvyksta į Palangą. Metinių proga nori uždegti žvakučių ir ramiai pasėdėti. Norėtų susitikti.

– Gerai, aš nieko prieš.

– Jis bijo. Negali ramiai miegoti, o jei užmiega, sapnuoja vieną ir tą patį. Dar pasakė, lyg tarp kitko. Sapnuose pirmiausia mato mūsų namą. Galbūt dėl to, kad atėję prie jūros, jie nusistebėjo ir tarpusavyje aptarinėjo namo vietą. Valentino žmona pasakė, kad tokioje vietoje gyventi yra kiekvieno žmogaus svajonė. Galbūt dėl to. Man sunku jo klausyti – supranti? Jis kiekvieną kartą pasako, kad Klaudija buvo ypatinga mergaitė ir pradeda pasakoti, kokia ji buvo graži, gabi muzikai, kaip gražiai šoko, piešė ir vaidino. Kiekvieną kartą pasako, kad ją labiausiai mylėjo ir nesupranta, kodėl. Gal dėl to, jog mokėjo šnairuoti? Ji šnairai į jį pažiūrėdavo, gudriai nusišypsodavo ir pribėgusi užšokdavo jam ant kelių. Kodėl jis taip dažnai man skambina?

Turėtų pasakyti, kad nežino, ką tokiau atveju sakyti, ne, kad žino, bet nesakys, nes vengia tos temos, kad jam geriau tylėti, nes gali išsuduoti, nes ji yra smalsi ir nepraleidžia nė vieno žodžio pro ausis. Jei praleidžia ar ko nesupranta, Milda perklausia, ji nebijo perklausti ir viską nori žinoti nuo pradžios. Tarsi matydama Dariaus susirūpinimą, staiga ji keičia temą:

– Sausio tryliktą, kai visa Lietuva stovėjo prie televizijos bokšto ir Seimo rūmų, aš bijojau išeiti iš namų. Draugai kvietė važiuoti į Vilnių, bet tėvai griežtai buvo uždraudę. Žinau puikiai, kad galėjau išvažiuoti, ir žinau, kad tėvų draudimas man pirmą kartą gyvenime pasirodė priimtinas. Kiekvieną kartą, artėjant Sausio tryliktajai, aš imu jaudintis, imu galvoti, kaip būtų buvę, jei būčiau išėjusi. Kai matau per žinias dokumentinę įvykių medžiagą, matau begalinį Lietuvos žmonių atsidavimą ir aukojimąsi, sukyla pasididžiavimo žمونėmis jausmas, kartais ima riedėti ašaros, bet priekaišto dėl savo baimės nejaučiu. Ar smerki mane už tai?

– Žinoma, ne. Kodėl turėčiau smerkti už jaunystėje patirtą baimę? Bet kodėl pradėjai apie tai kalbėti?

– Paskutiniu metu daug apie tai galvoju. Nežinau, ar baimė turi amžių. Vaikystės, jaunystės, senatvės metais ji gali kartotis. Galbūt ji yra paveldėta. Ar mes galime kaltinti save už prigimtį?

Jis nuėjo užkaisti vandens arbatai. Tai gera priežastis pasišalinti neturint atsakymo. Dariui atrodo, kad atsakymas jo viduje per giliai arba per didelis, ir jo ištraukti negali nei jis, nei Milda. Galbūt klausimą

reikėtų padalyti į kelis smulkesnius. Jei ieškotum atsakymo į nepadalytą klausimą, greičiausiai atsakymas būtų pusiau neigiamas, pusiau teigiamas, aplipęs atsakomybe už netinkamus poelgius, apaugęs sąžinės ir moralės normomis, per daugelį metų susiklosčiusiais tarpusavio santykiais, bendravimo taisyklėmis ir dar daugeliu dalykų, priklausomų ir nepriklausomų nuo paties žmogaus, atsakymas išeitų visiškai nesuprantamas net šviesiausiems filosofams.

Jei, sakykim, leiskim sau pagalvoti hipotetiškai, jei taip būtų susiklosčiusios tradicijos, jei visuomenėje būtų priimta, būtų norma, kad individai negali gelbėti nelaimėje atsidūrusio kito individo, išskyrus savo šeimos narius. Jei per metų metus būtų susiformavusi tokia moralė, kad skęstančiojo gelbėjimas yra skęstančiojo ir jo artimųjų reikalas, tada jis, o ne Policininkas būtų dirdvyris, ir šlovė, kad sugebėjo atsilaukyti neišbėgęs į pagalbą skęstantiems, tektų Dariui, o sąžinė net po mirties turėtų graužti Policininką. Aišku, visada būtų išimtis, visada atsirastų išsišokėlis, visada nukristų kas nors iš dangaus ir nežinodamas, nesuprasdamas, kad skęsta svetimi, pultų juos gelbėti. Lygiai taip pat arba panašiai sąžinė būtų nešvari, jei užaugęs kanibalų gentyje, bet kažkokiu būdu įgijęs žinių apie likusį pasaulį, Darius atsakytų nužudyti ir suvalgyti žmogų. Jis jaustų kaltę, turėtų ją jausti, kad paskatintas žinojimo pasidavė silpnųbei gerbti svetimą ir tokiu būdu pajuto pranašumą prieš savo gentainius.

Deja, šiuo atveju Darius negali pasiimti moralės normų iš praeities ar iš kitos tautos ir prisitaikyti šiai dienai ir vietai, kurioje gyvena. Ar jis gali būti prisitaikęs nebijoti, nors jo prigimtis yra baikšti? Ar jis gali kaltinti save? Ne – atsakymas atėjo savaime. Jis gali kaltinti save tik už tai, kad norėjo pasirodyti geresnis ir drąsesnis. Jei draugams ir pažįstamiems nebūtų melavęs, kad vaikystėje išgelbėjo skęstantį kaimynų berniuką ir apgynė chuliganų užpultą žmogų, tą dieną būtų galėjęs pasakyti, kad išsigando. Būtų galėjęs pasakyti, kad baimė sukaustė kojas ir jis nebegalėjo judėti. Arba būtų galėjęs neminėti žodžio „baimė“ ir pasakyti, kad pamatęs tą vaizdą, tarytum išsijungė ir prarado orientaciją – nebesuprato nei kur randasi, nei koks dabar metų laikas. Galėtų pasakyti, kad buvo tapęs gyvu lavonu, kad apie tapimą lavonu jis sprendžia iš kvapo, kurį užuodė po to, kai atgijo. Ir tai būtų tiesa. ►

◀ – Apie ką galvoji?

Tikriausiai jis per daug ilgai mąstė, kaip atsakyti į Mildos klausimą apie prigimtį. Ji suprato savo klausimo sudėtingumą ir pati galvojo apie jį. Gali būti, kad klausimą uždavė sau ir gali būti, nes dažniausiai taip būna, pirma išmąstė atsakymą, todėl kurį laiką nuobodžiavo.

– Apie Policininką, – pasakė Darius, nors galvojo apie tiesą.

Milda tikrai nepasakys, kad kiekvienas žmogus turi savo tiesą. Ji gali pasakyti, kad tiesa yra visų bendra, gulinti kiekvieną dieną ant stalo atviriausioje kambario vietoje, todėl vieni jos neranda, kiti nenori. Galėtų pasakyti, nes yra taip sakiusi, kad požiūris į vieną ir tą patį faktą labai priklauso nuo empatijos, kuri padeda žmogui matyti kito žmogaus akimis, tokiu būdu padeda gerbti šalia esantį, nesusireikšminti ir jaustis mažyte žmonijos dalimi. Darius nėra tikras dėl savo empatijos, nes kartais atrodo – norėdamas suprasti Policininko būseną tuo metu, kai išgirdo pagalbos klyksmą – projektuoja savo jausmus, o tai turėtų reikšti, kad empatijos jis neturi.

Jei žmogus neturi savo tiesos, išeitų, kad neturi savo melo. Ar jo melas kažkuo išskirtinis? Milijonai žmonių meluoja, kad įvykio metu buvo su draugais kavinėje ir nieko nematė, arba meluoja, kad puikiausiai matė įvykį, nors tuo metu kitame miesto gale su draugais stebėjo krepšinio rungtynes. Milijonai žmonių paklausti, ką dabar veikia, meluoja, kad eina, bėga, važiuoja tvarkyti svarbių reikalų, nors tuo metu tiesiog guli ir stebi ant lubų vaikštinėjančią musę. Dar daugiau žmonių meluoja, kadangi supranta, jog mandagūs klausimai yra užduodami iš įpročio užduoti mandagius klausimus. Milijonai žmonių meluoja iš neturėjimo ką sakyti, meluoja iš nežinojimo, kad meluoja. Iš nežinojimo, kad meluoja, jie meluoja, kad myli savo mamas ir dėl to kiekvieną dieną joms skambina, iš nežinojimo, kad meluoja, jie meluoja, kad myli tėvynę, ir dėl to jiems rūpi paminklas poetui, iš nežinojimo, kad meluoja, jie meluoja, kad myli savo vaikus, todėl daug dirba, kad juos išlaikytų ir neturi jiems laiko. Milijonai milijonai žmonių meluoja vien tam, kad meluotų. Tie patys įpročiai, vienas ir tas pats patogus melas sau ir kitiems. Ar Darius galėjo nemeluoti?

Tėveli, klasės draugai kalba, kad esi bailys, vieną dieną grįžęs iš mokyklos

pasakytų Mantukas. Taip, sakytų Darius. Tokia tiesa, ir su ja tau teks gyventi visą likusį gyvenimą. Tiek ilgai? – susirūpinęs paklaustų. Pradžioje bus sunku, nes mokykloje iš tavęs šaipysis. Gal, nors ne, esu tuo tikras, užklijuos tau šlykščią pravardę, ir ne vieną. Gali būti, greičiausiai taip ir bus, tu visais įmanomais būdais stengsiesi atrodyti drąsus, kovosi už mus abu kumščiais, darysi beprotiškai drąsius darbus, o kartais pasišalinsi iš mokyklos ir pasislėpęs kūkčiosi, dažnai krūtinėje jausi įsikabinusį kabliuką ir lyg žuvis bandysi ištrūkti į laisvę. Negana to, sakytų, gali būti, greičiausiai taip ir bus, subrendęs ir susitaikęs su tuo, kad tavo tėvas bailys, kiekvieną kartą sudrebėsi pagalvojęs apie pavojų ir vengsi akistatos su nelaimė, nes kaskart prisiminsi, kad esi paveldėjęs tėvo baimę. Šitoj vietoj Darius padarytų reikšmingą pauzę ir, matydamas, kad Mantukas stovi apsiašarojęs ir visiškai sugniuždytas neturi ko paklausti, atsidusęs pasakytų, kad didžiausia drąsa yra laikyti tiesą ant stalo.

Daug lengviau būtų prisipažinti, jei būtų suklydęs, jei bėgdamas gelbėti vietoj gelbėjimosi rato, kurio jie niekada neturėjo, būtų pagriebęs po ranka pasitaikiusią mašinos padangą. Galbūt Policininkas, apžergęs Dariaus numestą padangą, rieda po pasaulį negalėdamas sustoti. Kodėl jūra negrąžino į krantą jo kūno? Gali būti, Darius tuo neabejoja, kad drąsūs žmonės jūrai nėra svetimi, todėl jūra neprivalo grąžinti saviškio. Jam šmėstelėjo dar keistesnė mintis. Jis turi ieškoti Policininko kūno, jis turi kažką daryti, ir, nors puikiai žino, kad veltui švaistytų savo brangų laiką, jis nori jį ištaškyti, kad nebebūtų toks brangus.

Milda žiūri į jį truputį prisimerkusi, nuleidžia galvą ir pirštu ant stalo ima piešti kažkokią figūrą. Jos žvilgsnis nukreiptas už Dariaus akių, kažkur toliau. Ji beprotiškai graži. Kaštoniniai plaukai iki pečių, tiesi nosis, lūpos visada drėgnos, akys žalios ir, net kai supyksta, akių gelmėse Darius įžvelgia linksmumą. Rudenį jai sueis keturiasdešimt penkeri. Kai Milda juokiasi, Mantukas nusileidžia iš antro aukšto paklausti ir sužinoti juoko priežastį. Ieškant pirkimui namo, Darius pasakė, kad jam svarbiausia, jog namas būtų su vaizdu į ją. Kartais jį suima pavydas. Net jos mokiniams. Dažnai sapnuoja košmarišką sapną, kad Milda jį palieka.

Karusyt Ponia V

Nijolė KLIUKAITĖ

1.

Toks balzganas rūkas už lango it leviatanas, keičiantis formas. Ir mūsų ėmimas į nuodėmių dangų, ir tas nesibaigiantis zongas apie neblėstančio grožio Vienatvę – šiek tiek melancholišką damą, gurkšnojančią tylą iš juodo puodelio, kava laistančią baltažiedį kaštaną...

2.

Ji žaidžia slėpynių pati su savim – užsikloja tyla ir klausosi, kaip tvinksi riešai karšta ugnim ir nebūties skersvėjai daužosi... Net sapnas išėjo, atvėręs duris akistatai su beprotybe... Vis žaidžia slėpynių baltoji naktis ir bando mirties kantrybę.

3.

Kartą užmečiau meškerę į balzganą rūką, Mobis Dikas – kvailėlis – užkibo, ir parašė laiškėlį iš gelmių – atviruką. Ramybės kaipmat neliko. Dabar taigi sėdžiu, savin panirus, ir laukiu leviatano ar bent jo laiško, šakėm rašyto ant rašalinio fontano.

4.

O vakar švenčiau Kalėdas pačiam vidury vasarėlės... Papuošiau eglę liepų žiedais, indauja šluostės sūrias ašarėles... Sidabrą išblizginau ir taure susidaužiau su ponu Niekū...

Bet argi tai aš? Juk žaisti einu Popieriaus gniužtėmis.

Paskui taip miegu...

vtės dainynėlis

5.

Jei išplaukčiau su ja –
Ponia Vienatve,
mes dalintumės vieną
kajutę,
Ir lydėtų mus rūkas
ir purlota banga,
ir kirai, ant
purslų sutūpę...
Aš sugrįžčiau
be jos –
tos vienatinės draugės,
ir šnabždėčiaus kajutėj
su vėjais...
Ji atbėgtų per vandenį,
o ant bangų
liktų takas
drąsiems odisėjams...

6.

Diena, siuvinėta
trumpom mintelėm,
peltakiuota pabėgusiais
norais,
Uždangstyta baimės
skarelėm,
vis dar stovi
vitrinoje.
Oriai
laiko skeptrą
vystančioj rankoj –
pumpuruotą
šermukšnio šakele,
tarsi ši
prašluotų jai dangų,
tarsi rodytų
šviesai
kelį,
vis dar tikintį
laiko stuburu,
išlaikysiančiu vakaro
svorį,
vis dar siuvanti,
peltakiuojanti,
vis dar klojanti

Kristinos Zvinakevičiūtės nuotr.

nakčiai
guolį,
tarsi ši būtų
slapta mylimoji,
vainikuojanti jos
buvimą,
tarsi ši skyles
užadytų
ir įprasmintų jos
siuvimą...
Diena,
siuvinėta
trumpom mintelėm,
peltakiuota,
lyginta –
mirė.
Siuvo įkapes
baltieji svirpleliai.
Ilgai griežė
tai, ką
patyrė.

7.

Ar girdi mano tekančią
upę?
Ji slenkstėta, nes
negili.
Rūko karpiai ant dugno
sutūpę,
atsigrožėti jais
negali...
Mano upelėje taškosi
vilkas
tarsi vaikelis ar
ungurys...
Sprogsta kokonas –
taip laukiau!
Jau laikas!!!
Sparnus skleidžia
balų drugys.

Naujas pasaulis

Alma RIEBŽDAITĖ

Tą rytą į darbą ji važiavo autobusu, nes jos mašina sugedo. Ji klausėsi muzikos per ausinukus, ko anksčiau gal net nedrįso daryti, žiūrėjo pro langą ir kone verkė. Toks gražus buvo apšerkšnijęs pavasario rytas, saulei švelniai rožine spalva dažant horizonto pakraščius. Jai visada patinka slapčia uosti autobuse vos juntamą žmonių kvapą, kuris būna praradęs individualumą.

Ji ėjo per skverą ir tą rytą jos akys susitikio su daugybės kitų žmonių akimis. Ji stebėjo jų veidus, eisenas, kiekvienas buvo toks savitas. Niekas jos nesmerkė, o ji jautė meilę. Meilę žmonėms.

Keisčiausia buvo atėjus į kabinetą. Ji jau virš dvidešimt metų dirba diena iš dienos ir iš principo yra gera darbuotoja, bet kiekvieną rytą eidavo į darbą su baime ir nerimu. Baimė ir nerimas pasitraukė. Ji galvojo, kad kažko imtis jai trukdė palaikymo stoka, bet iš tikro tai buvo baimė ir nerimas, kurie cirkuliavo jos kūne raudonųjų kraujo kūnelių pavidalu.

Per pietus prie tvenkinio fotografavo paukščius, kurių buvo neįprastai daug: ypač judrios buvo žuvėdros, kirai, antys ir kiek tingesnės kuosas. Bet jausmas buvo keistas: viduje viskas buvo nurimę ir tylu, gaudė mašinos, paukščiai, vaikai. Kažkaip viskas buvo nesvarbu ir nereikšminga: viduje nebuvo jokio streso. Tai, ko ji norėjo, staiga galėjo būti, bet galėjo ir nebebūti: jos gyvenime nuo to niekas nebūtų pasikeitę.

Jai labiau norėjosi bendrauti su žmonėmis, ji jautė jiems artumą, buvo kažin kokia linksmesnė ir drąsesnė, kalba rišosi lengviau.

Tačiau ryškiausias pokytis, kurį ji išgyveno per pietus, buvo kitas laiko jausmas. Ji vis žvilgčiojo ir žvilgčiojo į laikrodį, tačiau laiko erdvė buvo išsiplėtusi, jo buvo nepaprastai daug ir jis tekėjo neįprastai lėtai. Tiksliau, ji nejautė laiko tekėjimo, kad reikia eiti, parodė laikrodis, tačiau kiekvie-

nos penkios minutės truko amžinybę, o kai laiko daug, tai spėji ir pailsėti.

Įdomiausia buvo vakare, kai ji išėjo į lauką, saulė buvo kone nusileidusi ir kilo mėnulis. Iš pradžių ji nesuprato. Šį kartą pasaulis buvo ryškus ne tik per klausą, bet ir per regą, ypač neįtikėtinais ryškūs regėjosi atspindžiai. Jie buvo tokie tikri, gilūs, jog ji išsigando, kad nesusigundytų jų paliesti ir nenuskęstų išvirškščioje pasaulio pusėje.

Beveik dingo nuovargis. Ta amžina stresinė būseną ir „rizinimasis“ viduje, matyt, labai ją išsekindavo, ir ji būdavo amžinai pavargusi. Pavargęs ji ir dabar, bet kitaip.

Tai buvo kitas pasaulis, tame pasaulyje nebuvo streso. Ji net pradėjo pastebėti ir aptikti situacijas, kurios jai kelia konfliktą. Svarbiausia, kad tie konfliktai būtų matomi, bent jau tiek, bet, aišku, geriausia gyvenimą susibalansuoti taip, kad tų konfliktų būtų kuo mažiau. Nebus taip, kad jų nebūtų, nes mūsų norai ir tikrovės planai ne visada sutaps, tačiau nematomas konfliktas siurbtė siurbtė mūsų jėgas ir labai mus sekina.

Štai tu žmogui davei neigiamą atsakymą ir niekas tavyje net nesuvirpėjo, neįmanoma net nusakyti to vidinio skirtumo iki ir po nervo taturuotės. Tu gali galvoti, kad taip, kaip tu gyveni savo viduje, yra normalu ir gali net neturėti vilties, nes neturi su kuo palyginti, į kito žmogaus vidų įlįsti, tačiau, jei esi atidus, kitų žmonių vidinę būseną rekonstruojai iš jų minčių, kalbos, veiksmų, bendravimo, tai nėra taip sudėtinga, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Misisipė visada jautė, kad kažkas ne taip yra su ja, kad žmogus turėtų jaustis kažkaip kitaip. Dabar Misisipė žino, kad žmogus savo viduje gali būti ramus ir laimingas, ir tam, kol jis gyvas, negali sutrukdyti jokios gyvenimo aplinkybės. Jei... jei tik ryšiesi leisti į didingą asmenybę transformuojantį žygį, dėl kurio sėkmės nėra jokių garantijų.

Vienintelis dalykas, kuris Misisipei sutriko, buvo miegas, bet didžiausias netikėtumas buvo tai, kad ji aptiko, jog nemiga visiškai neveikė jos emocinės būsenos.

Jei Misisipė būdavo mažai miegojusi, sunku apsaugoti, kas su ja dėdavosi dieną. Esi nemiegojęs ir esi stabilus. Įsivaizduojate, koks esi stabilus, net jei nemiegojęs esi stabilus. Turėtų būti skirtis ir jai sergant, nes jau kai Misisipė serga, ji jaučiasi taip blogai, kad apsaugok Viešpatie! Matyt, nemiegojus ar sergant Misisipei būdavo sunku nulaikyti kontroliuojančius vidinius varžtus.

Stabilumas tikriausiai būtų tas magiškas žodis, tinkamas nusakyti naujai Misisipės būsenai. Anksčiau stresas buvo nuolatinis jos palydovas, ji stresavo būdama viena ir su žmonėmis, stresavo nuo savo minčių, nuo kitų žmonių žodžių ir tylos, stresavo nuo kiekvieno savo ir kitos būtybės judesio. Kokioje realybėje gyveno Misisipė, sunku yra apsaugoti, tam niekada nebus surasti žodžiai ir, žinau, per laiką ji net pamirš. Ir dar visa tai turi nuspėti, kad *durnu* nepasirodytum. Ir nuolat tvarkytis su savimi, visus tuos reikalus racionalizuojant ir atvedant save į išgyvenimo lygmenį. O dabar viskas tiesiog yra, yra gerai, ramiai, ir nieko nereikia racionalizuoti ir sau aiškinti mintyse, kad atlaikytum kiekvieną mirksnį į tave plūstančią streso bangą. Daugybę metų kiekviena jos diena baigdavosi milžinišku nuovargiu. Natūralu.

Tai buvo siaubingas gyvenimas. Gerai, kad ji turėjo suvokimą kaip viltį, kad turėtų su žmogumi būti kažkaip kitaip, nors ir buvo apibrėžta pati savęs.

Man atrodo, kad jos stresą stiprino tai, jog ji neturėjo „stabilaus vaidmens“, niekada negalėjai žinoti, kaip turi atrodyti – linksmas, liūdnas, pavargęs, kiekvieną akimirką ieškojai savo atspindžio kito žvilgsnyje, judesiuose, mimikose ir pačiose smulkiausiose detalėse, kad įtiktum ir neužrūstintum savo gimdytojų. Vienas įtampas šaltinių – čia. Ir įsivaizduojat – nebereikia vaidinti, kiekvieną akimirką gali būti savimi. Daugybė dalykų tampa nė motais ir it paukščiai pavasarį sugrįžta jėgos.

Vieną šeštadienio vakarą ji pradėjo jausti nuovargį ir priimti jį už gryną pinigą, kad jau tikrai ir esi pavargusi. „Ar tu tik

Alma Riebzdaitė. Vidinio pasaulio šukos.

neįsijauti? – paklausė ji pati savęs. – Ką tiek šiandien dirbai, kad taip pavargai?“ Iš karto pasijuto geriau, įgūdis „jaustis, kaip turi būti“ yra taip stipriai susiformavęs, kad mes nepajuntame, kaip nuslystame į negatyvias būsenas, tačiau atpažinę būseną galime iš jos išlįsti. Mes net neturime įtarimo, kad į daugelį dalykų tiesiog įsijaučiame. Žinoma, būtų gerai tas stebuklingas spragtelėjimas, kuris bylotų apie slydimą į negatyvią būseną, bet jo nėra. Mes galime tik identifikuoti save esantį daugiau ar mažiau intensyvioje būsenoje, kurią aptikę galime pabandyti iš jos išsiropšti, bet net ir tai žinodami greičiausiai neišsiropšime, jei

visas mūsų mechanizmas nėra iškilbės arba išaiškintas jo veikimas.

Stabtelėkime prie kai kurių Misisipės gyvenimo vaizdų, tiksliau, prie vieno iš jų. Pačiu sunkiausiu gyvenimo momentu po skyrybų ji pradėjo vesti gimtadienius vaikams, kad užsidirbtų pinigų. Tą dieną ji jautėsi ypač blogai, taip blogai, kad tam apsaityti nėra žodžių. Ji jautė, kad vos pavelka kojas. Su vaikais ji dūko, žaidė, šoko, visus linksmino, juokino ir visi juokėsi, jai irgi stebuklingai pagerėjo. Juk su tikrai depresija sergančiu žmogumi taip negalėtų būti. Misisipei yra būdingas įsijautimas. Tai pasitarnauja ir rašytojo profesijai, bet

tai kone sugriovė jos gyvenimą ir ją pačią. Ne tai.

Kiek Misisipė stebi, daugiau ar mažiau visi negatyvūs procesai, kurie vyksta su žmogumi, yra jį saugantys nuo visiško iširimo, savižudybės, išprotėjimo, vientisumo praradimo. Su jais yra blogai, bet taip veikia sistema, kol ji neturi žinių, susireguliuoja per negatyvius reiškinius.

Vienas tokių procesų yra savižala. Savižalai būtų galima priskirti net vengimą ir atidėliojimą, bet tai yra susiję ir su neurotiniu konfliktu, kur realiai žmogus turi būti pats sau priešas. Kai kuriais atvejais konfliktai įgauna labai stiprų ir gilų mastą. ►

◀ Savižala, kuri, deja, reikia ir tenka tai pripažinti, buvo būdinga Misisipei, yra bandymas įveikti psichologinę kančią, sukeltiant sau skausmą, ar persivalgyimas – dėmesys nuo psichologinės kančios persikelia į skausmą, diskomfortą, nerimą ir tam tikrus rūpesčio ritualus. Ta yra pagrindinė savižalos funkcija. Paradoksalu, bet savižala veikia antisociaciškai, sugrąžina žmogų į dabarties momentą, leidžia save pajusti, įveikiant „emocinį aptirpimą“ ar savęs neįjautimą, žmogus susigrąžina save, sukeldamas sau fizinį skausmą. Blogoji žinia, kad destruktivus elgesys pradeda kelti malonumą, ir savižalos proceso metu išsiskiria endorfinai – žmogus tampa priklausomas nuo save žalojančio elgesio, ir ištrūkti iš šito užburto rato pasidaro velnioniškai sunku. Įsivaizduoji, tu daugiau nei keturiasdešimt metų taip tvarkiesi su emociniu skausmu. Tai yra laikoma antisuicidiniu elgesiu, kuris negali išvengti atsitiktinumo faktoriaus. Aišku, visa tai tarnauja ir yra puiki dalis „nelaimingumo spektaklio“, kurį, matyt, kažkam yra malonu žiūrėti, nes juk šiaip ar taip spektaklis iš pradžių visada yra dėl kitų, paskui neabejotinai tampantis blogu nevaldomu ir neatpažintu ipročiu. Gal su tuo pavyks susitvarkyti, gal nelabai, Misisipė to nebesureikšmina, tai jai nebesvarbu.

Bjauru sakyti, jai beveik niekas nebėra svarbu. Kaip į ją kas ten žiūri ir panašiai. Ji niekam nebesistengia patikti. „Kam stengtis patikti tam, kuriam nepatinki?“ – klausia Misisipė. Klausimas ateina iš pačių ištakų, ji net nebegali suvokti tokio elgesio. Ar tai iš viso turi kokią nors reikšmę? Kokį ryšį turi tai, ką galvoja kitas žmogus, su pačia Misisipe? Broliai, JOKIO. Ne tai, kad jokio, bet absoliučiai jokio. Leiskime žmonėms galvoti tai, ką jie nori galvoti, ir jausti tai, ką jie jaučia. Tai yra jų. Ne tavo. Gali būti laisvas ar kur kas laisvesnis.

Yra nustatytas iškalbingas faktas, kad savižala ir savęs draskymu užsiima nelaisvėje gyvenantys gyvūnai, net paukščiai. Tai ir būdas pajusti savo laisvę, imti bent kažką kontroliuoti.

Net tam tikrą itin aukštą žmogaus racionalumo lygį ir išvystytą intelektą galima laikyti apsaugine žmogaus funkcija. Intelektas jam padeda tvarkytis su savimi ir tikrove. Misisipė nemano, kad tai jai trukdo gyventi, gyvenant jai savo veiklą ir kūrybinį gyvenimą, bet gali būti tam tikra kliūtis tarpasmeniniuose santykiuose,

nemanau, kad visą laiką toleruoti labai aukšto intelekto asmenį yra lengva. Mažų mažiausiai tai erzina, nebent kitas būtų panašus ir jūs turėtumėte apie ką kalbėtis, juk žmonės nori sekso ir kiaušinienės ir saikingai kultūros, trupučio kelionių, daugiau ar mažiau pinigų, statuso, na, kad viskas būtų čiki piki ir per vidurį, o čia susiduri su „intelektu mašina“, kritiniu ir problemų ieškančiu protu, skelio ir detektyvo mentalitetu, beribiu smalsumu, aistringumu kapstymusi iki pradžios, kruopštumu ir smulkmenišku dėmesiu detalėms.

Misisipei tai netrukdo. Išsiaiškinusi daug ką apie save, dabar ji leidžiasi ne į rekreacines keliones, jos nauja aistra – rekonstrukcinės kelionės. Bijau, kad detalių planų jai nebeužteks, prireiks archyvų. Ji knisa tiesiogine ir perkeltine to žodžio prasme. Ji viską išknisa, kelionė į savęs išgijimą ją išmokė naujų tikrovės ir istorijos rekonstrukcinių įgūdžių iš ženklų, užuominų, kalbos nuotrupų. Taip, jei nėra nė menkiausio ženklo, sąmonė būna nurimusi ir nebeužsikabina. Žinoma, ji gali suklysti, bet tai ne bėda, tai žmogiška. Nuėjęs pusę kelio, lengviau įveiki ir visą likusį kelią. Ji yra siaubingas žmogus. Kai jūs paprasčiausiai važiuojate automobiliu keliu, ji visai kitaip suvokia tikrovę – gamtinę ir istorinę. Ji visur mato istorijas, pėdsakus, ženklus, nuorodas; jei nemato nieko, vis tiek žino, kad kažkas čia buvo, yra, ir kelia klausimus, nes gyvenimas yra nuostabus, bet nuostabus jis jums gali būti skirtingai.

Viskas visada yra gerai, kai žmonės save suvokia kaip autonomiškus asmenis, iš to kyla gebėjimas priimti save ir kitą, suvokiant gilų savęs kaip asmens besąlygišką vertingumą, mokant brėžti ribas ir atsiverti intymumui. Taip, karas sutrupina žmogų, naikina kultūrą, nubraukia ir perrašo istoriją, gyvybę padaro bevėrte, kūną ir sielą – išniekina, bet karas nėra atspirties taškas. Tai – trauminė patirtis.

Misisipė atvažiavo pas tėvus. Jie yra po nežinomo incidento ir mama yra labai pikta ir nuolat puola tėvą. Jie pykstasi prie Misisipės. Misisipė bando argumentuoti racionaliai: „Jūs gyvenate kartu. Jau žinome, kad tai yra neišvengiama. Tu, mama, visada sakei, kad neturi pasirinkimo, ir žinai, kad situacija nepasikeis. Kaip jums atrodo, kokį sprendimą geriau priimti, pyktis ar gyventi geruoju ir gražiuoju, jei jau žinote, kad vis tiek gyvensite kartu ir joks sprendimas nebus priimtas?“

Beviltiška. „Aš užsikalsiu duris, – sako mama ir atsigręžia į Misisipę. – O tai tu susitaikei, bendrauji su So-Pranu? Esi jam maloni?..“

Ką tokioje situacijoje daryti Misisipei? Ką ji darys? Pirmoji reakcija – gintis arba pulti.

Ji pradeda lementuoti: „Mes išsiskyre, mums nėra jokio pagrindo bendrauti...“

„O vaikai?“

„Vaikai dideli, mes bendraujame sava-rankiškai tarpusavyje...“

Kai jus puola, ir jeigu jūs pereinate į gynybą, protas aptemsta, argumentų kalba sutrinka. Dar kiek palemusi, Misisipė situaciją išvysta kaip visumą.

„Bet, mama, – sako Misisipė, – mes dabar nesipykstame, kalbamės ramiai, aš tave myliu ir priimu, bet, žiūrėk, kai vyksta bendravimo procesas, nebūtina į kažkokius klausimus, teiginius ar pasvarstymus atsakyti puolimu. Čia tavo tokia strategija. Nenorėjau tavęs įžeisti ir užgauti.“

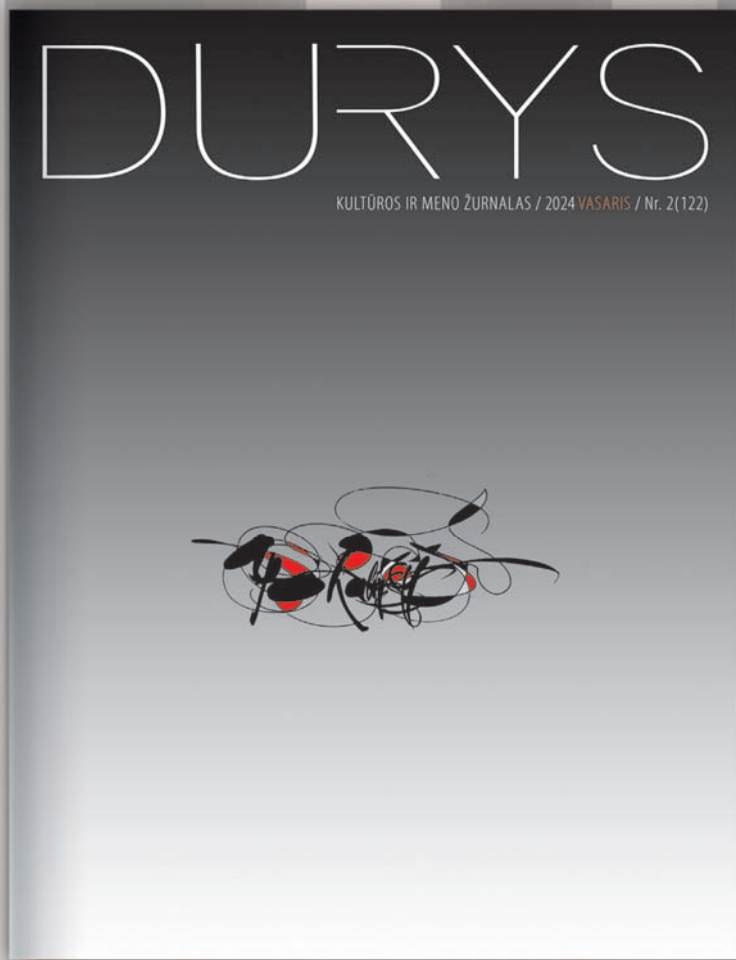
Mama nurimsta, pokalbis ramiai tęsiasi toliau.

Iš tikrųjų daugybės žmonių bendravimas vyksta šitokiu būdu. Kažkas yra išsakoma, kaip gynyba vyksta puolimas, į kurį paprastai, nematant visumos, būna karšta reakcija – gynyba arba puolimas. Ir žmonės užsisuka pragariškame emocijų rate. Gyvenimą jie suvokia kaip puolimą ir gynybą. Tai nesukuria jokio ryšio tarp žmonių. Klausimas, ar reikia gintis iš viso ir nuo ko mes ginamės. Misisipės visiškai nebežeidžia kitų žmonių žodžiai. Puldami mes visada garantuojame sau aršią kito žmogaus reakciją, išvysime jį pasimetusį, lemenantį ir panašiai ar net kontratakaujantį. Patys liekame sau paslėpti ir atsiduriame galios pozicijoje ar bent jau daugiau ar mažiau visi esame lygūs ir murdomės tame pačiame mėšle. Tai yra amžinas karas, kuriame tampa visiškai neaišku, kokios pergalės yra siekiama. Tai yra bendravimo principas, daugiau ar mažiau būdingas visai jų šeimai. Harmonija tampa neįmanoma.

Kartais mes generuojame vaizdinius, kaip kiti žmonės mus smerkia, kritikuoja, puola. Ir dėl to mes patys bijome ir nieko nedarome. Misisipei tai yra labai būdinga. Tokių vaizdinių šaltiniai yra aiškūs, bet jie nėra tiesa.

Dabar Misisipė gali surasti viską: net vietą, kur prasideda upė.

Klaipėda

MĖNESINĮ KULTŪROS IR MENO ŽURNALĄ „DURYS“ GALIMA PRENUMERUOTI Į NAMUS

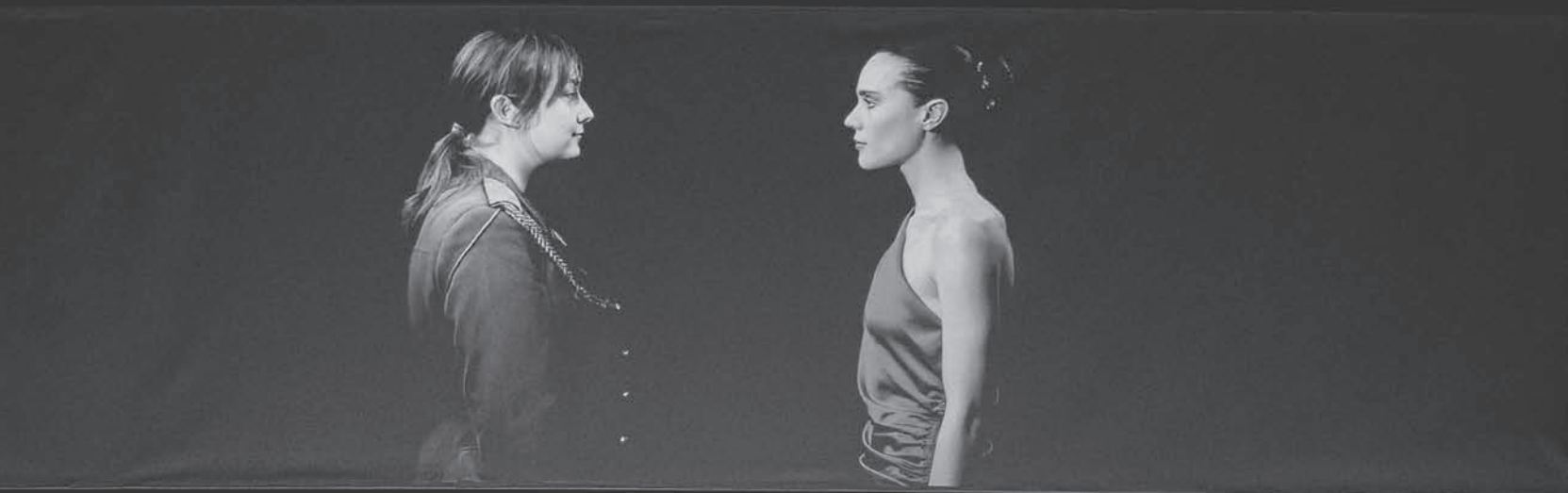
Perkant dienraščio „Klaipėda“ redakcijoje
vieno numerio kaina –

1,60 Eur

Prenumeruojant Lietuvos pašte
vieno numerio kaina –

3,36 Eur

Dienraščio „Klaipėda“ redakcijos adresas: Naujojo Sodo g. 1A, „K centras“, I aukštas.
Detalesnė informacija tel.: +370 46 397 713, +370 46 397 714.

ISSN 2351-5848

9 772351 584003